

Marčana i okolica u novom vijeku

Gortan, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:669637>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

MATEA GORTAN

MARČANA I OKOLICA U NOVOM VIJEKU

Diplomski rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

MATEA GORTAN

MARČANA I OKOLICA U NOVOM VIJEKU

Diplomski rad

JMBAG: 0303021600, redovita studentica

Studijski smjer: Povijest – Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Novovjekovna povijest južne Istre

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Hrvatska novovjekovna povijest

Mentor: Prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, lipanj 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Matea Gortan, kandidatkinja za magistru povijesti i hrvatskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 19. lipnja 2019.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Matea Gortan, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Marčana i okolica u novom vijeku“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 19. lipnja 2019.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Najranija prošlost Marčane i okolice	2
1.1. Prapovijest i antičko razdoblje u Marčani	2
1.2. Prapovijest i antičko razdoblje u Krnici i okolnim mjestima	5
1.3. Prapovijest i antičko razdoblje u Mutvoranu.....	7
2. Novovjekovna povijest Marčane i okolice	8
2.2. Mletačka Istra u 16. i 17. stoljeću.....	9
2.2. Mletačka stoljeća Marčane, Mutvorana i Krnice.....	11
2.2.1. Marčanski katastik bespravno prisvojenih komunalnih dobara.....	16
2.3. Matične knjige.....	19
2.3.1. Matične knjige Marčane	20
2.3.2. Matične knjige Krnice	22
2.3.3. Migracijski kontakti između Marčane, Krnice, Mutvorana i Pule (17. – 19. st.)	24
2.4. Razbojništvo na Proštini u drugoj polovici 18. stoljeća	28
2.5. Kršćanstvo kroz povijest Marčane	31
2.6. Čitaonica u Marčani	36
2.7. Škola u Marčani.....	40
2.8. Gospodarske i socijalne prilike u Marčani prema pisanje Naše sloge.....	47
3. Benjamin Deprato – Mate Balota (1877. – 1918.)	52
4. Marčana i okolica u 20. stoljeću	57
4.1. Marčana u 20. stoljeću.....	57
4.2. Krnica u 20. stoljeću.....	62
4.3. Mutvoran i proštinska sela u 20. stoljeću	64
4.3.1. O prosvjetnoj djelatnosti na Proštini u vrijeme NOB-a.....	68
5. Toponimi Marčane, Krnice i Mutvorana	69
6. Marčana i okolica u 21. stoljeću	73
Zaključak	77
Literatura	79
Popis priloga	81
Sažetak.....	83
Summary	84

Uvod

Općina Marčana nalazi se u jugoistočnom dijelu istarskog poluotoka. Istoimeno naselje danas je ujedno najveće i najmnogoljudnije mjesto Općine koja obuhvaća i brojna druga naselja poput Cokuna, Kavrana, Krnice, Malih i Velikih Vareški, Mutvorana, Pavičina, Peruška, Pinezića, Prodola, Šegotića i drugih naselja navedenih u radu.

Cilj rada je sinteza novovjekovne povijesti Marčane i okolnih mjesta te analiza podataka dobivenih pregledom dostupnih povijesnih izvora u kojima su zabilježena ova južnoistarska mjesta. Čitav rad zapravo kronološki prati razdoblja od prapovijesti do suvremene povijesti 20. stoljeća, čime je omogućen cjelokupni povijesni pregled Marčane i okolice. Na temelju materijalnih dokaza pretpostavlja se da su ova mjesta nastala u razdoblju antike, međutim, od tada pa sve do njihova prvog spomena u 13. stoljeću nedostaje građa, što znači da ipak nije moguće kontinuirano pratiti povijesni razvoj ovog područja jugoistočne Istre. Od 13. pa otprilike do kraja 18. i početka 19. stoljeća spomen Marčane, Krnice i Mutvorana može se pratiti tek u fragmentima.

No, središnji i najopširniji dio rada usko je povezan s njegovim ciljem te stoga pokušava pratiti povijest navedenih mjesta od njihova prvog pojavljivanja u pisanim izvorima pa sve do kraja 19. stoljeća. Na temelju literature navedene na kraju rada, dan je uvid u mletačka stoljeća Marčane, Krnice i Mutvorana. U rad su uvrštena poglavlja koja se bave matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih, u kojima često zabilježeni mještani ovih naselja. Također, Marčanci, Krničani i Mutvoranci zapisani su i u puljskim matičnim knjigama od 17. do 19. stoljeća. Važan dio povijesti ovoga kraja odnosi se na pojavu razbojnika u drugoj polovici 18. stoljeća. Razdoblje Hrvatskog narodnog preporoda u Marčani je obilježeno osnivanjem čitaonice i škole, a najveći izvor informacija o tom razdoblju pruža nam poučno-gospodarski list *Naša sloga*, čiji su dijelovi i analizirani. Važnost je pridana i marčanskom učitelju Benjaminu Depratu, iskrenom domoljubu, ali i nadarenom književniku. Na samom kraju nalazi se popis toponima Marčane, Krnice i Mutvorana koji su promatrani s povijesnog aspekta te su analizirane gospodarske i socijalne prilike u Općini Marčana u 21. stoljeću.

1. Najranija prošlost Marčane i okolice

Mnoga prapovijesna nalazišta smještena su u Marčani i njezinoj bližoj okolini, što nesumnjivo upućuje na aktivan život čovjeka na pojedinim lokalitetima. Također, određena povijesna vrela datiraju iz rimskog povijesnog razdoblja. Pojedini ostaci *ville rustice* svakako su povezani s iznimno povoljnim geografskim položajem te klimom i vegetacijom Marčane i okolnih mjesta. Nažalost, iz prapovijesti i antike nedostaje izvora koji su vjerojatno uništeni kasnijim naseljavanjima mjesta ili jednostavno do danas nisu pronađeni, zbog čega se za pojedina mjesta ne mogu izvesti dalekosežniji zaključci. Najranijom poviješću Marčane i okolice bavili su se povjesničari Pietro Kandler i Camilo De Franceschi, a zatim arheolozi Vesna Girardi Jurkić, Klara Buršić-Matijašić i Robert Matijašić. Upravo je na temelju njihova istraživanja i zapisa stvoren kratki prikaz navedenih razdoblja.

1.1. Prapovijest i antičko razdoblje u Marčani

U prapovijesnom razdoblju u neposrednoj blizini Marčane odvijao se život. To nam dokazuje spilja na Ljubićevoj stanciji koju mještani nazivaju jednostavno *Pećina*, a nalazi se i na popisu pećina L. V. Bertarellija i E. Boegana u njihovom djelu *Duemila grotte* iz 1926. Iako su je više puta posjećivali arheolozi i speleolozi, važno je spomenuti istraživanje iz 1991. kada su u pećini bili dr. sc. Klara Buršić-Matijašić i dr. sc. Robert Matijašić. Pronađeno je mnogo ulomaka keramike, kostiju i kamenih artefakata. Od 2008. do 2011. u suradnji Hrvatskog restauratorskog zavoda i Muzeja prapovijesne antropologije Monaka te uz potporu Odjela za Međunarodnu suradnju Kneževine Monako, Arheološkog muzeja Istre u Puli i Općine Marčana, odvijao se arheološki projekt te su otkriveni značajni nalazi vezani uz prapovijest Istre i šire jadranske regije. Sami nalazi, poput sitnog kremenog oružja, potječu iz razdoblja epigravetijena. Zatim, o razdoblju neolitika u pećini svjedoči keramika *impresso*, ostatci danilske i hvarske kulture te kremene alatke. Istraživanjem su potvrđeni i ostatci iz eneolitika poput keramike nakovanske kulture i kremenog materijala, a također i ostatci brončanoga doba iz kojeg potječe i najznačajniji nalaz - jantarni privjesak za ogrlicu. O ovom je istraživanju snimljen i zanimljiv video zapis, u Monaku je 2013. održana izložba o arheološkim

istraživanjima Ljubićeve pećine¹, a na mrežnim stranicama www.marcana.info moguće je i virtualno prošetati spiljom.²

Marčana je smještena na području zaleđa prapovijesnog kaštela Mutvorana i slijedila je sve društvene i političke mijene gradinske kulture. Nedaleko od Marčane smjestilo se utvrđeno gradinsko naselje s tragovima obrambenih zidina na lokalitetu *Ovčjak*, na 169 metara nadmorske visine. U brončanom i željeznom dobu u Istri je registrirano 350 ovakvih gradinskih utvrđenja. U ovom se naselju jasno ocrtavaju osnovne značajke gradinske kulture. Gradina *Ovčjak – Vučjak* okružena je zaštitnim zidinama podignutim u više pojaseva. Korištenjem posebne tehnike gradnje zidina od velikih kamenih blokova, koji su bili vađeni na mjestu izgradnje, te odvajanjem stijena u vodoravnim nizovima, nastale su terase kraj kojih su se nalazile nastambe. Stambeni objekti su postojali i na zaravni vrhova brežuljaka. Prema kamenu može se zaključiti da su prapovijesne nastambe na *Ovčjaku* u suhozidnoj tehnici imale visinu od jednog metra, iznad kojih se podizala drvena konstrukcija krova prekrivenog slamom. Nije isključena ni mogućnost postojanja nastamba sličnim današnjim kažunima.³ Lokalitet *Ovčjak* uvršten je na povijesnu kartu ovoga dijela Europe, a ulomci prapovijesne keramike pronađeni ondje nalaze se u Arheološkom muzeju Istre u Puli.

Marčana, od pamtivijeka u dobrom prometnom položaju, u blizini glavne ceste od Pule prema Rijeci, bila je vrlo zanimljiva i Rimljanima koji su pretvarali velike dijelove najboljih zemljišnih površina u „agere“, gdje su naseljavali romanizirane kolone i vojnike veterane. Provodeći ovakvu teritorijalnu podjelu, Rimljani su uspostavili novu upravnu organizaciju vojne i civilne vlasti te uvodili robovlasnički sustav. Usto, intenzivno su iskorištavali prirodna bogatstva novoosvojenih područja i sustavno provodili romanizaciju.

Najviše podataka iz najranije prošlosti Marčane imamo upravo iz rimskoga doba. Sam naziv Marčana javlja se u vrijeme Rimljana. B. Schiavuzzi izveo je iz toponima da je Marčana dobila ime po zaseoku *Marciana* koja je pripadala obitelji *Marcia*. Zapravo, radi se o velikom imanju koje se prostiralo negdje u blizini Mutvorana i plodnih tla Krnice i Budave. *Marciana* do danas nije u potpunosti istražena, ali pronađeni materijalni izvori, poput isklesanog *friza* korištenog za svetu vodu, ukazuju na postojanje rimskih građevina. Također, u selu su pronađeni ulomci dekoracije, što upućuje na zaključak da je na području Marčane postojala *villa rustica*, seosko imanje s raskošnom kamenom građevinskom dekoracijom koje je obično

---

¹ Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=t5gYsKaYAWQ&feature=youtu.be>, (pristupljeno: 26. travnja 2019.)

² Dostupno na: <http://www.marcana.info/kultura-i-bastina/item/338-ljubiceva-pecina>, (pristupljeno: 26. travnja 2019.)

³ Jurkić, V., „Najstarija prošlost Marčane i okolice“, *Prilozi o zavičaju 5*, Čakavski sabor, Pula 1988., str. 190.

sadržavalo i postrojenja za preradu vune, pravljenje vina i maslinovog ulja te spremišta. Rustična vila najvjerojatnije je postojala i na lokalitetu *Gromače*, u blizini lokve Fioran, blizu Pinezića. Ondje su pronađeni krupni ulomci keramike i ostatci amfora. Ostatci antičkih građevina pronađeni su i na lokalitetu *Bolovan* ili *Škaronje*, i to dijelovi ručke i tijela amfora, spike i ulomci tegula s ostatkom žiga tvornice Pansi.⁴

Marčansko područje obiluje lokvama jer nema živih izvora vode. Stanovništvo je kišnicu skupljalo u cisternama, a ostatci jedne cisterne pronađeni su na području *Paužinka*, 1 km jugoistočno od sela. U Marčani je pronađena i jedna kamena žara u koju su se spremali spaljeni ostatci pokojnika. Prema Carlu De Franceschiju bila je ispisana latinskim jezikom, što je obilježje bogatijih pokojnika. Kamene urne su vrlo rijetke, a nažalost urna pronađena u ovome mjestu je izgubljena. Na samoj placi, prilikom obnove kuće Gonan, pronađen je rimski novac, *brončani AS*, na kojem je jasno vidljiv lik cara i natpis *Hadrianus*. Među izvorima ističe se i zapis Grgura Bana pronađen 1936. Radi se o kamenom odlomku datiranom u 2. st., tj. u razdoblje razvijenog Carstva i intenzivne rimske dominacije u Istri. Kameni fragment ukazuje da je na području rimske *Marciane* radila kamenoklesarska radionica za obradu kamena, što pokazuje primjerak ukrasnog završetka kamenog zabata izrađenog u tehnici ažura koji je u muzej u Puli donijela nepoznata osoba 1938.⁵

Krajem 20. stoljeća slučajno je pronađen predromanički plutej. Željko Ujčić, tadašnji kustos u Arheološkom muzeju Istre u Puli, objašnjava kako je pronađena ova vrijedna ploča. Naime, u ljeto 1900. u Istarskoj sabornici u Poreču održana je XII. redovita godišnja skupština gdje je tajnik Sandro Tamaro spomenuo Komisiju koja je trebala utvrditi početak i stanje arheoloških djelatnosti na Nezakciju. Upravo je ta Komisija, putujući kroz Marčanu, zamijetila ispred jedne kuće ukrašenu ploču, podrijetlom navodno iz neke uništene crkvice. Radi se o nepotpunoj ploči od domaćeg vapnenca na kojoj je uočljiv troprutasti pleter, a podsjeća na više predromaničkih reljefa Puljske biskupije s početka i prve polovice 9. stoljeća, kada je bio uobičajen ovakav način ukrašavanja crkvenog kamenog namještaja. Motiv pletera upućuje na utjecaj karolinške stilske dekoracije, ali bez obzira na to, zasad je rijetki svjedok života u ovom kraju u ranom srednjem vijeku.⁶

---

⁴ Buršić-Matijašić, K. - Matijašić, R., „Iz najranije prošlosti Marčane“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 15.

⁵ Jurkić, V., nav. dj., str. 191.

⁶ Vidi: Ujčić, Ž., „Predromanički plutej iz Marčane“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 19.

Nakon antike, pa negdje do otprilike 13. stoljeća, izvori za poznavanje prošlosti Marčane su vrlo škrti. Stoga, za Marčanu u povijesnim izvorima nije moguće pratiti kontinuitet od prapovijesti do modernog doba.

1.2. Prapovijest i antičko razdoblje u Krnici i okolnim mjestima

Krnica se nalazi na prostoru jugoistočne Istre, 9 km sjeveroistočno od općinskog središta Marčane.

U samom naselju nisu pronađeni prapovijesni ostaci pa kako bismo bolje upoznali naseljenost i način života, proširit ćemo izlaganje na teritorij Proštine.⁷

Krnica je smještena na blagoj zaravni koja se spušta prema moru, a u smjeru sjever-jug redaju se vapnenački slojevi sa slojevima zemlje crvenice. Vegetaciju ovoga područja ubrajamo u vegetaciju submediteranskoga tipa za koju su karakteristični hrast medunac, grab te vinova loza, masline, kulture pšenice, kukuruza i krumpira.

Geološka podloga, klima i vegetacija, prisutnost pitke vode i šume bogate divljači utjecali su na rano naseljavanje ovoga područja. Najstariji tragovi čovjeka zabilježeni su na području Gromače ispod Kavrana. Godine 1972., izgradnjom ceste prema Pavičinima, pronađen je veliki broj *sileksa*, koji su imali ulogu nožića, kao i ulomci ukrašene keramike, što ukazuje na životnu zajednicu prvih ljudi u razdoblju neolitika. Isto tako, pronađeno je dvadesetak kamenih gromača različitih dimenzija te grob iz brončanog doba sa zidom oko njega. Ovo nalazište predstavlja važan lokalitet neolitske kulture u Istri (6000.-2000. g. pr. Kr.).

O životu u razdoblju eneolitika, vremenskog perioda na prijelazu iz neolitika, mlađeg kamenog doba u kovinska razdoblja, svjedoči maleni prostor na ulazu u Dugu uvalu nazvan Pradišel ili Pratišeja. Ondje su pronađeni ostaci suhozida, ognjišta, prepečena zemlja i ulomci keramike.⁸

Na području Proštine ističe se selo Šegotići koje je zanimljivo zbog brda Bubanji i Kaštela, za koje se pretpostavlja da daju tragove prapovijesnog naselja, no nisu dovoljno istraženi.

---

⁷ Proština, zemljopisno-povijesni i etnografski naziv za dio istočne Puljštine, jugoistočni dio Istre od Krničkog porta do luke Budava. Središtem područja Proštine drži se naselje Peruški, a u Proštinu se pribrajaju okolna naselja Mutvoran, Cokuni, Šegotići, Mali i Veli Vareški, Pavičini, Kavran te zaseoci Cveki i Jovići (Izvor: <https://www.istrapedia.hr/hrv/3747/prostina/istra-a-z/>, pristupljeno: 5. travnja 2019.).

⁸ Vidi: Buršić – Matijašić, K., „Prapovijest Krnice i okolice“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 14.

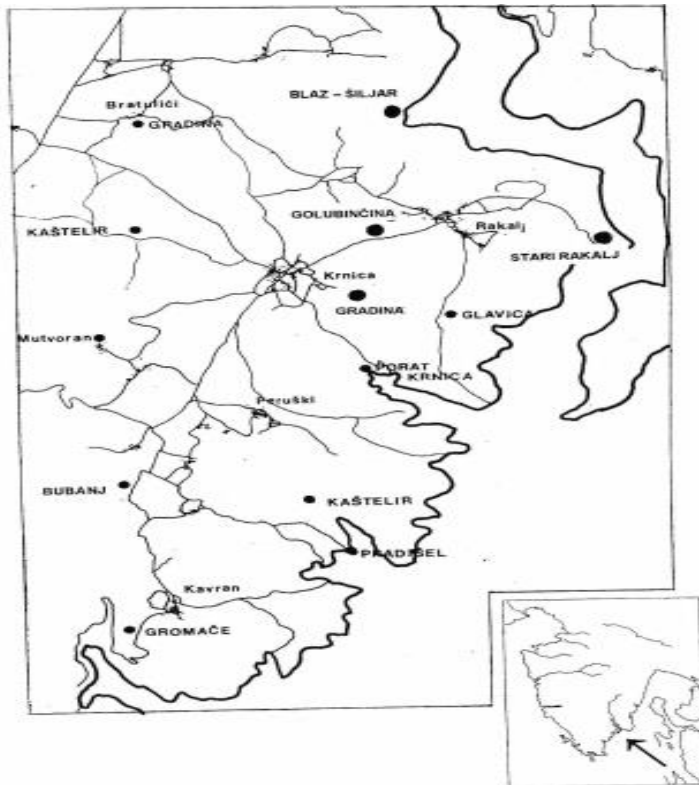
Od godine 177. pr. Kr. pratimo antičko razdoblje krničkog područja. Prema riječima arheologa Roberta Matijašića, primarni cilj Rimljana u osvajanju Istra bio je suzbiti histarsko gusarstvo, stoga se u prvih 130 godina rimske vlasti nije dogodilo ništa značajno što bi uvelike promijenilo dosadašnji život stanovništva. Međutim, čitav prostor oko današnje Krnice je neupitno i u antičko doba ostao naseljen, o čemu svjedoče ostaci antičke gospodarske građevine na Glavici kod Krnice. Antička nalazišta nadgrobnih spomenika i brončanog novca pronađena su i na sljedećim lokalitetima: Duga uvala, Pavičini, Cokuni, Peruški, Šegotići, Mutvoran.

O rimskom razdoblju na Proštini svjedoče ostaci rimske centurijacije, odnosno ostaci rimske katastarske podjele zemljišta, koji se očituju oko nekog grada u obliku linija, parcela, poljskih putova, cesta ili nasipa. Naime, radi se o četvrtastim parcelama, centurijama pa otuda naziv centurijacija, No, nema izvora iz kojih bismo mogli predvidjeti veličinu imanja, podjelu zemlje, broj doseljenika i sl. Međutim, pregledom reprodukcija zračnih snimki iz 1966. otkriva se da se spomenute gromače kod Kavrana nalaze unutar rimske centurijacije. Stoga, nesumnjivo je da su one bile povezane s podjelom poljoprivrednog zemljišta. Pretpostavlja se da su nastale krajem 1. st. pr. Kr., tako da su stanovnici ovog krševitog kraja čistili kamenje s terena kako bi dobili obradive površine. To pokazuje i pravilni razmještaj gromača u poljima veličine jednog kvadratnog *aktusa*, približno oko 50,4 ha. Nažalost, većina gromača iskorištena je u kasnijim razdobljima za proizvodnju vapna i izgradnju cesta.

Naime, Krnica je kao dio rimske kolonije Pule bila tek izvangradsko područje pod slabim utjecajem urbanog središta, stoga o antičkoj povijesti ovoga područja u izvorima nema zabilježenih velikih događaja.⁹

---

⁹ Vidi: Matijašić, R., „Naseljenost krničkog područja u antici“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 21.-30.

Prilog 1: Topografska karta Krnice s označenim prapovijesnim lokalitetima
(Izvor: *Krnica od prapovijesti do danas*, str. 19.)

1.3. Prapovijest i antičko razdoblje u Mutvoranu

Prapovijest Mutvorana započinje gradinskim periodom, tj. srednjim brončanim dobom (16.-15. st. pr. Kr.). Iz ranijeg razdoblje pronađeni su neolitski tumuli u Kavranu i eneolitsko naselje na rtu Predišel ispod Pavičina.

Mutvoran su istraživali poznati povjesničari Pietro Kandler i Camilo De Franceschi koji su ondje tražili gradinsko naselje Faveriju. Iz povijesnih izvora, zbira knjiga Tita Livija *Od osnutka grada*, moguće je iščitati podatak o postojanju gradinskog naselja *Faverije* u blizini Nezakcija. Ali, zbog nedostataka arheoloških dokaza nepoznata je točna lokacija naselja. Pretpostavku da se Faverija nalazila na području današnjeg Mutvorana možemo smatrati točnom jer su Nezakcij i Mutvoran bile glavne osmatračnice nad zaljevom Budava i nad Krnicom. Naselja su imala važan strateški položaj u odnosu na Kvarnerski zaljev. Također, ako pretpostavimo da je *Faverija* današnji Mutvoran, tada su se tri ključne histarske gradine u južnoj

Istri, Faverija, Nezakcij i Mutila nad Medulinskim zaljevom, nalazile u zamišljenom trokutu braneći ujedno nezakcijsku gradinu.¹⁰

Dominantni položaj Mutvorana ukazuje također na gradinsko podrijetlo. Naime, krševite uzvisine ritmički se izmjenjuju s plodnim ravnica i kotlinama. Sam Mutvoran dominira nad dvjema razinama: s jugozapadne strane dolina Mandalena koja završava na morskoj obali zaljevom Budava, a sa sjeverne strane jedan njezin krak udaljava se prema Krnici.¹¹

Mutvoranska je gradina izgrađena u tehnici terasa. Na jugozapadnoj strani naselja nalaze se ostaci bedema. Postoje i podatci da je u zaljevu Budava postojala mala rijeka čiji je izvor bio upravo ispod Mutvorana. Arheologinja Klara Buršić-Matijašić svjedoči, prilikom istraživanja Mutvorana, o pronalasku mnogo sitnih ulomaka keramike koji su dokaz aktivnog života ljudi na ovom prostoru. Na cesti prema Krničkom portu, 1961. pronađeni su ostaci tumula za koji je utvrđeno da pripada brončanom dobu. Grob je bio sagrađen od 6 kamenih ploča, a u zemlji u kojoj je bio zatrpan skelet pronađeno je nekoliko ulomaka keramike.

Također, nisu pronađeni izravni dokazi koji bi upućivali na to da je ovaj lokalitet bio naseljen u razdoblju Rimljana. Ali, budući da je utvrđeno postojanje srednjovjekovnog naselja koje je djelomično uništilo ranije ostatke, logično je pretpostaviti da je i u rimskom razdoblju lokalitet bio naseljen.

Bilo kako bilo, zbog nedostataka arheoloških izvora, o prapovijesti Mutvorana ne mogu se izvesti dalekosežniji zaključci.

2. Novovjekovna povijest Marčane i okolice

Iz prethodnog poglavlja daje se naslutiti da su povijesti Marčane i prošinskih sela duboko ukorijenjene u antici. Međutim, sačuvani arhivski izvori i građa omogućavaju nam tek fragmentarno praćenje razvoja ovog južnoistarskog područja, zbog čega se kontinuitet u postojećim podacima ne može slijediti kroz čitavo novovjekovno razdoblje, od kraja 15. pa do kraja 19. stoljeća. Među prikupljenim izvorima najviše je pozornosti usmjereno na matične knjige kao povijesno vrelo izuzetne važnosti. Najviše prikupljenih podataka datira iz 18. i 19. stoljeća, a određeni dio ovoga poglavlja neophodno će se referirati i na početak 20. stoljeća.

---

¹⁰ Vidi: Jurkić, V., „Mutvoran u antičkoj prošlosti Istre“, *Prilozi o zavičaju V*, Čakavski sabor, Pula 1988., str. 87.

¹¹ Vidi: Buršić-Matijašić, K., „Tragovi prethistorije Mutvorana i okolice“, *Prilozi o zavičaju V*, Čakavski sabor, Pula 1988.), str. 97.-98.

2.1. Mletačka Istra u 16. i 17. stoljeću

Mletačka Istra jest *posjed Republike Svetog Marka, rasprostranjen na oko tri četvrtine poluotoka (na približno 2600 četvornih kilometara) koji je u XVI. i XVII. stoljeću predstavljao osebujni svijet u malom, pun dinamičkih korjenitih preobrazbâ svojega gospodarsko – populacijskog i etničkog sustava.*¹² Venecija u 15. stoljeću doživljava svoj puni gospodarski procvat, držeći potpuni nadzor nad uvozom robe s Istoka u Europu, a mletačkim je brodovima najsigurniji put pružala upravo Istra, odnosno njezine zapadne luke, nakon kojih bi uslijedilo preplavljanje Kvarnera i dalmatinskih gradova prema Crnom moru na istoku ili, pak, prema Španjolskoj, Engleskoj i Nizozemskoj na zapadu. Istra je predstavljala iznimnu važnost za pomorsko-trgovačku Mletačku Republiku. Iako se politička sloboda istarskih gradova ograničavala, do dvadesetih godina 16. stoljeća nije bilo većih gospodarskih kriza.

Od trećeg desetljeća 16. stoljeća započela je gospodarska kriza i populacijsko opadanje istarskih gradova. Naime, došlo je do otkrića novih kontinenata, svjetska se trgovina premješta sa Sredozemlja na Atlantik, Engleska, Francuska, Španjolska i Nizozemska doživljavaju svoj uspon i postaju važne trgovačke velesile te sve to neizbježno utječe na Mletačku Republiku, a time i na Istru. Bolesti, epidemije kuge i nestašica hrane prouzročili su katastrofalan pad broja stanovnika, o čemu svjedoče i brojni pisani izvori koje u svojem djelu *Istra: Doba Venecije* donosi prof. dr. sc. Miroslav Bertoša, slikovito objašnjavajući odnos Venecije prema Istri: *Samo stotinu mletačkih milja istočno od veličanstvenih i skupih građevina Serenissime ležala su u malaričnoj magli umiruća tijela istarskih depopuliranih prebivališta melankolije, nemoći i smrti, nekada perspektivni gradovi koji su se upravo toj Prejasnoj Kraljici Mora zakleli na vjernost i stavili pod zaštitu šapa ljutog mletačkog lava. A krilati ih je lav pretvorio u kolonijalni posjed koji je njegovoj Serenissimi bio zanimljiv samo toliko koliko je za nju bio koristan.*¹³

Istarsko zaleđe također je imalo svoje probleme. Seoska su područja predstavljala vrlo nesiguran teritorij zbog pravno nedefiniranih granica između tadašnjih gospodara Istre – Venecije i Austrije. S obzirom na cjelokupno gospodarsko i socijalno stanje, u južnoj je Istri od 12. do druge polovice 16. stoljeća napušteno i nestalo preko 70% sela i ostalo neobrađeno preko 90% zemljišta. Mlečani su zbog toga nastojali poticati naseljavanja opustjelih prostora davanjem povlastica doseljenicima. No, Istru su pogodili i ratovi s ugarsko–hrvatskim kraljevima, prodori Osmanlija na sjeverni dio poluotoka, ratovi s Cambraiskom ligom te Uskočki rat početkom 17. stoljeća. Opustjela su se područja povećavala, a mletačka i austrijska

---

¹² Bertoša, M.: *Istra: Doba Venecije (XVII.-XVIII. stoljeće)*, Žakan Juri, Pula, 1995., str. 17.

¹³ Isto, str. 24.

vlast morale su naseliti pustu zemlju. Organizirano, plansko naseljavanje Istre trebalo je ubrzati proces njezine revitalizacije pa je mletački Senat istarske doseljenike oslobađao svih obveza tijekom pet godina, a u 16. i 17. stoljeću taj je rok produžen na dvadeset godina. Od 1578. do 1592. kolonizacijom su upravljali istarski providuri sa sjedištem u Puli, a kasnije rašporski kapetani, nazvani tako po utvrđi Rašpor kraj Buzeta. Naseljavanje je ponekad bilo samoinicijativno, češće organizirano koloniziranje grupâ ljudi iz južnoslavenskih krajeva, albanskog priobalja te mletačkih posjeda na Levantu, ali i venetskih, karnijskih i furlanskih pokrajina Italije. Stoga i nazivi mnogih istarskih sela potječu od prezimena rodova koji su bili najugledniji ili onih obitelji koje su se prve smjestile na lokalitet (Mrgani, Salambati, Foli, Ferlini...). No, dok su se talijanski doseljenici relativno ubrzo uklopili s većinskim hrvatskim žiteljima, zbog ponekih migracija iz južnoslavenskih pokrajina došlo je do problema. Radi se o doseljenu crnogorskih obitelji pravoslavne vjere, od kojih se trajno naselila mala i kompaktna grupa Crnogoraca u Peroju. Iako su crkvene vlasti pružale otpor naseljavanju stanovnika pravoslavne vjere, zahvaljujući jakoj skupini pravoslavnih Grka u Puli zakonom je odobreno pravo vršenja pravoslavnih obreda. Godine 1588. osnovana je i pravoslavna crkva sv. Nikole u Puli. Pravoslavni Grci i Crnogorci pokatoličeni su daljnjim suživotom u Istri, no taj je proces trajao vrlo dugo.

Unatoč povlasticama, položaj doseljenika je bio vrlo težak. Nedostajalo im je hrane i odjeće pa su izvješća i pisma istarskih rektora bila prepuna opisa izgladnjelih i prozeblih kolonista, a k tome spominju i svjedočanstva o čestim sušama i jakim vrućinama. Bez obzira na teške životne prilike, istarsko gospodarstvo nije zamrlo pa su mnogi doseljenici pronašli bolje životne uvjete koji su bili nezamislivi u kraju iz kojeg su došli.

Cjelokupna kontinuirana kolonizacija Istre od 15. do kraja 17. stoljeća, bez obzira jesu li migracije bile samoinicijativne ili organizirane, ima hrvatski karakter. Ovu činjenicu potvrđuju i nadopunjuju lingvistička istraživanja Istre, u kojoj još i danas prevladavaju čakavski elementi. Također, talijanska su se imena i prezimena kroatizirala, a kulturnu asimilaciju dokazuje i sve češće sklapanje braka „na istarski način“.

2.2. Mletačka stoljeća Marčane, Mutvorana i Krnice

Prvi spomen imena sela Marčane u sačuvanim arhivskim izvorima datira iz 1243., točnije 4. veljače kada su se puljski rektori i građani okupili da bi potvrdili ugovor o miru i podaništvu s Venecijom. Spominju se dva predstavnika Puli podređenog sela Marčane: *Andreas de Marzana* i *Ioannes de Marzana*. No, spomenuta godina nije ujedno i godina utemeljenja sela, već je jasan dokaz dokumentiranog kontinuiteta njegovoga trajanja. Povjesničar Camillo De Franceschi u vrelima puljskog kaptolskog arhiva pronašao je podatak da je od 1287. postojala stara marčanska cesta (*via que vadit Marčanam*) te da se 1372. sačuvao spomen o kontradi Marčane, a 1460. o lokalitetu Marčana. Međutim, kontinuitet dokumentiranog spominjanja Marčane ne može se pratiti jer nedostaje građa.¹⁴

Marčana je tijekom 13., 14., 15. i 16. stoljeća bila poput ostalih južnoistarskih sela koja su bila pogođena ratnim razaranjima, epidemijama kuge, napuštanjem naselja i širenjem pustih područja, zbog čega je i ovo selo bilo podvrgnuto procesu kolonizacije Mletačke Republike. U 16. stoljeću uslijedilo je nekoliko pokušaja kolonizacije Marčane. Nauplionski Grk Nicolò Caligà na temelju ugovora s mletačkom vladom, doveo je u južnu Istru 180 obitelji iz Nauplionia (*Napoli di Romania*) na istočnom dijelu Peloponeza koji je bio izložen turskim napadima. Nauplionski su prebjezi stigli u Puljštinu u lipnju 1558. i djelomično su smješteni u Marčani sa zadaćom da obrađuju napuštenu zemlju. Dobili su pravo slobodnog korištenja velike hrastove šume koja se nalazila oko sela. No, puljski građani i nobili, koji su prisvajali napuštena dobra u južnoj Istri i iznajmljivali ih uz novčanu naknadu stranim stočarima, uspjeli su pritiscima i prijetnjama istjerati grčke doseljenike iz Marčane.

Iako se grčka kolonizacija nije održala, trajan uspjeh imalo je naseljavanje hrvatskih obitelji iz Dalmacije. U izvješću istarskog providura Marina Malipiera spominje se da su „Zadrani i Morlaci“ 1583. dobili investituru u posjede u Marčani.

Povjesničar Miroslav Bertoša ističe kako se u mentalnoj strukturi sela isprepliću dva, gotovo isključiva elementa: otpor prema mletačkoj vlasti s jedne i otvorenost prema prihvaćanju nekih bitnih kulturnih odrednica Mlečana. Tako je u srpnju 1635. skupina Marčanaca na čelu sa župnikom napala puljskog providura Angela Donà zbog nezadovoljstva i otpora prema odlukama mletačke lokalne vlasti. S druge, pak, strane, stanovništvo sela nastojalo se uključiti u lokalnu gospodarsku razmjenu, a uz to težili su unijeti, uz hrvatski, i talijanski jezik, odnosno mletački dijalekt. Stoga je pretorski kancelar puljskog *Regimenta* Vincenzo Simonetti u svojoj

---

¹⁴ Vidi: Isto, str. 146.

etnolingvističkoj klasifikaciji južnoistarskih sela izjavio da su Marčanci „italianati“ ili dvojezični govornici. Dakle, služili su se talijanskim i „iliričkim“ jezikom.

Marčanci su, unatoč mletačkoj zabrani sječe stabala zbog nestašice drva u Veneciji, krčili veliku hrastovu šumu oko sela i time širili obradivo tlo na kojem su gradili i nove kuće. Osim toga, Marčanci su se bavili i stočarstvom transhumantnog tipa: u ljetnim su mjesecima stoku odvodili na pašnjake u dio Ćićarije i Buzetskog krasa koji je pripadao Rašporskom kapetanatu.

Marčanska seoska općina ili marčanski *kòmun* bio je podčinjen distriktualnome kapetanu u Mutvoranu koji je imao pravo izbora marčanskog župana. Predstavnici općine su sve do 1590. sudjelovali u radu zajedničkog Vijeća (*Consiglio*) koje su činili još i predstavnici Mutvorana i Krnice. Zato se Marčana u pisanim izvorima tijekom 16. i 17. stoljeća ne spominje zasebno.

Kada je 1592. mletački Senat ukinuo funkcije istarskih providura i sve doseljenike koji su u Istri boravili manje od dvadeset godina potčinio rašporskom kapetanu u Buzetu, tada je Marčana izuzeta iz djelovanja mutvoranskog kapetana i pripojena kapetanu u Buzetu. Općine Mutvoran i Krnica predstavljale su jednu, a Marčana drugu upravnu cjelinu. Na temelju takve mletačke odluke događali su se česti sporovi i svađe Mutvoranaca, Krničara i Marčanaca. Iz tog je razdoblja i tužba Senatu kaštela Mutvoran da Mutvoranci i Krničari neće plaćati štetu koji su počinili isključivo Marčanci nezakonitim krčenjem hrastove šume. Potčinjavanjem rašporskom kapetanu Marčana je prestala ovisiti o puljskom knezu i providuru, bila je oslobođena plaćanja redovitih poreza, izvanrednih tributa i mnogih radnih obveza, dobila je neobrađene parcele zemlje i time se našla u povlaštenom položaju u odnosu na susjedna sela. Zato je 1599. mutvoransko Vijeće pod predsjedanjem Bortholomea de Capitanija donijelo odluku da susjedima nametne *coltu* (posebno novčano ubiranje) za podmirivanje troškova obilaska međa oko zemljišta za koje se spore Marčanci i Vodnjanci. *Coltu* će morati platiti i stari i novi stanovnici, tj. neće se ubirati ako je novi doseljenici ne budu htjeli platiti.

Kapetan Mutvorana i dalje je koristio svoje pravo da izabere marčanskog župana. Godine 1599. za župana je izabran Vid Cicilian, a podatak je zanimljiv jer svjedoči o postojanju tadašnjih migracija iz grada u selo. Naime, povjesničar Miroslav Bertoša navodi da je obitelj Cicilian početkom 16. stoljeća bila naseljena u Puli jer se nalazi na popisu puljskih građana od 1503. do 1512. pa se pretpostavlja da su se kasnije Ciciliani doselili u Marčanu, gdje je njihov potomak Vid, kao ugledna osoba u seoskoj sredini, izabran za župana. Zapisnici Vijeća u Mutvoranu svjedoče o gospodarskoj povezanosti Marčane, Mutvorana i Krnice koje ni pravne odredbe nisu mogli razdvojiti. *Marčanci su pravno dospjeli u djelokrug udaljenoga rašporskog*

kapetana, ali su, primjerice, problemi pasenja stoke na Proštini, plaćanje glavarine po ognjištu i po voloskoj zaprezi, reguliranje obveze prevoženja drva od mjesta sječe u šumi do ukrcavališta (tzv. caratada), izvanredna davanja, sudjelovanje u troškovima popravka crkve, prinosi za održavanje zidina, straže itd. – bili zajednički i starosjediocima i kolonistima pa je razumljivo nastojanje da se marčanski seljaci uključe u podmirivanje troškova za stvari od općeg interesa.¹⁵ Bilo kako bilo, Marčanci su itekako znali iskoristiti svoje povlastice pa je prema svjedočanstvu rašporskog kapetana Contarinija 1623. Marčana bila velika i prostrana te se po broju stanovnika mogla uspoređivati s najvitalnijim južnoistarskim središtima. Prema popisu stanovništva iz 1741., koji je vodio kapetan Kopra Paolo Condulmier, u Marčani je živjelo 534 osobe, u Galižani 514, a u Premanturi 578.

Mutvoran se spominje u nekoliko srednjovjekovnih isprava, kao *Castrum Mons Marianus* iz 1150., kao i 1325. u *Istarskom razvodu* pod nazivom *Motmoran*. Pod vlast Mletačke Republike Mutvoran je došao 1331., a zidine unutar kojih se razvijalo mjesto obnovila je Mletačka Republika 1363., zatim i 1417.¹⁶

Iako sam Mutvoran nije posebno istaknut, iz izvora koji se odnose na Pulu i južnoistarski kraj općenito, nameće se zaključak da je i on prošao kroz jednake nedaće kao i ostatak južne Istre.

Za vrijeme vladavine Mletačke Republike, u strateškom i upravnom smislu Mutvoran je u određenim razdobljima zauzimao važno mjesto. U Mutvoranu je smješteno i sve do 1632. održano sjedište kaptola, a do 1787. sjedište nadžupe. U crkvenim i civilnim poslovima predstavljao je glavno naselje i administrativno središte južnoistarskog područja, po važnosti ispred okolnih Marčane i Krnice. Čak i nakon što je Marčana izuzeta iz djelokruga puljskog kneza i providura, a posredno i mutvoranskog kapetana, još sedam godina nakon toga mutvoranski kapetan i dalje je koristio svoje pravo da izabere marčanskog župana. Razlog tome leži u činjenici da su, osim geografski, Mutvoran i Marčana bili tijesno gospodarski povezani te je njihovo pravno odvajanje nosilo brojne komplikacije.

Navedena upravna podjela koju je Venecija uvela dovela je do porasta važnosti Mutvorana u XV. i XVI. stoljeću, što se može iščitati iz činjenice da je Mutvoran privukao pažnju puljskog biskupa Altobella Averoldija, koji je najvjerojatnije dao iz temelja obnoviti, odnosno sagraditi reprezentativnu crkvu sv. Marije Magdalene. U njoj je bogata umjetnička oprema iz 16. stoljeća, a najviše se ističe drveni retabl. Ivan Matejčić, istraživač ovog značajnog

---

¹⁵ Bertoša, M.: *Istra: Doba Venecije (XVII.- XVIII. stoljeća)*, Žakan Juri, Pula, 1995., str. 150.

¹⁶ Izvor: Istrapedia - <https://www.istrapedia.hr/hrv/345/mutvoran/istra-a-z/>, pristup: 19. svibnja 2019.

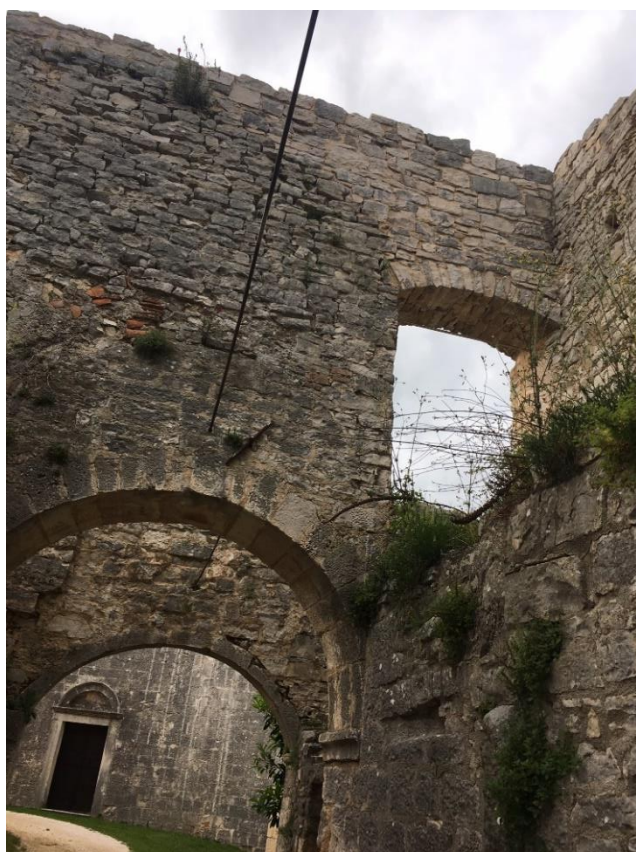
umjetničkog djela, smatra da je mutvoranski oltar najveći i najbogatiji renesansni oltarni retabl u Istri te da mu jedva ima premca u Hrvatskoj.¹⁷

Prilog 2: Crkva sv. Marije Magdalene
(fotografirala Matea Gortan, 21. svibnja 2019.)

---

¹⁷ Matejčić, I.: „Renesansni drveni retabl župne crkve u Mutvoranu“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 191.

Prilog 3: Mutvoranske zidine
(fotografirala Matea Gortan, 21. svibnja 2019.)

Prvi pisani spomen Krnice potječe iz iste godine kada se po prvi put spominje i Marčana. Te 1243., u aktu potpisivanja odanosti Pule Veneciji, sudjeluje i *Marino da Carnizza*. Selo se najprije zvalo Sv. Marija Krnička, a potom Krnica. Krnica, što na slavenskom znači krnja uzvisina, od staroslavenskog *Krn* što znači gora¹⁸ osnovana je 1520. od prebjega iz Dalmacije, iz okolice Zadra, koje je vodio svećenik Ivan Buršić. Dalmatinske su obitelji nastanile područje između kaštela Mutvorana i Raklja. U novovjekovnim povijesnim izvorima rijetko se spominje samostalno. Većinom se spomen Krnice nalazi unutar konteksta sa susjednim mjestima Marčanom i Mutvoranom.

2.2.1. Marčanski katastik bespravno prisvojenih komunalnih dobara

Kolektivna ili komunalna dobra temelj su gospodarskog ustrojstva nekog teritorija, ali su s druge strane često bila uzrok razmirica među stanovnicima iste zajednice te je upravo količina komunalnih dobara isticala osobna bogatstva i interese, naravno, na štetu kolektiva. Bespravno prisvajanje komunalnih dobara pridonijelo je preobrazbi agrarnih odnosa u kojima je agrarni individualizam jačao nad interesima zajednice. Takve se tendencije naziru i u Istri u razdoblju 18. stoljeća.¹⁹

„Providuri za komunalna dobra“ bili su dio upravnih organa Mletačke Republike. Djelovali su od 1574., a glavna im je zadaća bila nadzor nad općinskim dobrima i istraga protiv nezakonitih uzurpacija. Povjesničar Miroslav Bertoša pregledavao je u Državnom arhivu u Veneciji dobro očuvane dokumente koji su se bavili ovom tematikom. Iz tih je vrela uočeno da je Senat 28. veljače 1771. donio odluku da se u mletačkom dijelu južne Istre sve prisvojene parcele moraju vratiti u posjed općine. U kolovozu iste godine puljski knez-providur Girolamo Zorzi potpisao je odluku da se formira povjerenstvo koje će obići i popisati sve bespravno prisvojene parcele. Tu su zapovijed morali javno pročitati župnici u svim crkvama puljskog područja. Prilikom sastavljanja katastika, uz povjerenstvo, u svakom su mjestu morali biti nazočni župani, suci, dvanaestorica članova seoske „banke“ (tzv. *dadodeci*), a kao svjedoci nazočni su morali biti i najstariji žitelji pojedinog sela. U katastiku su se nalazili podatci o

---

¹⁸ Ivetac, J., „Toponimi područja Krnice, Prodola, Filipane, Hreljića i Mutvorana“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 237.

¹⁹ Vidi: Bertoša, M., „Katastik bespravno prisvojenih komunalnih dobara u južnoj Istri u drugoj polovici XVIII. stoljeća (I. dio: Marčana)“, *Vjesnik istarskog arhiva*, god. 2-3 (1992., 1993.), sv. 2.-3.), str. 166.

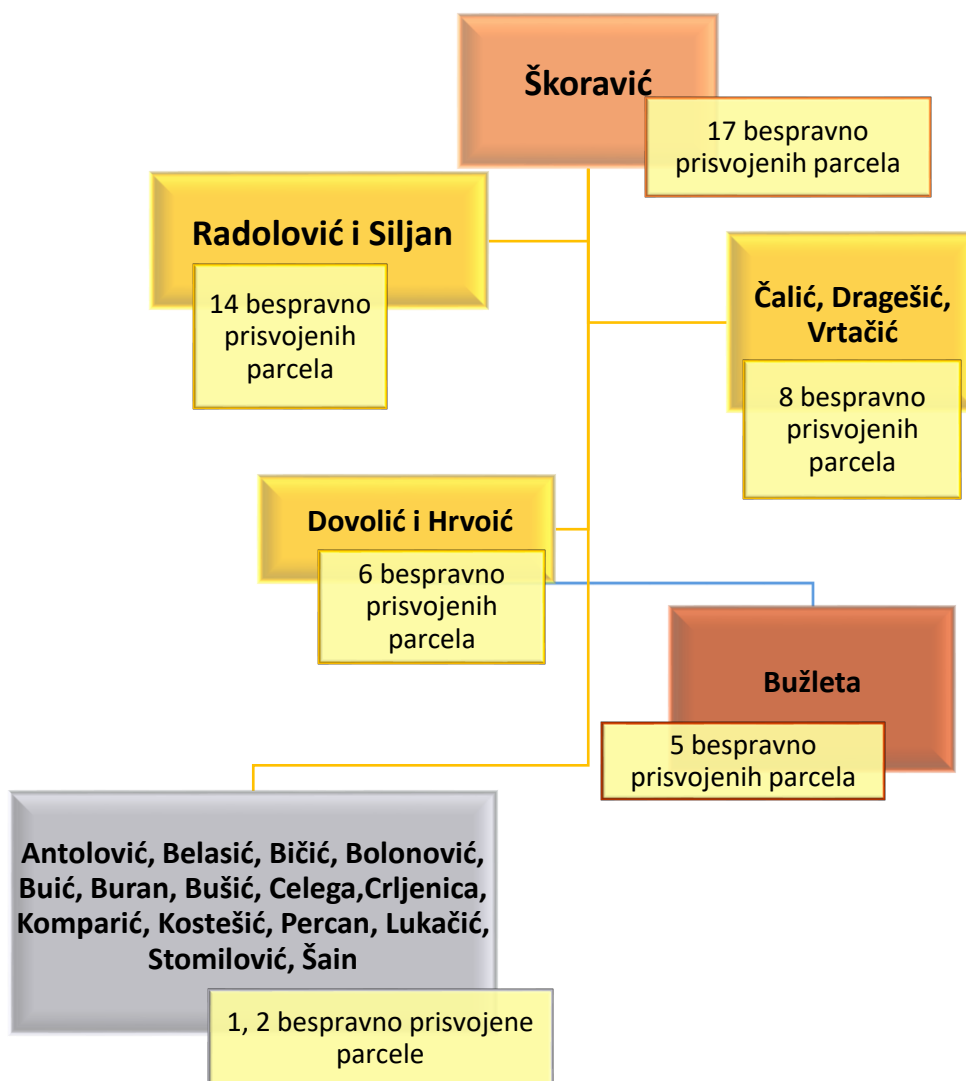
površini bespravno prikupljene zemlje koja je bila izračunata prema pretpostavljenoj količini zrnja koja bi se mogla na toj zemlji posijati. Župani su morali pažljivo čuvati katastik i predati ga kasnije svojim nasljednicima. Eventualni oprost od vraćanja prisvojene zemlje bio je prepušten odluci javne vlasti. Svako selo pod nadležnošću puljskog-kneza providura moralo je imati svoj katastik pa tako i Marčana.

Katastik Marčane sadržavao je sljedeće podatke:

- Ime i prezime seljaka, uglavnom i ime oca koji je prisvojio komunalni posjed
- Opis u što je pretvorena prisvojena parcela i naziv lokaliteta na kojem se parcela nalazi
- Veličina parcele
- Vremensko trajanje prisvajanja

Izvorni oblik katastika na talijanskom jeziku je *Cattastico delli Beni Communalì usurpati nella Villa di Marzana*, a u njemu su zabilježena potalijančena marčanska prezimena: *Scoravich, Chialich, Banovich, Antolovich, Stomilovich, Bollonovich, Draghessich, Silian, Chervavich, Dovolich, Lucacich, Perzan, Celega, Busletta, Bellassich, Sain, Comparich, Radolovich, Bicich, Vertacich, Cerlenizza, Costessich, Lippian*. Uzurpirane parcele pretežito su pretvorene u maslinike, travnjake, povrtnjake, vinograde ili šume.

Ovaj dokument iz 1771. vrlo je značajan za povijest Marčane jer pokazuje dominantnu hrvatsku pripadnost njezinih stanovnika i pretežito hrvatsku ili pohrvaćenu toponimiju seoskog područja. Uočljivo je da su zabilježena najčešća marčanska prezimena i broj parcela koje su pripadale pojedinoj obitelji. Najviše uzurpiranih parcela je prema podacima iz katastika imala obitelj Škoravić, a najmanje, jednu do dvije parcele, imale su obitelji Bičić, Bolonović Buić i dr.

Prilog 4: Hijerarhijski prikaz obitelji Marčane s brojem bespravno dobivenih parcela
(Izradila Matea Gortan, 20. travnja 2019.)

U katastru se spominju i toponimi na kojima su izvršena prisvajanja, a neki su lokaliteti poznati i danas: *Ruppa, Laco Callich, Pozzine/Puzzine, Groppo in Glavizza, Smigliavizza, Drasizze, Po debelo Stran, Duorine, Bramovazza, Grabri, Crassizze, Giapnenizza, Casaline, Lquizza, Vpzach, Ghermich, Gomnina, Cravarizza, Dubine, Giamina, Clistina, Rascri, Gabos, Galovizza, Gradacizza, Liscovazza, Loqua giabuzarca, Pagliuch, Blisnizza, Potoch...*²⁰

²⁰ Isto, str. 168.-181.

2.3. Matične knjige

Matične knjige su do početka 19. stoljeća, kada je car Napoleon uveo registar stanovništva, predstavljale glavni povijesni izvor o broju rođenih, vjenčanih i umrlih ljudi na nekom području. Na 24. sjednici Tridentuskog koncila 1563. donesena je odluka o vođenju matičnih knjiga krštenih i vjenčanih, a u vrijeme pape Pavla V. (1614.) određena je i obveza vođenja knjiga umrlih. Do patenta Josipa II od 20. veljače 1784. matične su se knjige vodile narativno, a nakon njega po određenim rubrikama koje su se, uz male preinake, sačuvale do danas. S obzirom na to, od tada se vodi pet vrsta matičnih knjiga – krštenih, krizmanih, vjenčanih, umrlih i knjiga o stanju duša, od kojih svaka ima vlastita pravila pisanja.

Istraživač puljskih matičnih knjiga povjesničar prof. dr. sc. Slaven Bertoša donosi njihov iscrpan i detaljan pregled u djelu *Život i smrt u Puli – starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*. Navodi da su matice krštenih u pravilu sadržavale ime krštenika, spol, imena roditelja, ime svećenika koji krsti i imena kumova, dok matične knjige vjenčanih donose, osim podataka o imenima mladenke i ženika, mjesto stanovanja mladenaca i svjedoka, dob prilikom ulaska u brak, podatak o tome je li brak sklopljen prvi, drugi, treći ili četvrti put, ali i vrstu bračnih ugovora (*brak na istarski, brak na mletački način*). U matičnim knjigama umrlih moguće je pronaći podatke o imenima, prezimenima i nadimcima umrlih, dobi i zanimanju pokojnika, mjestu ukopa, imenu svećenika koji vodi pokop te o načinu smrti (bolest, ubojstvo, nasilna smrt i sl.). Navedeni podatci u matičnim knjigama mogu poslužiti i za proučavanje migracijskih kretanja. Primjerice, u matičnim se knjigama vjenčanih često označavala župa iz koje su dolazili supružnici pa se stoga može pratiti promjena mjesta stanovanja iz župe u kojoj su živjeli prije vjenčanja u onu u kojoj će živjeti nakon njega.

Slikovito rečeno, matične knjige možemo smatrati osobnom iskaznicom pojedine župe odnosno mjesta²¹ te stoga čine bogato i iznimno korisno arhivsko gradivo za poznavanje mikro povijesti.

Matične knjige s područja Istre su po svojoj starosti i sačuvanosti jedne od najsačuvanijih u Europi.

---

²¹ Jelinčić, J., „Matične knjige župe Krnica“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 68.

2.3.1. Matične knjige Marčane

S obzirom da je Marčana do 1583. bila u sastavu mutvoranske župe, a do 1912. u sastavu mutvoranske kapelanije, kada je postala i samostalna župa, podatci o sačuvanosti matičnih knjiga raštrkani su na više mjesta.

Prvi upis krštenih u Župi Marčana zabilježen je u matici krštenih 28. listopada 1663. te se od tada savjesno upisuju sva krštenja, uz malu prazninu od 1824. do 1832. Sredinom listopada 1793. u knjigu krštenih upisan je Miho Dovolić, sin pokojnog Marka iz Marčane, kolon u kontradi Bičići.²² U matici krštenih nalaze se dva glagoljska upisa koje je uspio pročitati i transliterirati bivši marčanski župnik, vlč. Dragan Domšić. Knjiga krštenih čuva se u Župnom uredu u Marčani. Bila je oštećena, ali je restaurirana u laboratoriju Državnog arhiva u Pazinu. Postoji više knjiga za iste godine, a čuvaju se u Matičnom uredu u Puli pod nazivom „Knjige Marčane“, a druge u Državnom arhivu u Pazinu pod nazivom „Knjige Krnice“, koje se također odnose na Marčanu.²³

Matične knjige vjenčanih sačuvane su u manjoj mjeri. U knjizi koja se čuva u Župnom uredu u Marčani sačuvani su podatci za razdoblje od 1676. do 1776. U razdoblju do 1912., kada se osniva župa, postoje neke praznine, a od tada nadalje knjige su u potpunosti sačuvane.

Najstarija matična knjiga umrlih nastala je u razdoblju od 1735. do 1778., a čuva se u Župnom uredu u Marčani. Knjige umrlih važne su zbog godina starosti pokojnika, ali i zbog evidencije o eventualnim epidemijama. Do početka 19. stoljeća uglavnom se ne navode bolesti, a broj umrlih tijekom jedne godine ne prelazi 20. Umirovljeni arhivist Državnog arhiva Istre u Pazinu Jakov Jelinčić navodi zanimljiv podatak da je u razdoblju od 5. kolovoza do 31. kolovoza 1735. umrlo svega 6 osoba, dok je od 1. siječnja do 31. studenog 1736. u Marčani umrlo čak 60 osoba i to uglavnom djece. Iako se uzrok smrti ne navodi, veliki broj pokojnika navodi nas na zaključak da se radilo o epidemiji. Ukoliko se radilo o nesreći ili zločinu, župnik je to uvijek navodio. Zabilježeno je samo jedno ubojstvo, kada je brat ubio brata.²⁴

Također, u maticama umrlih Marčane zabilježeni su sljedeći izrazi kojima su se svećenici opraštali od pokojnika: *odletio je u nebesku slavu, prešao iz ovog života u bolji život, predade dušu Stvoritelju*. Isto tako, kod svakog odraslog pokojnika, osim u slučaju iznenadne smrti, zabilježeno je: *okrijepljen sakramentima ispovijedi, pričesti, bolesničkog pomazanja,*

---

²² Vidi: Bertoša, S.: *Život i smrt u Puli – starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*, Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002., str. 286.

²³ Vidi: Jelinčić, J., „Matične knjige Marčane. Nezamijenjiv izvor za povijest Marčane“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 64.

²⁴ V: Isto, str. 65.

*papinskim blagoslovom u času smrti.*²⁵ Ove knjige imaju manje praznina od matičnih knjiga vjenčanih.

U matičnim knjigama Marčane zabilježena su sljedeća prezimena:

Prezime	Godina prvog upisa
Antolović	1664.
Bičić	1667.
Bulonović	1683.
Bušletić	1682.
Bužleta	1675.
Čalić	1682.
Čerlenica	1668.
Divšić	1689.
Dovolić	1664.
Dragešić	1666.
Dragišić	1681.
Dudić	1686.
Franulić	1666.
Grgović	1669.
Janković	1687.
Kolić	1682.
Komparić	1682.
Krvavić	1682.
Lukačić	1682.
Orbanić	1685.
Ostović	1684.
Parcan	1668.
Pinezić	1684.
Radolović	1663.
Skorović	1667.
Siljan	1682.

---

²⁵ Štoković, I., „Kršćanstvo kroz povijest Marčane“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str.28.-29.

Stomilović	1682.
Šain	1668.
Vrtačić	1683.

Prilog 5: Tablični prikaz prezimena u matičnim knjigama Marčane s godinom prvog upisa
(Izradila Matea Gortan, 23. travnja 2019.)

Matične knjige Marčane čuvaju se na nekoliko mjesta: u Župnom uredu u Marčani, Župnom uredu u Krnici, Mjesnom uredu u Krnici, Matičnom uredu u Puli i Državnom arhivu u Pazinu.

2.3.2. Matične knjige Krnice

Jakov Jelinčić, proučavatelj matičnih knjiga Župe Krnica, ističe da je sačuvanost matica za Krnicu dosta dobra te da se podatci o stanovnicima Krnice nalaze i u maticama nadžupe Mutvoran. Najviše je proučavao matice od 1784. na području bivše austrijske uprave, odnosno od 1815. na bivšem mletačkom području. Iz matice krštenih možemo vidjeti broj rođenja po godinama i broj rođene djece, podatke o roditeljima, kumovima, podatke o primaljama. Iz matice vjenčanih daju se iščitati podatci o tome odakle dolaze zaručnice koje nisu iz župe, dob mladenaca i njihovo zanimanje, a usporedbom s ostalim maticama moguće je vidjeti jesu li mladenci u krvnom srodstvu. Matice umrlih navode podatke o starosti pokojnika, o raznim bolestima i uzrocima smrti, što je vrlo važan izvor podataka za povijest zdravstva određenog mjesta. Tako je iz knjiga umrlih uočljivo da su godinine 1702. i 1703. bile pogubne za Krnicu jer je u tom periodu umrla čak 71 osoba, otprilike onoliko koliko ih je umrlo prethodnih 8 godina, a navode se bolesti poput difterije, meningitisa i šarlaha. Temeljem upisanih imena i prezimena (Buršić, Bratolić, Lilić, Mandušić, Radić, Šegota, Škabić, Vareško...) vidljivo je da su stanovnici ovog područja većinom bili Hrvati.

Nevio Šetić je na temelju istraživanja matičnih knjiga umrlih od 1872. do 1932. i matičnih knjiga krštenih u razdoblju od 1872. do 1973. za područje Krnice analizirao smrtnost i bolest na području krničke župe.²⁶ Iako je težište njegova istraživanja Prodol,

²⁶ Šetić, N.: „Bolesti i epidemije u Prodolu i okolici od 1872. do 1920.“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 179.-184.

najsjeverozapadnija točka spomenute župe, referira se i na pojedina mjesta koja su joj pripadala: Marčana, Mutvoran, Cokuni, Cveki, Veliki i Mali Vareški, Jovići, Peruški, Marusi, Išići, Šegotoći, Pavičini i Kavran.

Rezultati su pokazali da je u razdoblju od 1872. do 1900. najveća smrtnost bila kod djece i to u dobi do 5 godina. Najčešći uzroci smrti navedeni u maticama su *debilitas*, *febris* ili *febres*, *febris maligna*, *febris verminosa*, *febris scarlatina* i sl. Navedeni uzroci smrti javljali su se i kod odraslih osoba, a veliki dio Prodoljanaca umro je od upala i infekcija respiratornih organa (*anghina*, *pneumonitis* ili *pneumonia*), dok je vrlo mali broj stanovnika umro od posljedica starosti. U dobi od 80 godina, u navedenom razdoblju, umrle su samo dvije osobe. Zabilježen je samo jedan nesretni slučaj. Ubojstva ili zagonetni uzroci smrti nisu zabilježeni.

U maticama je moguće pronaći i zapise o epidemiji šarlaha (*scarlatina*, *febris scarlatina*). U Prodolu je zabilježena u kraćem vremenskom periodu od studenog 1882. do kraja prosinca. U Prodolu su od zaraze umrle 4 osobe, ali se epidemija proširila i na ostala mjesta tadašnje krničke župe pa se od 1898. do 1902. javljala gotovo svake godine. Godina 1900. bila je kobna za Marčance jer je tada zabilježeno 12 umrlih, a 1902. čak 17 preminulih. Šarlah je bio prisutan do kraja 20. stoljeća, no znatno je češće zabilježen upravo u Marčani i Peruškima. Sedamdesetih godina 19. stoljeća pojavila se još jedna bolest, epidemija *morbila* (ospica) i epidemija velikih boginja. Međutim, najsnažnija epidemija je bila epidemija španjolske groznice (*morbus hispanicus*) godine 1918. Najviše je osoba stradalo u Peruškima (8) i Krnici (7) te je po jedna osoba stradala u Marusima, Velikim Vareškima, Cvekima, Cokunima, Šegotićima, Pavičinima i Išićima. Tih se godina umiralo i od posljedica tuberkuloze i gladi.

Matice vjenčanih pokazuju da je 1919. na promatranom području obavljeno pedeset vjenčanja, a prijašnjih godina tek dva do tri, što je jasni pokazatelj da je kriza prevladana i da je kvaliteta života poboljšana. Stoga je istraživanje profesora Šetića pripomoglo osvjetljavanju socijalne povijesti Istre, ali ostaje otvoreno za detaljnija istraživanja kada će se moći donijeti sustavniji zaključci.

Osim matičnih knjiga, važan izvor za poznavanje povijesti ovoga kraja su i fragmenti o Krnici iz biskupske vizitacije Eleonora Pagella 1699. koje je istraživao prof. dr. sc. Miroslav Bertoša. Naime, nakon velikog požara katedrale 1928., kada je najveći dio biskupskih vizitacija izgorio, uspjeli su se sačuvati zapisnici iz Galižane, Fažane i Krnice. Baš poput ostalih vizitacijskih izvora, i krnički zapisnik donosi *kolektivni portret sela i individualne sudbine*.²⁷ Vizitacijski kodeks najbolje ocrtava svakodnevicu Krničara. Iako biskup Pagello ističe

---

²⁷ Bertoša, M.: „Mali svijet u previranju: suci, svećenici i župljani jedne seoske općine u Istri druge polovice XVII. stoljeća“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 37.

pobožnost mještana i predanost svećenika, ipak je izvanbračna veza jednog mještanina izazvala veliko zanimanje stanovnika, a nadasve biskupa zbog navodnog čaranja (*strigarie*). Također, biskup bilježi i prihode svećenika i crkve, stanje u župi te napomene o svakodnevnom životu svećenika, što ovaj dokument čini zanimljivim i bogatim povijesnim izvorom o Krnici u 17. stoljeću.

2.3.3. Migracijski kontakti između Marčane, Krnice, Mutvorana i Pule (17. – 19. st.)

Migracije su mnogo obilježile novovjekovnu povijest Marčane, Krnice i ostalih mjesta Proštine. Prema nazivima područja iz kojih se spominju doseljenici u puljskim matičnim knjigama od 1613. do 1815. prof. dr. sc. Slaven Bertoša istraživao je areale migracijskih strujanja prema Puli te je ondje, govoreći i o problemu migracija, podijelio popis mjesta spomenutih u maticama na mjesta koja se nalaze u mletačkom posjedu i na mjesta koja se nalaze pod austrijskom upravom.²⁸ U ovom radu koncentrirat ćemo se na Marčanu i okolna mjesta Pineziće, Krnicu, Kavran, Mutvoran, Peruške i Prodol, spomenute u maticama. Navedena sela južne Istre pripadala su teritoriju Mletačke Republike, čiji je posjed obuhvaćao čitavu zapadnu obalu poluotoka sa zaleđem, njegov južni dio te istočni do uvale Stupovac.

Prema teritorijalno-pravnoj podjeli mletačke Istre, glavno naselje ovog područja bio je kaštel Mutvoran, a Krnica je imala status sela. Gotovo svi upisi u matičnim knjigama zabilježeni su talijanskim jezikom: Krnica – *Carnizza*, *Carniza* i *Chernizza*, Mutvoran – *Momaran(o)*, *Momoran(o)*, Peruški – *Peruschi*. Muška i ženska imena i prezimena također su talijanizirana.

Marčana ili *Villa di Marzana* se u maticama često spominje. Knjiga vjenčanih od 12. veljače 1623. spominje *ser* Ivana, sina *messera* Matije Škoravića iz Marčane koji je tog datuma stupio u brak. Također, iz Marčane je bila i Lucija, kći pokojnog Ive Dovolića, čije vjenčanje spominje *Liber Copulatorum* od 14. srpnja 1737.²⁹

Zanimljivo je sklapanje braka u crkvi u puljskoj utvrdi 29. svibnja 1640., kada su brak sklopili Mile Peršić iz Krnice i Jela, udovica pokojnog Jadre Germošića iz Marčane. Dozvolom biskupa, vjenčanje je obavljeno u crkvi u puljskoj utvrdi zato što se Mile nalazio kao uhićenik u gradskom zatvoru. Supružnici su prethodno sklopili ugovor prema kojem Mile mora kao miraz supruzi dati 60 dukata.³⁰

---

²⁸Vidi: Bertoša, S.: *Život i smrt u Puli – starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*, Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002., str. 89.-131.

²⁹ Isto, str. 112.

³⁰ Isto, str. 58.

Iz podataka koje nude matične knjige umrlih može se očitati veliki broj ubojstava na području Pule, a odnose se na žitelje Marčane. Zanimljivo je ubojstvo od 18. travnja 1796., kada je u dobi od oko 16 godina mrtav pronađen Jakov, sin Jakova Radolovića iz Marčane. Ubijen je iz zasjede, a tijelo je pronađeno u dubokoj jami koja se naziva *fojba* na zemlji zvanoj *Saraglia di Magno*, na lokalitetu Tataro. Nije sigurno je li se *fojba* nalazila u Puli ili u Marčani jer zbog postojanja mnogobrojnih fojbi ili jama katkad nije moguća precizna lokacija. Ubijeni je pokopan u katedrali.³¹

U Puli je 23. lipnja 1713. umro Martin Bužleta iz Marčane, inače nastanjen u Galižani. Odluku o njegovom protjerivanju donio je rašporski kapetan, a nakon što su ga organi reda uhvatili, ubijen je u zatvoru vatrenim oružjem. Imao je oko 25 godina, a u zatvoru se čak uspio ispovjediti.³² Odlukom javne vlasti u Puli je 27. kolovoza 1715. mušketom smaknut Vid Škoravić iz Marčane, napadač na cestama i ubojica. Na smrt ga je osudio puljski knez-providur Nicolò Zustinian. Pokopan je u katedrali s 28 godina.³³

Mnogo ljudi, a među njima i Marčanaca, umrlo je u puljskom zatvoru ili je pak nad njima izvršena smrtna kazna. S obzirom na to da su na području južne Istre razbojnici uspješno djelovali, može se zaključiti da se uglavnom radilo o ljudima iz okolnih sela Marčane, kao što su Valtura, Medulin, Ližnjan, Kavran, Pomer, Krnica i Šišan. Marčana se spominje više puta.

Matične knjige krštenih, vjenčanih, umrlih i krizmanih svjedoče o 202 godine demografskih kretanja u Puli, tj. o ljudima koji su u tom dugom razdoblju živjeli u gradu, dolazili u njega ili bježali u zdravija područja. Osim činovnika, vojnika, obrtnika, liječničkog osoblja i drugih, u gradu je bilo puno sluga i pomoćnog osoblja, koje se dovodilo iz Venecije i drugih mletačkih mjesta. Zabilježen je sluga *Mattio Radolovich quondam Vido da Marzana fameglio si Simonelli* te kolon nobila Antonia Gonana na kontradi Bičići *Michiel Dovolich quondam Marco detto Curcut da Marzana*.

Pinezići (*Penezich*) su selo u neposrednoj blizini Marčane, ali su pripadali vodnjanskom području. Spominju se u maticama krštenih od 25. veljače 1734. Kao kum na krštenju navodi se Ivan Sanković, *Don Zuanne Sancovich*, iz Pinezići.³⁴

Krnica, *Villa di Carnizza*, se u maticama, kao i Marčana, spominje često. U matičnoj knjizi vjenčanih od 17. kolovoza 1710. zabilježeno je vjenčanje koje je obavio puljski kanonik

---

³¹ Isto, str. 213.

³² Isto, str. 215.

³³ Na i. mj.

³⁴ Isto, str. 114.

Ottavio Marzari, a u brak su stupili Elio Peruško iz Krnice i Manda, kći pokojnog Ive Germošića, iz Krnice.³⁵

Iz Kavrana, *Cavran*, bio je Miho Muljavac, sin pokojnog Matije, koji je umro u Puli u dobi od 65 godina, a upisan je u Knjigu umrlih 30. siječnja 1785.³⁶

Mutvoran, *Castello di Momarano*, spominje se u Knjizi vjenčanih od 14. srpnja 1799. kada je u brak stupila Marija, kći pokojnog Pavla Cveka iz Mutvorana. Prof. dr. Slaven Bertoša ističe značaj ovog kaštela, navodeći podatak da je Mutvoran označen na karti Zuan Antonija dell'Oche iz 1563., koja je nacrtana prigodom pokušaja organiziranog naseljavanja Puljštine od strane žitelja iz okolice Bologne, a također i na Capelarisovoj karti iz 1797.³⁷

Peruški, *Peruschi*, u puljskim se maticama spominju samo jednom i to u knjizi krštenih gdje je 28. siječnja 1810. zabilježeno krštenje Marija Dikovića, čija je majka bila Marija Peruško iz Peruški.³⁸

Prodol se u maticama rijetko spominje. U Puli je 24. kolovoza 1654. krizman Marin, sin *messera* Marina iz Prodola (*Prodoglian*). Kći *messera* Marina, Marija, umrla je u dobi od 81 godine od posljedica nesretnog pada u Puli. Upisana je u matičnu knjigu umrlih 11. kolovoza 1661.³⁹

Učestalo prezime u matičnim knjigama je Mandušić za koje se smatra da je iz Dalmacije došlo u 16. stoljeću. U Krnici su Mandušići bili jedna od najbogatijih obitelji, a kasnije su od Mletačke Republike dobili plemstvo pa su zabilježeni kao nobili. Prvi Mandušić spominje se 1745. u matičnim knjigama umrlih, potom se spominju i u matičnim knjigama krštenih, krizmanih i vjenčanih. Kao najznačajnija ličnost ove obitelji navodi se don Andrija Mandušić, puljski kanonik i generalni vikar, koji se prvi put spominje 17. srpnja 1783. Iako su Mandušići bili relativno razgranata obitelj, a podatci o njima u matičnim knjigama vrlo korisni, nažalost spominju se vrlo fragmentarno pa je rodoslovlje obitelji moguće vrlo slabo rekonstruirati.

Iz Krnice i Mutvorana u Puli su zabilježene sluškinje i koloni na imanjima bogatih građana i nobila: *Martin (?) figliolo del quondam... Dicrisich da Carnizza già servo dell' Illustre Zuanne di Capitani, Lucia figliola di ... da Momaran*, sluškinja na imanju spomenutog nobila.⁴⁰ Josip Cvek iz Mutvorana spomenut je u matici krštenih krajem prosinca 1798. kao kolon Antonija Artrusija, a u knjizi umrlih početkom lipnja 1800. kao kolon obitelji Kreševanić.

---

³⁵ Isto, str. 110.

³⁶ Na i. mj.

³⁷ Isto, str. 113.

³⁸ Na i. mj.

³⁹ Isto, str. 115.

⁴⁰ Isto, str. 438. i 441.

Zanimljivi su i zapisi o nezakonitoj djeci. Iako su ovakvi slučajevi bili rijetki, interesantan je podatak o izvanbračnom sinu francuskog vojnog inženjera Antoina De Villea, graditelja puljske utvrde, kojeg je imao s Fumiom iz Mutvorana, a matične knjige doslovno navode da se rodio „iz preljuba“.⁴¹ Matične knjige umrlih navode i nekoliko slučajeva neobičnih smrti, ali i nekoliko smrtnih slučajeva razbojnika i osuđenika obitelji Lilić, poznate razbojničke obitelji s ovog područja.

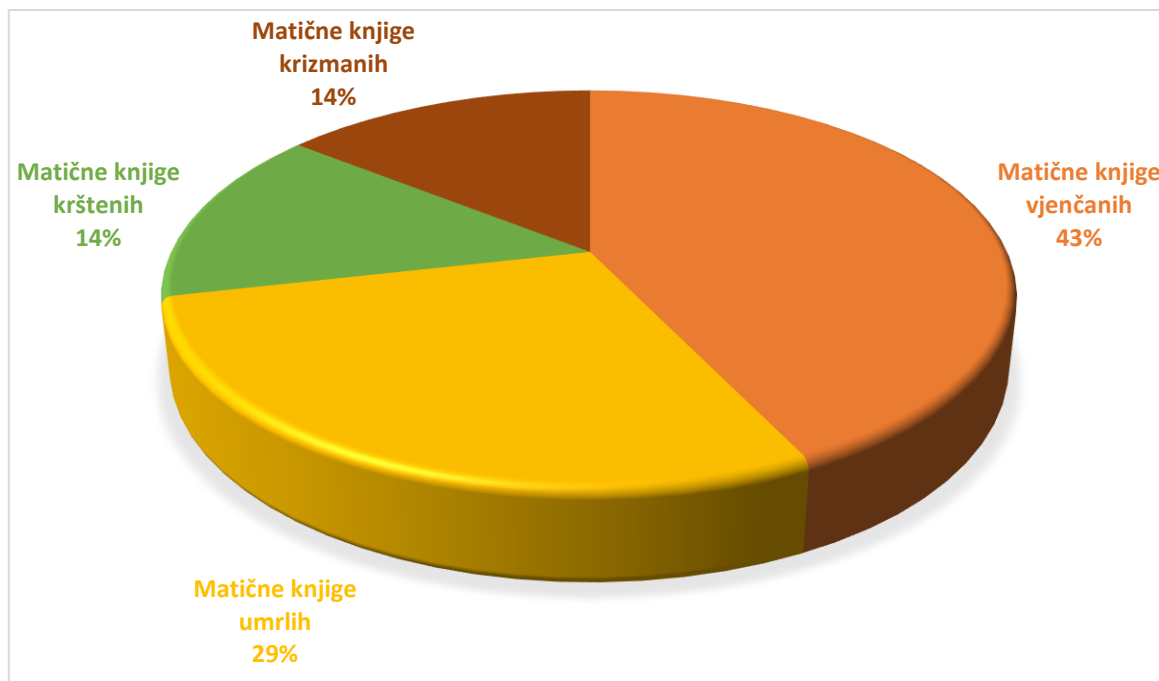
Iz navedenih podataka koje donose matične knjige moguće je zaključiti da su Marčana i okolna sela pratila trend migracijskih kretanja koji je zahvatio čitavu Istru još u 15. stoljeću, a trajao je sve do konca 18. stoljeća. Svakako, radi se o migracijama unutar poluotoka koje su bile najmnogobrojnije i najjače. Prema upisanim godinama saznaje se da su migracije bile učestale u 18. stoljeću, a zatim u 17. stoljeću, dok je jedan podatak zapisan u 19. stoljeću. Kako je već rečeno, ove su matice pratile vjenčanja, krštenja i smrti, a najviše podataka donosi knjiga vjenčanih u kojoj su spomenuti žitelji Marčane, Krnice i Mutvorana. Matice umrlih bilježe stanovnike iz Kavrana i Prodola. U Puli je kršteno i krizmano po jedno dijete iz Prodola, a kum je na jednom krštenju bio stanovnik Pinezića. Međutim, teško je saznati radi li se o trajnim migracijama iz sela u grad ili tek privremenim jer se ne navode podatci koliko je godina neka osoba živjela u Puli. Moguće je da se u trenutku smrt osoba slučajno zatekla u Puli te tako dospjela u matičnu knjigu. Za pretpostaviti je da su se mladenci vjenčavali u Puli jer su ondje odlučili provesti ostatak života, ali je isto tako moguće da su se vjenčanja održavala u gradu zbog ugleda pojedinih obitelji. Ova bi se pretpostavka mogla primijeniti i za upise u maticu krštenih. Bilo kako bilo, ova su unutarnja poluotočna kretanja popunjavala demografske praznine nastale zbog smrti, opadanja gospodarstva i loših zdravstvenih prilika u Puli.

Svakako, matice potvrđuju prilično intenzivne migracije s područja Krnice, Mutvorana i Marčane prema Puli.⁴²

---

⁴¹ Bertoša, S., „Migracijski kontakti između Krnice, Mutvorana i Pule (XVII. – XIX. st.)“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 49.

⁴² Isto, str. 45.-65.

Prilog 6: Učestalost pojavljivanja žitelja Marčane, Krnice, Mutvorana i Prodola u puljskim matičnim knjigama

(Izradila Matea Gortan, 25. travnja 2019.)

2.4. Razbojništvo na Proštini u drugoj polovici 18. stoljeća

U 17. i 18. stoljeću istarski su gradovi bili u gospodarskom, prometnom i demografskom deficitu. Južnoistarskog seljaka tada su zadesila ratna razaranja, epidemije kuge 1527. i 1630.-1631., vremenske nepogode, svađe oko zemlje, a k tome i širenje pustopoljina koje su mletačke vlasti pokušale umanjiti naseljavanjem novog stanovništva. Osiromašeni i izgladnjeli seljaci našli su se na rubu društva, u atmosferi opće nesigurnosti, u kojoj je opredjeljenje za razbojnički život tada izgledalo kao jedino rješenje za opstanak.

Zbog takvih povijesnih prilika danas možemo govoriti o fenomenu razbojništva kojim su se među prvima počeli baviti povjesničari Charles Mac Farlane i Eric J. Hobsbawm 1960-ih. U Hrvatskoj se ovom tematikom 80-ih godina detaljno bavio Miroslav Bertoša. Koristeći se građom Državnog arhiva u Veneciji M. Bertoša stvorio je opsežan prikaz razbojništva Istre u djelu *Zlikovci i prognanici (socijalno razbojništvo u Istri u XVII. i XVIII. stoljeću)*. Iz ova je cjeline izdvojen dio koji se bavi zlikovcima južne Istre, odnosno Proštine.

Prva vijest o razbojnicima potječe iz iskaza koji su u kancelariji kneza-providura u Puli dali, 2. lipnja 1777., svjedoci iz Krnice, Raklja, Kavrana i Valture. Naime, pojavila se naoružana skupina u šumi Magran, između Šišana i Valture, a svjedok iz Valture, desetogodišnji Zvane

Biban, rekao je da je ondje vidio šest muškaraca i jednu ženu na konjima, naoružane puškama, pištoljima, kamama i sabljama, s dva ukradena vola. Kada se vijest proširila do Pule, pokrenut je u kolovozu 1777. istražni postupak. Puljski *Regimento* poslao je Vijeću Desetorice u Veneciju sažetak podataka o zlikovcima u jugoistočnoj Istri. Izvješće je sastavio Zuanna dalla Zuanna, a potpisao ga je puljski knez-providur Pasqual Cicogna. Istragu je pomagao, uz kancelara dalla Zuannu, i javni oficijal Mutvorana. Kancelar je nastojao ispitati sve osobe i provjeriti vjerodostojnost vijesti o zlikovcima koje su stizale s Proštine, iz Barbana, Rакlja, Vulture, Medulina i Pule. Dalla Zuanna je u Krnicu pozivao očevice s Proštine, dok se u udaljenija sela zaputio sam. U svojem je zapisniku zabilježio mnogo zanimljivih podataka. Svećenik Mandušić iz Krnice bio je uključen u istragu kao prevoditelj i tumač. Svjedocima je osigurana tajnost i oslobođenje od kazne svakoga tko nije bio glavni počinitelj zlodjela. Županima sela zapovjedbano je da čim uoče zlikovce udarcima bata o zvono sazovu stanovnike. Kancelar je vjerodostojnim smatrao samo one iskaze koje je potvrdilo više svjedoka. No, istraga nije uspjela istražiti od koliko se članova sastojala razbojnička skupina te nisu identificirani svi Proštinarci, zbog čega nije poznat sam završetak istrage.

M. Bertoša zabilježio je različite izraze koji se u vrelima javljaju za razbojništvo i razbojnice: *rea unione, malviventi, agressori alla strada, assassini di strada*. Pod nazivom *banditi* smatraju se prognanici koji se nisu smjeli zadržavati na mletačkom području dokle god je trajala kazna progonstva.

U istrazi je spomenuto da zlikovci idu od sela do sela i krađu. Grgu Kostešiću iz Pavičini razbojnicci su provalili u kuću i prisilili ga da im preda svu hranu i piće. Marija Soprevita iz Krnice naglasila je da razbojnicci žive isključivo od onoga što uspiju ukrasti.⁴³

Podatcima je bogato svjedočenje Jure i Miha Škabića iz Krnice. Zlikovci su se pojavili u točionici vina Andre Črljenca, a cijelo se selo okupilo da ih vidi. Prepoznali su zlikovce iz Rакlja Vidu Percana, Belu Valića, Gašpara Grubnića, jednog zlikovca iz Kanfanara, Bala i Barbana. Razbojnicci su *na ramenu držali puške (Schioppi), oko pasa kubure (Pistolle lunghe), u džepovima pištolje (Pistolle curte), a uz bok noževе (Coltelli)*.⁴⁴

Svjedoci su uglavnom izjavljivali da su vidjeli naoružane ljude *obučene na naš ilirski način, obučene poput Albanaca na Poreštini ili ošišane na dva perčina*.

---

⁴³ Bertoša, M., „Razbojništvo u Proštini u drugoj polovici XVIII. stoljeća“, *Prilozi o zavičaju 5*, Čakavski sabor, Pula, 1988., str. 75.-76.

⁴⁴ Bertoša, M., *Zlikovci i prognanici (socijalno razbojništvo u Istri u XVII. i XVIII. stoljeću)*, Grozd, Pula 1989., str. 96.

Svjedok Ive Kostešić iz Kavrana prepoznao je nekoliko Proština iz Lilićeve *šeraje* – Teodora Vareška, Jure Vareška, Pave Vareška i Tone Vareška.

Spalleggiatori su bili jataci i zaštitnici zlikovaca i prognanika. U Krnici su bile poznate dvije takve obitelji – Lilić i Bujanović, odnosno jedan njezin član, Tone Bujanović. Te obitelji, naravno, nisu bile omiljene u selu jer su njihovi članovi bili prepotentni i nasilni. Bili su pod zaštitom razbojnika te su kao takvi bili predmet optužbi Proština više negoli sami razbojnici. Razbojnici su spavali u njihovim *šerajama*, pekli janjce, pili vino i rakiju. Lilićevi su u bisagama donosili zlikovcima obroke hrane. *Šeraja* se nalazila na lokalitetu Črnovice, nedaleko od Krnice. U zapisniku je zabilježeno da su Lilićevi prisluškivali razgovore *crne vojske* i kupovali razbojnicima puščani prah. Najpoznatiji iz obitelji Lilić bio je Miho, prognanik zbog ubojstva vojnika, a skrivao se po Črnovici i okolnim šumama. Međutim, iz vrela nije poznato zašto je Miho postao razbojnikom, ali s obzirom na to da je prognan iz Krnice, mogao se na životu održati jedino suradnjom i pomaganjem ljudima koji su bili poput njega, zlikovci. Zbog toga je čitava obitelj Lilić smatrana jatačkom, iako se ne mogu svi njezini članovi dovoditi s tim u vezu. Upravo su svoje bogato imanje podignuli vlastitim radom jer se dio obitelji držao po strani od veza s razbojničkim skupinama. Na kraju su pohlepa i svađe dovele ovu obitelj do samouništenja. Jakov Lilić ubio je brata i oca, a vjerojatno i majku, zbog čega je osuđen na dvadeset godina neprekidnog veslanja na galijama.

Bilo kako bilo, razbojnici su bili omiljena tema među stanovnicima sela. Prepričavali su se istiniti, ali i lažni planovi razbojničkih napada i širile glasine. Rijetko tko bi se usudio dati konkretne podatke zbog straha od osвете koji je prevladao osjećaj za istinu i pravdu. Kada bi se stanovnici susreli s naoružanim grupama, na Proštini bi zavladao psihoza straha. Primjerice, žena krničkog Krnjela Zuana Battiste Sopravite pobjegla je čim je ugledala zlikovce kako sjede u blizini njezine kuće. Isto tako, Marija Komparić se uplašila razbojnika jer je čula da su banditi rezali grudi ženama koje su susretali. Kapelan u Marčani, Filip Lazarić, preplašen zbog upada razbojnika u njegovu kuću, onesvijestio se tijekom služenja mise i pao s visokom vrućicom. I dok su razbojnici i banditi širili strah među mještanima, jataci su koristili njihovu zaštitu kako bi ostvarili osobnu korist. Tako se član obitelji Lilić osvetio Ivi Hrastiću iz Krnice zbog toga što je Hrastić rastjerao Lilićeve ovce koje su pasle na njegovoj njivi.⁴⁵

Miroslav Bertoša tvrdi da su *doticaji s razbojnicima tradicionalno njegovali još jedan oblik: ugošćavanje (i to ne samo kod jataka već i običnih seljaka)*. Bio je to izraz opreznosti, prethodna mjera za uspostavljanje takva odnosa u kojem se seljak obvezuje da će se držati po

---

⁴⁵ Bertoša, M., nav. dj., str. 80.

*strani i povremeno ponuditi družini jelo i piće, a razbojnici da će njega, ukućane i imovinu poštediti od nasilnog ponižavanja, krađa i otimanja.*⁴⁶ Takav seljak bio je Mate Škabić iz Krnice. Scena koje je opisao svjedok Mandušić prilikom Škabićeva ugošćavanja zlikovaca najbolje pokazuje taj neobičan odnos koji su Proštinarci znali prakticirati upravo zbog straha: *Poslije jela otišao sam k Matu Škabiću ... Ušao sam u rečenu njegovu kuću i u jednoj sobi ugledah spomenutih sedam naoružanih puškama. Smjestili su ih na krevet, na dohvata ruke, kao i sablje i pištolje. Zajedno su sjedili za stolom i jeli sir i skutu s uljem u društvu s Jakovom Lilićem, dok je Mate Škabić stajao i promatrao ih ... Svi su zatim ustali i pitali Škabića što su mu dužni za jelo koje im je ponudio. On im odgovori da njegova kuća nije gostiona i da ne želi novac. Nakon toga zahvalili su Škabiću i izašli...*⁴⁷

Skupine razbojnika su često mještane izvrgavale ruglu, poput *štramacera* Micolija kojem su lice mazali katranom pred gostionicom, upravo kako bi učvrstili postojeći strah, ali i održavali ugled da se razbojniku ništa ne smije odbiti. Sijanje straha vidljivo je iz podataka o odbijanju svjedočenja protiv razbojnika. Tako je šesnaestogodišnji Ive Hodan, Lilićev pastir, završio u zatvoru jer nije htio sudjelovati u istražnom postupku. Zabilježeno je nekoliko takvih slučajeva.

Razbojništvo je u južnoj Istri bilo toliko ukorijenjeno da je vlast bila potpuno nemoćna čak i kad je točno znala gdje se razbojnici nalaze. Postojala je teritorijalna policija, tzv. črna vojska, sastavljena od seljaka, ali seljaci su se bojali osвете bandita pa je vojska bila bezuspješna.

Iako su predstavnici mletačke vlasti razbojništvo u Istri pokušavali dovesti u red, ti su pokušaji iznova bili bezuspješni jer razbojništvo tijekom 17. i 18. stoljeća nije zapadalo u krizu te je bilo popratna pojava nagloga propadanja Istre.

2.5. Kršćanstvo kroz povijest Marčane

Da je područje južne Istre od prapovijesti obilježeno kršćanstvom postoji niz dokaza - u Nezakciju se nalaze temelji bazilike iz 5. stoljeća, a u Betigi kraj Vodnjana pronađeni su ostatci samostana benediktinaca, također iz 5. stoljeća. Stoga i dugogodišnji marčanski svećenik, sada umirovljen, Ivan Štoković u svojem radu o kršćanstvu u Marčani naglašava

---

⁴⁶ Bertoša, M., nav. dj., str. 100.

⁴⁷ Na i. mj.

važnost ove vjere u povijesti mjesta.⁴⁸ Podacima o vjeri Marčanaca najbogatiji su povijesni izvori iz 19. stoljeća.

Povijest kršćanstva u Marčani usko je povezana s poviješću Mutvorana. Do godine 1583. Marčana je bila u sastavu mutvoranske župe, zatim mutvoranske kapelanije, a tek je 1912. postala samostalna župa. Ali izgleda da su mutvoranski župnici zanemarivali hrvatsko stanovništvo zbog nepoznavanja jezika, zbog čega su se papi potužili žitelji iz Marčane i Krnice. Moguće je da upravo od tada potječe pravo da Marčanci sebi biraju jednog kapelana uz onoga kojeg je izabrao nadžupnik, a biskup ga uveo u službu. Tako 1701. biskup Bottari spominje da je župna crkva u Marčani podložna nadžupniku Mutvorana, a njome upravljaju dva kapelana.⁴⁹

Crkva je oduvijek bila čuvarica vjerskog i nacionalnog identiteta. Sačuvani glagoljski natpisi u Mutvoranu na kamenu i zapis u matičnoj knjizi krštenih iz 1675. na glagoljici, svjedoče o glagoljaškoj tradiciji ove župe. Također, biskup Balbi bilježi da je 1735. Mutvoran imao hrvatskog nadžupnika, a kapelanije su sve imale hrvatske kapelane.

Iz pregleda registra službenih spisa *Protocollo 1831.-1845.*, sačuvanog u Župi Marčana, vlč. Ivan Štoković, uočava da je narod ovoga kraja živio vrlo skromno, a većina stanovnika bila je nepismena, što pokazuje znak križa u funkciji potpisa. Isto tako iz registra saznajemo i raznovrsne podatke o životu ljudi. Primjerice, vjeronauk se održavao srijedom i subotom prije podne, a bio je obvezatan za djecu od 6 do 12 godina, za vjenčanje i oglase se izdavala potvrda da su zaručnici poučeni o dobrim običajima, o moralnom i dobrom ponašanju i temeljima katoličke vjere.

Kapelanija Krnica i Marčana imale su 6 bratovština. Ove su zajednice vjernika brinule za svoje crkve, ali i pružale veliku materijalu pomoć potrebitima. Imale su svoj statut, svoje znakove, zastavu, sveca zaštitnika i svoj blagdan.

Crkva se brinula i za zdravstveno stanje mještana. Spomenuti *Protokol* od 18. studenog 1835. donosi upute župnicima i svećenicima da pouče svoje vjernike kako se ponašati i što učiniti u slučaju zaraze od kolere. Upute su vrlo opširne, na čak sedam stranica velikog formata. Neke od uputa su da se svećenici trebaju pobrinuti za dovoljan broj liječnika, da se omogućiti određena zgrada ili prostorija u koju bi se mogli zbrinuti siromašni i oboljeli, mora se paziti na čistoću, ali i urednost putova, cesta i dvorišta, a imućne osobe trebale su pomagati siromašnima.

Iz 1844. zabilježen je i neobičan slučaj smrti. Umrla je *Maria fu Paolo Millevoj* od 38 godina, a da se ranije nije znalo za ikakvu bolest, a optužuje se Luca Bursich da je svojim

---

⁴⁸ Štoković, I., „Kršćanstvo kroz povijest Marčane“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 25.

⁴⁹ Isto, str. 26.

nadrilječništvom prouzročila smrt pokojnice. Zahtijeva se ekshumacija, a komisija treba ispitati slučaj i kazniti optuženu.⁵⁰

Crkva se brinula i za siročad pa i o tome daje upute svećenicima. Protokol je preporučao da se u svakoj općini sagrade cisterne za pitku vodu, a u broju 502 iz 1836. govori i o važnosti uzgoja repe.⁵¹

Sva su narodna slavlja bila usko vezana uz crkvu, a masovna okupljanja održavala su se na blagdan zaštitnika Župe sv. Petra. Sve do 1953. Marčanci su organizirano hodočastili u Mutvoran i to drugi dan nakon Uskrsa i drugi dan nakon Duhova. U Mutvoranu bi nakon svečane pjevnice uslijedila „marenda na travi“ koja je uključivala pince, jaja i vino.

Crkva se brinula o svim poljima života mještana, a najočitija je briga za najosjetljivije - siromašne, bolesne i djecu.

Marčanom dominira trobrodna župna crkva sv. Petra i Pavla iz 15. stoljeća. Izgrađena je na mjestu prvotne crkve iz 9. stoljeća. Zvonik, visok 25 metara, datira iz 1846. Uz crkvu je podignuto mjesno groblje.

Prilog 7: Crkva sv. Petra i Pavla
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

---

⁵⁰ Isto, str. 27.

⁵¹ Isto, str. 28.

Prilog 8: Zvonik crkve sv. Petra i Pavla
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

U mjestu se također nalazi i srednjovjekovna crkvice sv. Antuna Padovanskog, u kojoj postoji umjetnički vrijedan drveni „zlatni oltar“. Krajem 17. stoljeća crkva je pregrađena tako da je na srednjovjekovnim temeljima nastao tipično barokni zahvat. Pročelje i apsidalni dio crkve se zadržavaju, ali se onda produžuje, što se nekada moglo vidjeti i po tragovima različitog maltera na zidovima. S obzirom na to da u to vrijeme u crkvenoj umjetnosti prevladava kiparstvo nad slikarstvom, unutrašnjost crkve postaje bogatija kiparskim inventarom. Nova crkvice posvećena je prilikom vizitacije biskupa Bottarija 1709. Iako je crkva možda zadovoljila potrebe povećanog broja stanovništva, Ljubica Širec iz Arheološkog muzeja Istre u Puli tvrdi da je nadgradnjom crkva izgubila svoj upečatljiv prvobitni izgled i dobila neskladan urbani dojam.⁵²

---

⁵² Širec, Lj., „Barokni oltar u crkvi sv. Antuna Padovanskog iz Marčane“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 38.

Ipak, u ovoj se crkvici nalazi već spomenuti tip „zlatnog oltara“, kojima se pripisuje karakteristika vrhunskih drvorezbarskih ostvarenja umjetničkog obrta. Nažalost, zbog kasnije intervencije i premazivanja, oltar ima vidljiva oštećenja. Maniristički oblikovane figure svetaca predstavljaju Sv. Petra Mučenika, Sv. Antuna Padovanskog s malim Isusom u ruci te Pavla Apostola s otvorenom knjigom. Iznad su smještene svete mučenice Sv. Katarina i Sv. Agata, a između njih nalazi se u okruglom medaljonu prikaz Sv. Jurja na konju u borbi sa zmajem. Cijelu kompoziciju nadvisuje lik Boga Oca s kuglom.

Prilog 9: Crkva sv. Antuna Padovanskog
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Pregledom *Protokola*, iznimno vrijednog arhivskog vrela iz prve polovice 19. stoljeća, moguće je upoznati svakodnevni život mještana koji je bio usko povezan s Crkvom i vjerskim događajima. S obzirom na to da izvori upućuju na nesebičnu brigu svećenika i stanovnika Marčane za bolesne i siromašne, život Marčanaca u prvoj polovici 19. stoljeća možemo okarakterizirati kao kršćanski u punom smislu te riječi.

2.6. Čitaonica u Marčani

Duh Hrvatskog narodnog preporoda 19. stoljeća itekako se osjetio i u Marčani. Za razliku od drugih dijelova južne i središnje Istre u kojima se preporod pojavio u zakašnjenju, stanje narodne svijesti u Marčani i okolnim mjestima bilo je bolje nego drugdje, što nam pokazuju i rezultati izbora 1887., kada u općinsku upravu ulazi narodnjačka većima, a županom je imenovan Ante Šiljić. Potom je 1898. Hrvatska narodna stranka pobijedila na izborima za upravno vijeće. Također, u popisu stanovništva koji je provela Austro-Ugarska Monarhija 1900. gotovo svi Marčanci, 97,57%, izjasnili su se Hrvatima.⁵³

Marčana u tom razdoblju dobiva i svoje društvo za štednju i zajmove, popularnu „posujilnicu“, gospodarsku ustanovu važnu za ekonomsko osamostaljivanje i oslobađanje od dužničkih obveza najsiromašnijih slojeva pučanstva: kmetova i težaka. Buđenje svijesti o očuvanju vlastitog identiteta u Marčani potaknuli su svećenici i učitelji, a najzaslužniji su bili upravitelj marčanske župe A. Benigar i kasnije Božidar Perutka. Oni su znali da se nepismenosti i općoj neprosvijećenosti mogu oduprijeti samo dobro organizirani i osviješteni ljudi. Usprkos nekim zahtjevima općinskih delegata iz Marčane da se u njihove škole uvede talijanski jezik, hrvatski su se domoljubi udružili, a glavni događaj koji je pokazao snagu nacionalnog duha Marčanaca dogodio se 9. travnja 1893. kada je otvorena prva hrvatska čitaonica u tom mjestu. Nalazila se u domu marčanskog poduzetnika i domoljuba Viktora Marota. Čitaonica u Marčani je, uz *Slavjansku čitaonicu* u Puli iz 1869. i *Hrvatsku čitaonicu* u Medulinu, jedno od najstarijih čitaoničkih društava u južnoj Istri.

Skupštinom je prilikom otvorenja čitaonice predsjedao upravitelj župe Božidar Perutka, a nazočni su bili i brojni istaknuti članovi drugih čitaonica i katoličkih društava iz Istre te mnogobrojni stanovnici. Svečani govor održao je Matko Laginja koji se uključio u život marčanske čitaonice kao njezin član utemeljitelj. Istaknuo je važnost prosvjećivanja, čitanja i

---

⁵³ Crljenko, B., „Preporodna svijetla marčanske „čitalnice“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 49.-50.

pisanja te poručio da svoj jezik i svoju narodnost treba ljubiti i braniti, a tuđe poštovati. Na otvorenju je prevladavala svečana i domoljubna atmosfera. Nastupili su pjevači, svirači i recitatori, pjevale su se budnici i vijorile trobojnice.

O otvaranju čitaonice *Naša sloga* u broju 15 od 13. travnja 1893. piše:

Javlja nam iz Marčane (sudboni kotar Vodnjan): Prošlu nedjelju dne 9. aprila poslije večernjice bila je ovdje ... skupščina i otvorenje društva za čitanje, poduku i čudoredan život pod imenom "Katoličko društvo sv. Josipa".

Marčana je imala veselo lice kao riedko. Iz Pule bila je tamo ... i više odličnih gosti, medju njimi i narodni zastupnik g. dr. Laginja koji je tom prilikom razgledao Marčanu, crkvu, občinski ured i pohodio delegata starca Čalića i predsjednika uprave Bužletu; porazgovorio s više obćinara i kao utemeljitelj rečonoga društva govorio takodjer na skupščini, preporučujuć sabranim, da ljube svoj jezik i narodnost hrvatsku, na se neobaziru na izazove i psovke protivnika kao ni on: tudje navado neka poštuju, a svoje neka brane.

O. g. Božidar Perutka, upravitelj župe, otvorio je i završio skupščinu pravim govorom duhovnog pastira.

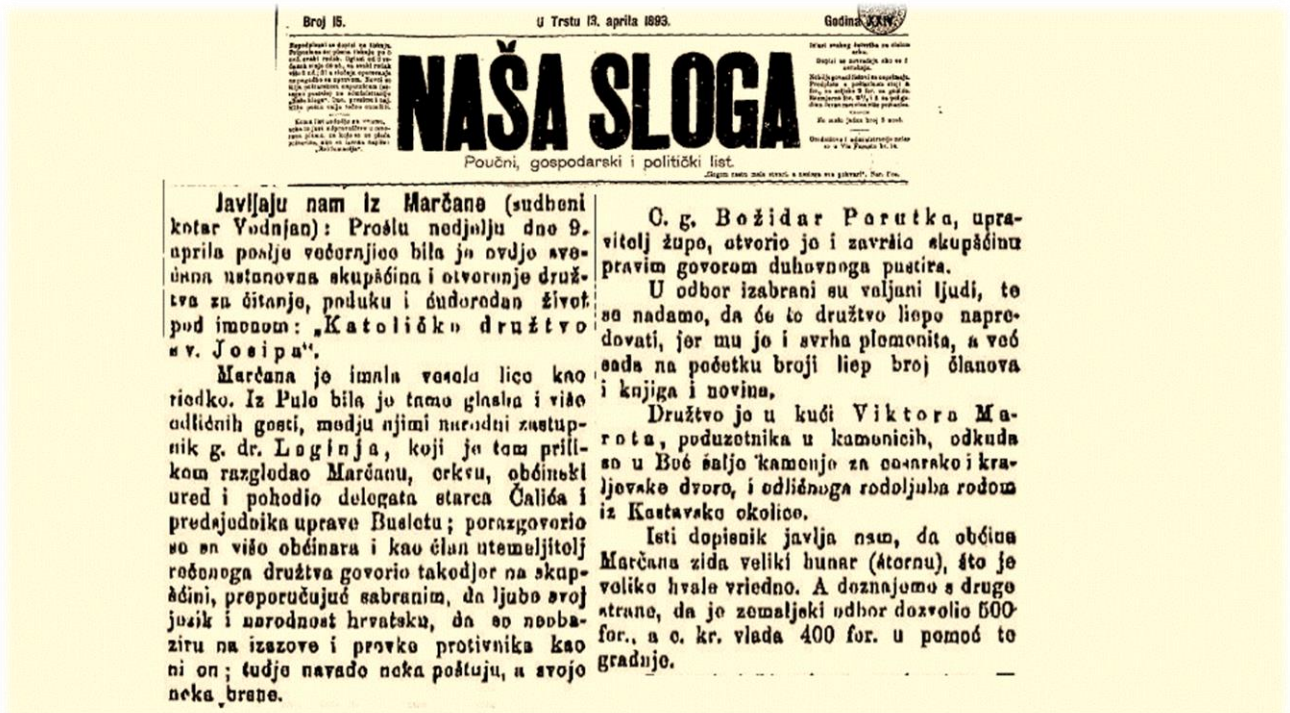
U odbor izabrani su valjani ljudi te se nadamo da će to društvo liepo napredovati, jer mu je i svrha plemenita, a već sada na početku broji liep broj članova i knjiga i novina.

Društvo je u kući Viktora Marota, poduzetnika u komunicih, otkuda se u Buć šalje kamenje za ... kraljavske dvore, i odličnoga rodoljuba rodom iz Kastavske okolice.

Isti dopisnik javlja nam, da občina Marčana zida veliki bunar (štornu), što je velike hvale vriedno. A doznajemo s druge strane da je zemaljski odbor dozvolio 500 for., a c. kr. 400 for. u pomoć te gradnje.⁵⁴

---

⁵⁴ *Stare hrvatske novine*, portal digitaliziranih novina: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=b455c4eb-1be6-456f-a78b-6448899f00d0#>, 30. travnja 2019.

Prilog 10: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 15, 13. travnja 1893.

(Izvor: *Stare hrvatske novine* - <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=b455c4eb-1be6-456f-a78b-6448899f00d0#>, pristup: 30. travnja 2019.)

Čitaonica u Marčani zapravo je prvotno bila Katoličko društvo svetog Josipa koje je razvijalo živu prosvjetnu i kulturnu aktivnost, a 1902. preimenovano je u *Čitaonicu* nakon što se od Namjesništva u Trstu dobilo odobrenje za početak rada kada je i prihvatila nova pravila čitaoničkog društva.

U čitaonici su se čitali *Naša sloga*, *Pučki prijatelj*, *Hrvatski list*, *Danica*, publikacije Matice hrvatske i Društva sv. Jeronima, knjige i novine na materinskom jeziku. Održavala su se razna kulturna, gospodarska i politička predavanja. Priređivale su se razne predstave, a čitaonica je ubrzo postala i ishodište izbornih i političkih dogovora.

U prosincu 1918., odmah nakon dolaska talijanske vojske u Istru, čitaonica u Marčani je zatvorena. Baš poput drugih čitaonica južne Istre, u njoj je izvršena premetačina, a knjige su zaplijenjene i uništene čime je nasilno potisnut hrvatski nacionalni identitet.

Prilog 11: Kuća u Marčani u kojoj se nalazila čitaonica
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Prilog 12: Spomen-ploča ispred čitaonice
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

2.7. Škola u Marčani

Škola u Marčani po prvi se put spominje 1863. u austrijskoj statistici kao pomoćna škola s nastavom na ilirsko-talijanskom jeziku. Prema zakonu iz 1863. Pokrajinskoga sabora u Poreču, osnovne škole u talijanskim mjestima i gradovima morale su održavati nastavu na talijanskom jeziku, dok su se škole u hrvatskim mjestima mogle služiti ilirskim, slavenskim jezikom, ali uz talijanski kao obvezatan predmet. Prema toj je odluci škola u Marčani bila ilirsko–talijanska, a odluka je ujedno predstavljala i osnovu za potalijančivanje. Ipak, općinski su odbori donekle mogli voditi brigu o obrazovanju pa su, s obzirom na protalijansku politiku Pokrajinskog sabora, organizirali rad tzv. „pomoćnih“ škola na materinskom jeziku. Upravo takva bila je i škola u Marčani.

Marčana se nalazila na području tadašnjeg Kotarskog kapetanata Pula, stoga su učitelji bili kapelani. U pomoćnoj školi u Marčani zabilježen je učitelj Dragutin Valentinčić⁵⁵, a škola je imala dvadeset muških učenika. Nije zabilježeno koliko je razreda imala ni jesu li se učenici služili udžbenicima. Poznato je da se u tom razdoblju u istarskim školama upotrebljavala „Slovnica hrvatske osnovne škole“ i „Čitanka za narod“, autora Frane Volarića pa se pretpostavlja da su se tim udžbenicima služili i učenici u Marčani.

Godine 1870., netom nakon što je školski sustav reformiran, Marčana dobiva pučku školu dostupnu svim građanima. Spomenuta godina značila je i prijelaz iz dotadašnje pomoćne škole pod monopolom crkve u laičku školu. Imala je samo jednog učitelja i to laika, a ne više kapelana. Škola ubrzo postaje i službeno financirana kao pokrajinska škola.

Prema podacima koje navodi pokojni prof. Tone Crnobori u *Marčanskom zborniku*, 1870. treći je razred pohađalo 22 učenika, a upisanih, odnosno obveznika, bilo je čak 78. Plaća učitelja bila je 397 forinti. Škola je bila smještena u privatnoj kući br. 161, u vlasništvu Remiđe Borges, a kasnije Pierina Gonana.⁵⁶

Tijekom sedamdesetih godina 19. stoljeća smanjuje se broj škola Puljskog kapetanata s nastavom na hrvatskom jeziku. Razlog tome leži u nedostatku učitelja i mladih ljudi koji bi se obrazovali za to zvanje. Isto tako, općine nisu pokazivale potrebno razumijevanje za obrazovanje, a i nedostajalo je materijalnih sredstava. Kapelani kao učitelji nisu previše marili za obrazovanje, djevojčice se nisu smatrale obveznicama za polazak u školu, roditelji su se, zbog nedostatka radne snage, bojali da neće moći uzdržavati djecu te je cjelokupna situacija

---

⁵⁵ Crnobori, T., „Obrazovanje u Marčani od šezdesetih godina XIX. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata“, u: *Prilozi o zavičaju V*, Čakavski sabor, Pula 1988., str. 203.

⁵⁶ Crnobori, T., „U povodu 130. obljetnice osnovne škole u Marčani“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 54.

dovela do velikog broja nepismenih. Zbog navedenih razloga škola u Marčani bila je zatvorena čitavu školsku godinu 1878./1879.

Godine 1880. Pokrajinski sabor u Poreču, s većinom zastupnika talijanske političke stranke, donosi odluku da se talijaniziraju pučke škole u Marčani, Barbanu, Lindaru i Tinjanu, čime se neizbježno pokušava zaoštriti borba među Hrvatim i Talijanima u Marčani, koji su niz stoljeća vodili miran suživot. Ipak, nastava se izvodila na hrvatskom jeziku s talijanskim jezikom kako predmetom. Stoga talijanizacija škole doživljava neuspjeh, ali se već 1886. osnivaju talijanske iredentističke organizacije *Pro Patriae* i *Lege Nazionale*.

Tone Crnobori ističe da su u Marčani podjednako bili prisutni i hrvatski i talijanski osjećaji, ali ne u nacionalističkom smislu već u poštenom socijalnom smislu. U Marčani je u drugoj polovici 19. stoljeća živjelo nekoliko doseljenih obitelji iz austrijskih pokrajina sjeveroistočnog dijela Italije, Furlanije. To su bile radničke obrtničke obitelji željne rada i mira. Radi se prvenstveno o kamenoklesarima koji su, inicijativom poduzetnika Viktora Marota, radili na iskorištavanju prirodnih bogatstava Marčane – kamenolomima. U zajedničkom življenju poprimali su jedni od drugih obilježja druge kulture i jezika. S obzirom na to, u Marčani je bilo mnogo miješanih hrvatsko-talijanskih brakova, što je uvelike učvrstilo međuljudske odnose Marčanaca.⁵⁷ Upravo zahvaljujući zajedništvu i složnosti žitelja 1890. dovršen je program izgradnje škole, vrlo značajan u vrijeme pokušaja nasilne talijanizacije školstva.

Školska zgrada u Marčani nalazila se na središnjem trgu. Izgrađena kao trokatnica, imala je sposobnost primanja većeg broja učenika nego što je to prije imala neprikladna privatna kuća. Uz samu školu izgrađena je i cisterna, o čemu svjedoči i list *Naša sloga* od 13. travnja 1893. Škola je bila financirana sredstvima Pokrajinskog sabora u Poreču u iznosu od 500 forinti i bečke vlade u iznosu od 400 forinti.

---

⁵⁷ Isto, str. 55.

Prilog 13: Bivša školska zgrada iz 1890. danas je sjedište Općine
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Prilog 14: Cisterne iz 1890. izgrađene pokraj bivše školske zgrade
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Škole je bila šestogodišnja, a program je sadržavao ove predmete: vjeronauk, čitanje, pisanje, naukovni jezik, talijanski jezik, računstvo i geometrijsko oblikovanje, prirodopis i prirodoslovlje, zemljopis i povijest, risanje, pjevanje i tjelovježbu. Ocjenjivali su se još ćudorednost, marljivost i vanjski oblik pisanih radova.⁵⁸ Nakon završetka osnovne škole nekolicina učenika obrazovala se u srednjim školama. Na popisu stipendista Pokrajinskog sabora u Poreču iz 1893. i 1898. nalazi se ime Benjamina Deprata iz Marčane, koji je financiran prvotno s 30 forinti, a kasnije je stipendija povećana na 50 forinti. U srednjim školama obrazovali su se još i Anton Deprato, Mate Crljenica i Dragutin Deprato.

Usporedno s ovim uspjehom Marčanaca, talijanske su iredentističke organizacije neprekidno djelovale. Naime, školskih godina 1894./1895. do 1896./1897. vodila se akcija čiji je cilj bio obrazovati sve školske obveznike. Međutim, radilo se isključivo o pokušaju ponovne talijanizacije na način da se vršio opći pritisak na roditelje hrvatske i talijanske djece da djecu upišu u talijansku školu i time zapravo pretvore hrvatsku školu u Marčani u talijansku. Pritom

---

⁵⁸ Isto, str. 56.

je dodjeljivana besplatna odjeća i obuća siromašnoj djeci i udžbenici koji su se po završetku školske godine trebali vratiti školi. Zbog nastale situacije Marčanu su napustili istinski domoljubi, svećenici Luka Kirac, Andrija Benigar i Božidar Perutka, koje su zamijenili talijanski svećenici Cecco, Anzulo i Mattich.

Početak 20. stoljeća Benjamin Deprato postao je i prvi učitelj mještana u Marčani. Svojom važnošću ističe se njegov vrlo uredno napisan školski imenik iz kojeg je vidljiv raspored učenika po školskim godinama i razredima. Tada se školski program u Marčani dijelio na dvije skupine: viša skupina obuhvaćala je učenike od trećeg do šestog razreda, a niža skupina učenike prvog i drugog razreda. Svaka je skupina imala po dva odjela.

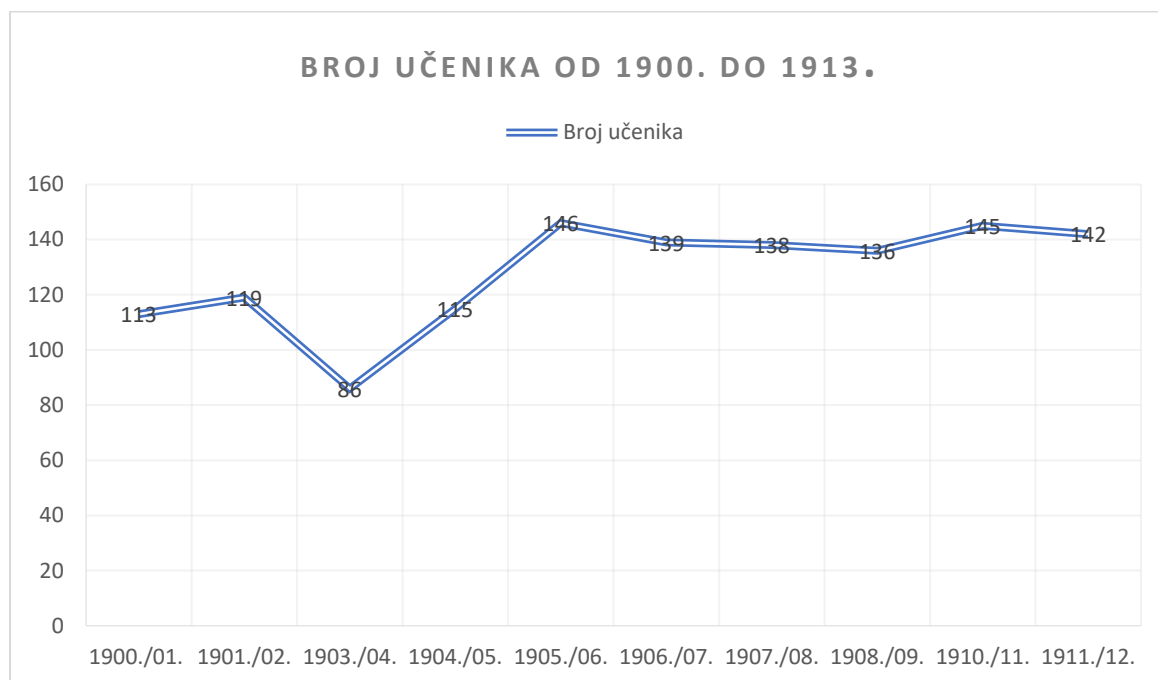
U prvom desetljeću 20. stoljeća broj učenika raste što pokazuju podatci u tablici:

Školska godina	Dječaci	Djevojčice	Ukupno
1900./1901.	65	48	113
1901./1902.	59	59	119
1903./1904.	46	40	86
1904./1905.	60	55	115
1905./1906.	72	74	146
1906./1907.	71	68	139
1907./1908.	70	60	138
1908./1909.	72	64	136
1910./1911.	66	79	145
1912./1913.	76	66	142

Prilog 15: Broj učenika u Marčani od 1900. do 1913.

(izradila Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Grafički prikaz porast broja učenika izgledao bi ovako:

Prilog 16: Kontinuitet porasta broja učenika u Marčani od 1900. do 1913.

(izradila Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Uočljivo je da se nagli porast broja učenika dogodio školske godine 1904./1905. i 1905./1906., zbog čega je i raspisan natječaj za još jednog učitelja jer je rad škole sa samo jednim učiteljem bio uvelike otežan. Tada je na mjesto učiteljice, uz učitelja Matu Cukona, primljena Pelagija Kamjut. Kvaliteta rada je bila poboljšana pa je veći broj učenika mogao nastaviti školovanje u srednjim školama. Od školske godine 1908./1909. broj učenika je uglavnom bio konstantan.

Do 1907. učenici su koristili samo tri čitanke koje više nisu ispunjavale nove nacionalne potrebe u Istri pa spomenute godine izlaze čitanke za peti i šesti razred, što donosi dodatni napredak u radu škole.

Zanimljiv je i raspored rada škole: petom i šestom razredu nastava je trajala od 8 do 10 sati, trećem i četvrtom razredu od 10 do 12, a učenici prvog i drugog razreda nastavu su pratili u popodnevnim satima. Marčanski učenici i učitelji služili su se nastavnim sredstvima i pomagalicama i to globusom, zemljovidima, modelima za nastavu crtanja, zbirkom zavičajnih predmeta, sredstvima za nastavu računa, tablicama, slikama i sl.

Osim već spomenutih učitelja, u školi u Marčani od 1900. do 1915. radili su još i Anton Gostinčar, Adolf Radić. Mary Musković i Silvije Mihelić.

Proučavanjem razrednih imenika Tone Crnobori zaključuje da je škola radila tijekom Prvog svjetskog rata, točnije do 1915. kada je počela evakuacija stanovništva i to kao škola na hrvatskom jeziku. Škola se ponovno otvorila 1918. kada je u školu upisano 123 učenika. U poratnom razdoblju broj upisane djece ovisio je o povratku evakuiranih mještana iz zemalja srednje Europe. Iz iste godine postoji i po prvi put kronika talijanske škole *Catalogo per la III, IV e VI classe della scuola popolare di Marzana di sei classi*. Školu na talijanskom jeziku pohađalo je 70 učenika. Očekivano je da škola nakon ratnog stanja bilježi neuspjeh. Prema podacima iz 1. siječnja 1918., od 41 učenika školu je završilo samo njih osmero. Ne smijemo izuzeti činjenicu da je učenicima evakuiranim tijekom rata bio vrlo težak povratak u školske klupe uz nastavu na materinskom jeziku jer je većina tih učenika barem jednu školsku godinu provela u stranim zemljama gdje su pohađali škole na tuđem jeziku. Zbog toga je učitelj često bio primoran vraćati pojedinog učeniku u prethodni razred koji je učenik već završio, ali na stranom jeziku. Stoga ovakav neuspjeh škole i ne čudi.

S obzirom na tijek ratnih događaja i pripajanje Istre Kraljevini Italiji, iz godine 1919./1920. ne postoji kronika o školi na hrvatskom jeziku već samo na talijanskom, a sljedeće godine škola nosi službeni naziv *Scuola popolare mista di Marzana* (Mješovita pučka škola Marčana). Imena i prezimena učenika pisana su talijanskim jezikom. Od godine 1923. nastava se i službeno izvodi na talijanskom jeziku, dok su hrvatske škole zabranjene. Tom je odlukom talijanskog ministra prosvjete G. Gentilea bez prava na obrazovanje na materinskom jeziku ostalo oko 220 učenika i sve generacije koje su se rodile pod Italijom od 1912. do 1938. Školstvo je bilo podvrgnuto fašističkom autoritarizmu s ciljem uklanjanja svakog hrvatskog traga u buđenja talijanskog nacionalnog osjećanja, ondje gdje taj osjećaj nije ukorijenjen. Marčana je prema podacima između dva svjetska rata 1942. godine imala 1.500 stanovnika, 288 učenika osnovne škole i 60 djece predškolske dobi.

U Marčani su, pod nadležnošću organizacije zaduženu za temeljitu preobrazbu hrvatskog školstva *Opera Nazionale Balilla*, djelovale još i pomoćne institucije poput školske knjižnice, Omladinskog crvenog križa, Društva *Dante Alighieri*, školskog patronata i školskog vrtića.

Povijesni izvori vezani uz marčansku školu koje možemo pratiti od njezinog prvog spomena 1863. pa do kraja Prvog svjetskog rata upućuju na vrlo jasan stav koji su Marčanci imali prema talijanskim vlastima. Naime, nekoliko je pokušaja talijanizacije škole bilo neuspješno upravo zahvaljujući domoljublju stanovnika, ali i upornosti i hrabrosti prosvjetnih

djelatnika. Bez obzira na to što škola nije uvijek bilježila uspjehe jer je krajem 19. stoljeća popriličan broj djece bio nepismen, škola na hrvatskom jeziku u ovoj je maloj sredini bila bitan pokazatelj stanja duha žitelja Marčane, koji su se uz pomoć aktivnih učitelja borili za svoj hrvatski identitet i time pridonijeli uspjehu Hrvatskog narodnog preporoda.

2.8. Gospodarske i socijalne prilike u Marčani prema pisanje Naše sloge

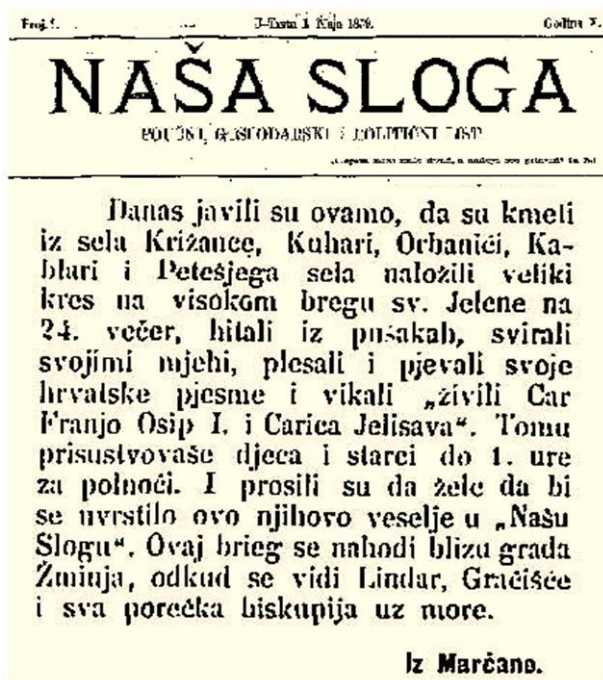
Prema istraživanjima gospodarskih i socijalnih prilika prof. dr. sc. Nevija Šetića, u posljednja tri desetljeća 19. stoljeća broj stanovnika u Marčani je bio u porastu. Naime, 1880. Marčana je imala 817 stanovnika, 1890. 930, a 1910. čak 1.064 stanovnika, što danas upućuje na pozitivan razvoj i rast sela. Više od 90% stanovnika tog razdoblja činili su Hrvati. Najčešća prezimena su bila Radolović, Crljenica, Čalić, Komparić, Siljan, Deprato, Križanić i Pletikos. Marčansko gospodarstvo u tom se razdoblju temeljilo na poljoprivredi, osobito na proizvodnji žitarica i vina te stočarstvu, zatim na iskorištavanju šuma i na zaradi koju je ostvarivao kamenolom. Također, u ovom je razdoblju započela izgradnja cisterne, čime je povećan opći standard stanovništva.

O većini događaja u Marčani izvješćivala je i *Naša sloga*, poučni gospodarski i politički list izravno namijenjen hrvatskim seljacima u Istri i na Kvarneru. Primjerice, u broju 15 od 13. travnja 1893. *Naša sloga* piše o najznačajnijem blagdanu u Marčani, blagdanu sv. Petra i Pavla ili „Petrovi“. Tada su Marčanci organizirali sajam na koji su dolazili stanovnici iz Kavrana, Krnice, Raklja i ostalih proštinskih sela, ali i iz Labina, Mošćenica i Brseča. Međutim, članak svjedoči o propalom sajmu 1893. vjerojatno zbog žege i ostalih prirodnih nepogoda, zbog čega su se zaredale nerodne godine pa je narod bio u besparici.⁵⁹

Zanimljiv je i događaj iz proljeća 1879. kada se u Marčani slavio događaj važan za Austro-Ugarsku Monarhiju, srebrni pir cara i carice.

---

⁵⁹ Šetić, N., „Marčana i Marčanci na raskrižju između tradicionalnog i modernog doba“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 94.

Prilog 17: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 9, 1. svibnja 1879.

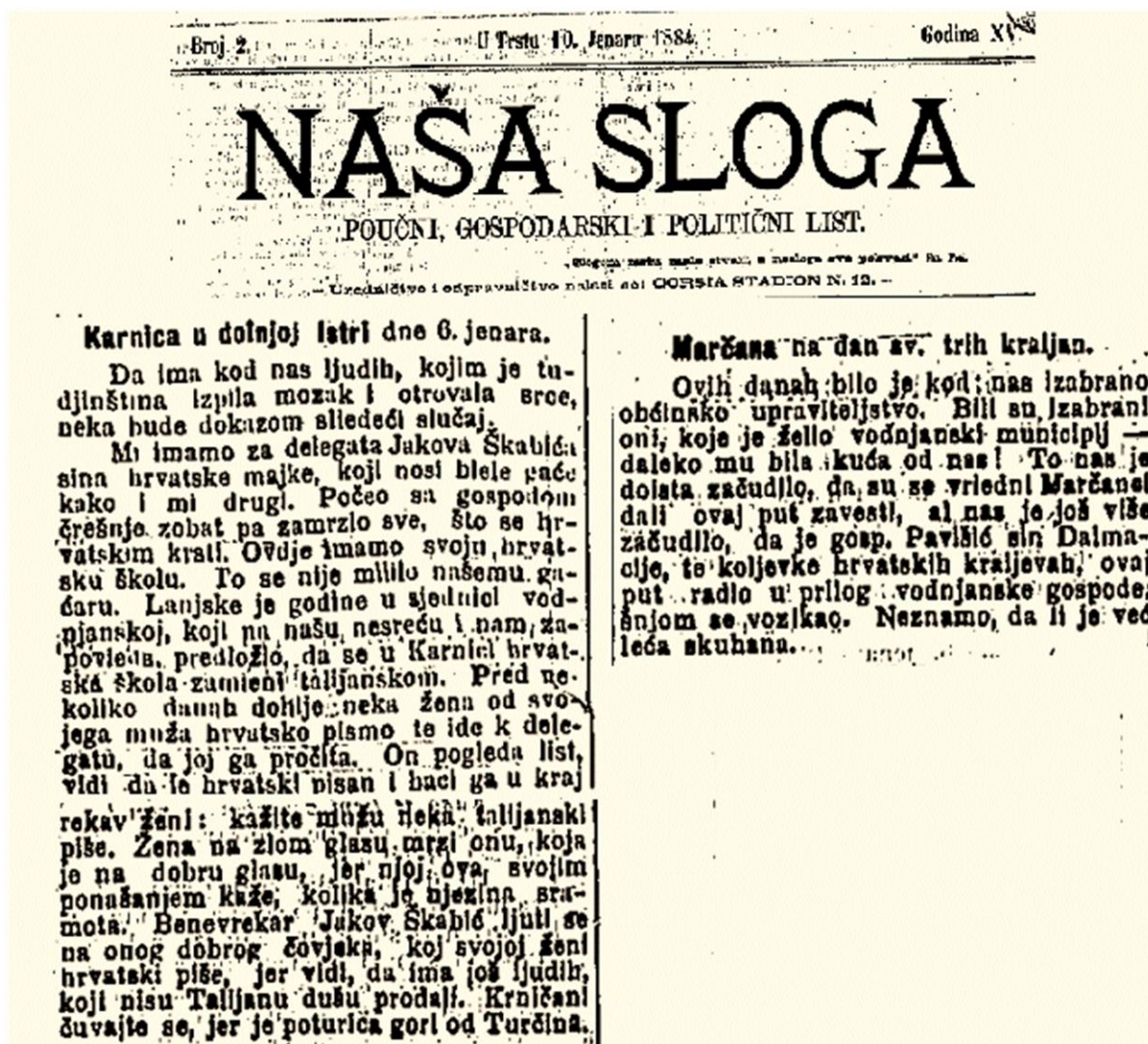
(Izvor: *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1879/9.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)

O tuči u kojoj su jako stradala sela Mutvoran, Cokuni, Veli i Mali Vareški, Krnica i Rakalj piše *Naša sloga* u broju 36 od 3. rujna 1891., a u tom su razdoblju vremenske neprilike dovele do propadanja seoskih gospodarstava. Kraj 19. stoljeća obilježen je i epidemijom šarlaha. Bez obzira na gospodarski napredak 1870-ih, na koncu stoljeća ipak je zabilježena stagnacija i usporavanje gospodarskog uzleta.

Prof. dr. sc. Nevio Šetić istraživao je, prema pisanju *Naše sloge*, i politički život Marčane u vrijeme narodnog preporoda, tj. od 1861. do 1907. Kao i u čitavoj zemlji, tako se i u Marčani rađala i sazrijevala nacionalna svijest. Međutim, kada su se 30. lipnja 1879. u Vodnjanu održali izbori za zastupnike Carevinskog vijeća u Beču, a borba se vodila između dva politička, kulturna i nacionalna kruga – hrvatskog i talijanskog, pobjedu je odnio talijanski zastupnik, čemu su pomogli i glasovi marčanskih povjerenika koji su u broju 15 od 1. kolovoza 1879. *Naše sloge* proglašeni nepoštenim. Radi se o kmetovima Škabić i Peruško iz Krnice, nepoznatoj osobi prezimena Čalić i još nekoliko njih koji se izrijekom ne navode.

Izbori u Marčani za općinsku upravu 1884. također se odvijaju u borbi između talijanske manjine i hrvatske većine. No, izbori su pokazali da nacionalna svijest Marčanaca još nije u potpunosti izgrađena i sposobna preuzeti upravu sela. Bilo je mnogo slučajeva koji svjedoče da su se Hrvati iz Marčane i okolice zauzimali za talijanske interese. Takav je bio slučaj Jakova

Škabića, delegata iz Krnice u vodnjanskoj općinskoj upravi koji je predložio da se hrvatska škola u Krnici zamijeni talijanskom. I taj je događaj zabilježen u *Našoj slogi*.

Prilog 18: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 2, 10. siječnja 1884.

(Izvor: *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1884/2.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)

Usprkos ovakvim situacijama, bilo je i onih mještana koji su štitili i razvijali hrvatski nacionalni duh. Na prijelazu iz šezdesetih u sedamdesete godine najviše su se isticali kapelan Ivan Barbalić i svećenik Benigar. Marčanci su čvrsto vjerovali da su svećenici pravi odabir u ostvarenju narodnih prava. Čitajući broj 27 *Naše sloge* od 4. kolovoza 1889., uočljivo je da su izbori za Istarski sabor 1889. bili su vrlo zanimljivi. Tada je hrvatski narod odnio pobjedu, a list vrlo kritički piše o glasačima: *Filipanci spavaju od nekada, osim malog broja svjesnih poštenjaka, koji su nam se pridružili većina njih ostala je kod kuće, a samo nekolicina je slijedila prodanca Corenicu... Prodoljanci sami su prodanci... Krničari i Peruškari – među*

nima našao se broj kršnih junaka, ali nije nedostajalo niti prodanaca i izdajica ... što je s Marčancima?... trebamo pohvaliti dičnu braću i sijede već starce Belase, koji su svojim primjerom putili ostale Marčance glasujući za našu listu ... dok braća Čalić htjeli su biti fiducijari talijanaške stranke, zato udri po popu i odvraćaj puk od njega!

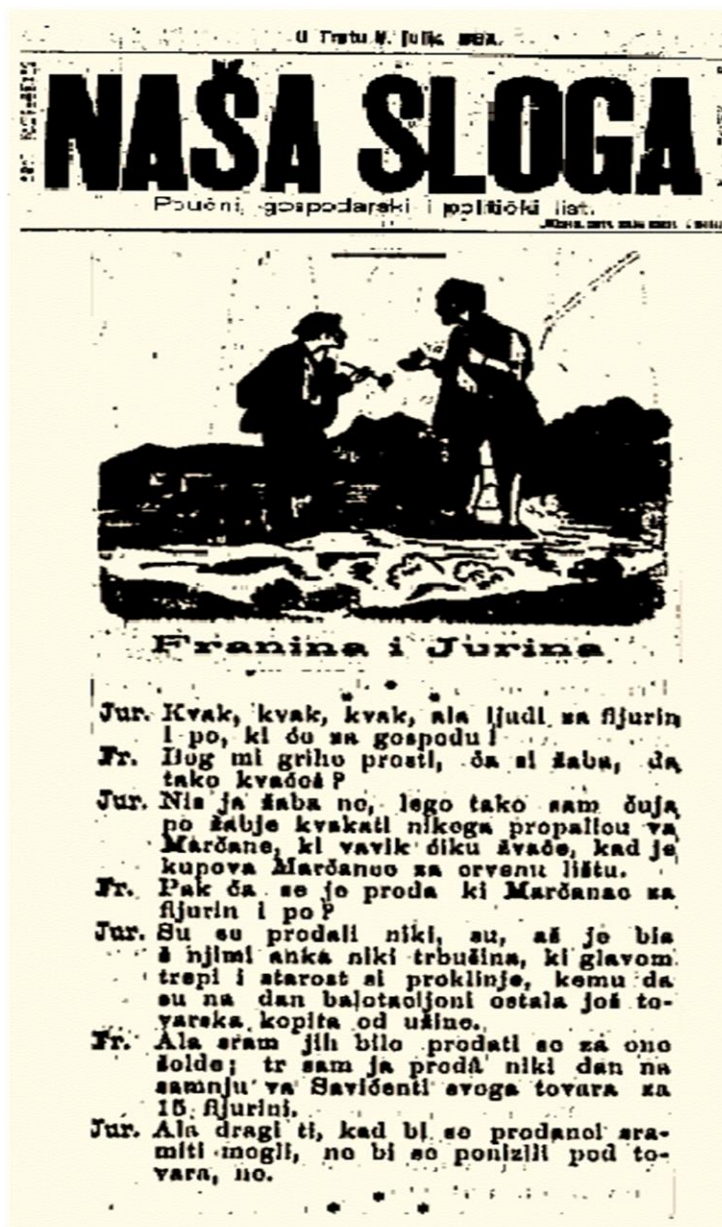

Prilog 19: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 27, 4 lipnja 1889.

(Izvor: *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1889/27.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)

Stav uredništva *Naše sloge* oko tadašnjih izbora vrlo se jasno može iščitati te je cjelokupnoj situaciji dan i ironičan ton u rubrici *Jurina i Franina*.

Prilog 20: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 28, 5. lipnja 1889.

(Izvor: *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1889/28.pdf, pristup:
5. svibnja 2019.)

Izbori za Carevinsko vijeće 30. listopada 1891., na kojima je pobjedu odnio Matko Laginja, pokazali su koliko je u Istri ojačala hrvatska svijest usprkos brojnim talijanaškim izbornim spletkama. Devedesetih godina 19. stoljeća osnažio je nacionalni osjećaj i u Marčani. Osniva se čitaonica, selo dobiva hrvatsku općinsku upravu, poduzetnik Viktor Marot pridonosi gospodarskom opravku sela, a tada počinje djelovati učitelj Benjamin Deprato koji je uspješno usmjeravao integracijski proces Marčanaca. Često je pisao u *Našoj slogi* pod pseudonimom Balota iz Raše. U broju 47 od 31. srpnja 1900. u članku „Iz puljskog kotara“ vrlo kritički i

promišljeno progovara o tadašnjim problemima Marčanaca te im svojim riječima podiže moral, daje snagu i vjeru u jakost hrvatskog nacionalnog duha. Slijede pojedini dijelovi teksta iz spomenutog broja lista: ... *Govorite da niste Hrvati, jer da su Hrvati u Hrvatskoj. Po vašem govorenju nisu dakle ni oni ki talijanski govore Talijani, jer Talijani su u taliji. Recite mi sada malo, ča smo mi ki govorimo po našu i oni drugi, ki govore po njihovu, ča smo mi i oni za jeno sime, za jedan rod? – Istrijani ...*

... Naš je dakle materinski jezik hrvatski, a njihov talijanski. Vi govorite, da mi ne govorimo onako lipo hrvatski, kako je u libri napisano. Ter ni oni drugi ne govore onako talijanski kako je u talijanskimi libri napisano, pak sve jeno drže čvrsto za svoj jezik. Zašto pak ne bismo u mi bili kako i oni, zašto ne bi i mi držali čvrsto naš jezik?...

... Vidite da i ja pišem onako, kako me je mati naučila i svi me morete razumit, a to ni ni talijanski, ni turski, već dosta lipo po našu hrvatsku. Ljubite dakle i vi svoj jezik i branite vaše pravice i po ovemu ča sam vam rastumačija, možete bez straha prid svakim reći, da ste Hrvati Istrijanci i da je vaš materinski jezik hrvatski ...⁶⁰

Pojedini brojevi lista *Naša sloga* izravni su dokaz nepokorenog marčanskog duha za vrijeme narodnog preporoda. Međutim, *Naša sloga* je prvenstveno kritizirala i upozoravala narod na nepoštene izbore, izdajnike i osobe lažnog morala koji su se dali lako potkupiti te time široj javnosti davala do znanja da u borbi za nacionalna prava moraju biti oprezni i hrabri. Izričito je važno spomenuti članak Benjamina Deprata, omiljenog mještanina, koji lokalnim dijalektom Marčancima uspijeva protumačiti ulogu materinskog jezika u stvaranju identiteta.

3. Benjamin Deprato – Mate Balota (1877. – 1918.)

Benjamin Deprato ili, u originalnom talijanskom obliku, De Prato, bio je vrlo osebujna istarska ličnost. Prvenstveno, bio je iskreni domoljub, učitelj, ali i književnik koji je dao osobit značaj kulturnim i političkim događajima u Istri, posebice u Marčani krajem 19. stoljeća i u prvoj polovici 20.

Dijalektolog Rudolf Ujčić proučavao je jezično-stilske značajke i tematsko-motivsku razinu Depratovih tekstova objavljivanih u *Našoj slogi* u brojevima iz 1900. i 1902. i u *Hrvatskom listu* iz 1916. i 1917. Deprato je pisao humoristične tekstove koje Ujčić naziva „kozerijama“, „puližanskim paćuharijama“ s potpisom *Mate Balota iz Raše*.⁶¹ Nije nam poznato

⁶⁰ *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1900/47.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.

⁶¹ Vidi: Ujčić, R., „Nasmijani Marčanac, Benjamin Deprato – Mate Balota (iz Raše)“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 219.

zašto se ovaj Marčanac služio baš ovim pseudonimom. Moguće je da je dio pseudonima *Balota* povezan s „balotom“, odnosno kuglicom kojom se glasovalo na izborima, a koje često spominje u svojim člancima. Danas pod ovim pseudonimom najčešće prepoznajemo Miju Mirkovića. Međutim, sam Mirković u članku *Nasmijani Marčanci u Hrvatskom listu iz 1937.: Tako je na primjer pokojni učitelj mrčanski Deprato bio taj koji je izmislio mene ili mog dvojnika Matu Balotu.*⁶²

Deprato svojim tekstovima pokazuje da je vrlo talentirani humorist i poznavatelj duha istarskih ljudi bez obzira bili oni Hrvati ili Talijani. Uz dominaciju čakavskih leksema, u svoje tekstove unosi i izraze na talijanskom jeziku, odnosno istrovenetskom i istroromanskom dijalektu, čime postiže originalan stil pisanja. Miješanje idioma vjerno odražava životne situacije u etnički miješanoj Marčani. Koristeći se marčanskim dijalektom koji pripada čakavskim ikavskim govorima jugozapadne Istre, „Mate Balota“, Benjamin Deprato, uspostavlja neposrednu govornu komunikaciju sa svojim čitateljima. Stilska doradenost teksta i umijeće miješanja talijanskog i hrvatskog istarskog idioma izražena je u ulomku iz *Hrvatskog lista* u broju 22 iz 23. travnja 1916.

Prilog 21: Odlomak iz *Hrvatskog lista*, br. 232, 22. travnja. 1916.

(Izvor: *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/hrvatski_list/1916/282.pdf, pristup: 7. svibnja 2019.)

⁶² V: na i. mj.

Iz priloga je uočljivo da Deprato čakavski idiom koristi kao sredstvo prikazivanja općih ljudskih stanja i raspoloženja koje donosi ratno stanje te se komični efekti svode na prepoznatljive situacije kao, primjerice, ... *htili su mi svući i brgeše* ... Zorno je oslikana i jednolična prehrana ratnih zarobljenika koja gradacijom triju idioma iste riječi daje jedinstven doživljaj zarobljeničkih nevolja – čakavski *makaruni*, talijanski *maccheroni*, istroromanski *magheroni*. Usto, Deprato ovim tekstom izražava općeljudski prosvjed protiv gladi i rata.

Književnik Janko Crljenica kaže da je Deprato nedostiživ humorist koji je u nekoliko poteza znao prikazati istarskog seljaka. Bez daha su se čitali njegovi feljtoni, a ni na samrtnoj postelji nije gubio smisao za humor te je pisao da će doći kad bude „u pramaliće ladonja i čerišnja razcvitala“, veselo koreći onog „kampijuna koji izrabljuje njegovog „Matu Balotu“.⁶³

Da ga smrt nije zatekla 1918. u Trstu možda bismo danas mogli govoriti o istarskom Miljenku Smoji. O veličini njegove ličnosti govori članak u *Hrvatskom listu* od 27. travnja 1918. koji je naveden u cijelosti.

---

⁶³ <https://istarski.hr/node/1954>, pristup: 7. svibnja 2019.

HRVATSKI LIST

čitali svaki dan u 5 sati ujutro.

U Puli, subota 27. travnja 1918.

I z M a r č a n e. Subotu dne 23. travnja 1918. ugrabila nam nemila smrt najvrijednijeg našeg sumještana, ugrabila nam Benjamina De Prato, učitelja građanskic škola u Trstu. Kao grom ošinula je ta vijest sve njegove prijatelje i štovatelje. Ne mogosmo vjerovati, da nam je već mrtav on, koji nam se još za Vazam javljao, i u čijim smo pismima vidjevali još uvijek tračak onog humora, koji je napunjavao njegovu dušu. Pa još uvijek nam je gotovo nevjerovatno, da su danas ledene one žive, plamene oči, iz kojih su negda vrcale iskre, da su za na vijeke zanijemila ona usta, koja su se negda tako slatko smijala. Uzalud ćemo ga o praznicima očekivati, da se vrati u Marčanu, da nas svojom prisutnošću i svojim humorom razveseli, uzalud ćemo po novinama tražiti „Balotu iz Raše“. Njega više nema! Nije mu bilo sudjeno, da još jednom vidi svoju „Ladonju“, svoju Marčanu, koju je tako žarko ljubio i za kojom je čeznuo do posljednjega daha. — U premlajeću, kad budu počele „mendule i čerišnje cvitati, a tići kantati“, onda će mi biti bolje, onda ću vam doći, — tako nani je bolestan pisao. I mi smo veselo očekivali našeg Benjamina. Mendule su i čerišnje procvitale, tići već kantaju, ali Tebe, dragi Benjamine, medju nama nije! Kleta sudbino, zašto si tako okrutna, zašto nam ugrabi onako mladog i dobrog Benjamina! Njega više nema medju nama, ali će nam on u živoj uspomeni dugo ostati u našim srcima. Njegov će duh ostati u Marčani, a njegov će hladni grob resiti marčansko cviklje. Vječna mu spomen! Harni Marčanci.

Prilog 22: Odlomak iz *Hrvatskog lista*, br. 1002, 27. travnja 1918.

(Izvor: *Istarske novine online* - http://www.ino.com.hr/data/hrvatski_list/1918/1002.pdf,

pristup: 7. svibnja 2019.)

Prilog 23: Rodna kuća Benjamina Deprata i spomen-ploča
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

4. Marčana i okolica u 20. stoljeću

Dvadeseto stoljeće u Marčani i obližnjim selima obilježeno je antifašističkom borbom. Naime, stanovnici ovih područja pokazali su se istinskim domoljubima, zbog čega je u borbi za sjedinjenje s maticom zemljom palo mnogo žrtava. To pokazuju i brojni povijesni izvori o ovom periodu prošlog stoljeća. S obzirom na to da pregled povijesti 20. stoljeća nije primarni cilj rada, u ovom je poglavlju dan kratki prikaz povijesti prethodnog stoljeća isključivo u cilju zaokruživanja cjelokupne slike povijesti Marčane i njezine okolice. Tom su prilikom korišteni znanstveni članci našeg istaknutog pisca Hermana Buršića objavljeni u zborniku *Krnica od prapovijesti do danas, Marčanskom zborniku* i u *Prilozima o zavičaju 5*.

4.1. Marčana u 20. stoljeću

Prvi svjetski rat Marčani je donio smrt, uništenje, razaranje materijalnih i duhovnih dobara, glad, neimaštinu, inflaciju i nezaposlenost. U Puli su prestali vrlo značajni poslovi za vojsku u brodogradilištu i drugim radionicama koji su u prethodnom razdoblju zapošljavali na tisuće radnika, a mogli su prihvatiti i potrošiti sve seljačke proizvode okolnih sela. Austro-ugarska je vojska na području Pule opustošila seljačka imanja, zemlja je bila pusta i neobrađena, a kuće i štale opljačkane.

Dekretom austro-ugarske vlasti 1915. Marčanci su poslani u izgnanstvo zbog ratnog sukoba s Italijom. Najviše su bili smješteni po Moravskoj, Austriji, Češkoj i Mađarskoj. Pomoću knjige umrlih utvrđen je velik broj ljudi koji je umro u izgnanstvu. U matici krštenih zabilježeni su i podatci o broju rođene djece iz Marčane u progonstvu.⁶⁴

Osim neimaštine, Istrom je harala „španjolska groznica“ koja je u Marčani trajala mjesec i pol dana, od 19. listopada 1918., kada je umro dječak Hugo Vitasović, do 3. prosinca 1918., kada je preminula Anđela Učkar, djevojčica od tri godine.

Dva dana nakon potpisivanja primirja između Austro-Ugarske i Italije 3. studenog 1918. u Pulu je ušao talijanski viceadmiral Umberto Cagni te je ubrzo talijanska vojska preuzela vlast u gradu. Vojnici i civili raznih narodnosti izgnani su iz grada. Talijanska vojska smjestila se po cijeloj Istri pa tako i u Marčani, pod zapovjedništvom pukovnika Giorgia della Chiese. Talijanskom okupacijom gotovo je sav privredni život u Puli paraliziran. Stanovništvo je bilo izmučeno ratom i ratnim nedaćama, a sada još i nezaposlenošću i iznenadnom okupacijom.

---

⁶⁴ Vidi: Buršić, H., „Neki aspekti iz života Marčanaca između dva svjetska rata (1918.-1943.)“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula 1994., str. 68.-69.

Dolaskom Italije u Istru, u usporedbi s razvijenom talijanskom poljoprivredom, konkurentna moć Istre je slabila. Smještena na periferiji Pule, Marčana je u doba cvata grada mogla prodavati svoje viškove bez velikih napora. Vlasništvo nad zemljom bilo je primarni preduvjet egzistencije domaćinstva i mogućnost korištenja najamne radne snage koje je bilo na pretek. Zbog toga su bile česte borbe za održanje i širenje vlasništva unatoč patrijarhalnom životu na selu. Marčana se ubraja u tzv. „crvenu Istru“, tj. područje s najplodnijim tlom. Može se reći da su marčanske obradive površine davale lijepi prinos. Međutim, Istra je bila zahvaćena sušama i tučama koje su uništavale ratarske kulture. Jedan od glavnih čimbenika egzistencije na selu bio je držanje stoke koja je služila kao vučna snaga u službi seljaka. Uzgoj krupne radne stoke bio je glavni zadatak za poljoprivrednu proizvodnju i ekonomsku moć istarskog seljaka.⁶⁵

Godine 1936. Italija je osvojila Etiopiju. Liga naroda osudila je napad Italije i donijela odluku o primjeni embarga s ekonomskim sankcijama protiv Italije. Tako je Italija ostala bez engleskog i poljskog ugljena te se orijentirala na iskorištavanje vlastitih izvora – rudnika Raše. Istarske mladiće otpuštala bi iz vojske kako bi mogli kopati ugljen za ratne potrebe. Godine 1937. mnogi Marčanci radili su na asfaltiranju ceste koja je prolazila kroz selo i nadovezivala se na državnu cestu Rijeka - Trst, a zvali su je Liburnijska cesta. Osim toga, Marčanci su radili i na vađenju boksita i kremenog pijeska kod Pinezića, Lobarike i Galižane. Pretpostavlja se da je Marčana jedno od rijetkih sela u južnoj Istri koje se bavilo pravljenjem vegetalnog ugljena. Marčanci su pravili ugljen i prodavali ga po Puli. Jedna je radionica ugljena bile prema Pinezićima, a druga kod Kabolinih Dvori.

Godine 1932. u Marčanu dolazi don Antonio Debeljuh kao preporoditelj sela. Bio je čovjek široke kulture, pjesnik, renesansna ličnost, slikar. Mlade Marčance učio je kršćanskom duhovnom životu i razmišljanju. Djecu je učlanio u kršćansko okruženje *Le figlie di Maria* koje je strogo pazilo da se ponašaju prema svim kanonskim pravilima crkve. Organizirao je mnoge recitatorske grupe te je osobno oslikao crkvu sv. Petra i Pavla. Napisao je o stihove na spomen ploči u Krnici Giulianu Vittecku, palom borcu na afričkom ratištu.

Iako su pod talijanskom vlašću Marčanci morali mijenjati svoja imena i prezimena, ipak su se žestoko borili za isticanje iskonskog pripadanja narodu koji je imao svoje ime, pismo, kulturu i identitet. Totalitaristički fašistički aparat kraljevskim dekretom iz 1923. zapovjeđuje da se sva slavenska imena mjesta, planina, rijeka i obala zamijene talijanskim nazivima. Također, drugi je dekret zabranjivao roditeljima davanje hrvatskih imena djeci pa je ime određivao talijanski župan ili matičar u općini. U Marčani su Čalići postali *Chiali*, Kuftići *Cutti*,

---

⁶⁵ V: Isto, str. 75.-76.

Buići *Bucci*, Radolovići *Radolli*, Percani *Persano* itd. Omladina je odgajana u militarističkom duhu od vrtičke dobi. Đaci su se obvezatno morali odazivati svake subote na vježbu, marširanje „rimskim krakom“. U Marčani, i ostalim selima, otvarani su *Dopolavori*, domovi u kojima su se u organizaciji fašističke stranke održavale zabave, priredbe, plesovi. Ako je netko tražio posao morao se upisati u stranku *Partito Nazionale Fascista* ili u fašistički sindikat koji je imao zadatak držati radnike u pokornosti pred partijom i državom.

U Marčani je bilo i pojedinih antifašista koje nikakav sustav nije mogao slomiti. Oni su redovito prikupljali „crvenu pomoć“ i prilagali je u zajednički fond za pomoć žrtvama fašizma. Među te simpatizere Komunističke partije u Marčani spadaju: Josip Čalić – Perin, Miro Blažina – Pikutar, Antun Bičić, Liberat Trgetarić, Grgo Čalić, Tone Crljenica i Tone Radolović. Dana 1. svibnja 1938. proštinski antifašisti izvjesili su crvenu zastavu na telefonski stup kod Kalića, lokve u Marčani. Tada su uhićeni mnogi Marčanci, ali su ubrzo pušteni na slobodu jer se nikad nije saznalo tko je zapravo izvjesio zastavu u Marčani.⁶⁶

U rujnu 1939. Marčanac Karlo Deprato emigrirao je u Zagreb, gdje je upoznao neke istarske i tršćanske emigrante. K. Deprato je povezao u organizaciju mnoge antifašiste i narodnjake, među njima i Marčance. Uhićen je u prosincu 1941. jer je bio upleten u pokret za slovensko oslobođenje.

Mnogi članovi organizacije NOP-a bili su uhićeni. U akciji spašavanja uhićenika iz puljskog zatvora sudjelovali su i Marčanci Antun Crljenica, Ivan Siljan i Miro Blažina, ali je akcija propala. Pod rukovodstvom Josipa Matasa u proljeće 1943. NOP se snažno razvio. Talijanska policija tragala je za neprijateljima fašističkog sustava. Dana 1. srpnja 1943. u Marčani je uhićen Antun Radolović jer je osnovao komunističku partizansku organizaciju za direktnu pomoć ustanika.

Kapitulacijom Italije 8. rujna 1943. narod je razoružao karabinjersku postaju uspostavivši zapovjedništvo Marčane. Mnogi Marčanci koji su se kompromitirali s fašizmom bili su uhićeni. Prva četa 5. bataljuna 1. istarske brigade „Vladimir Gortan“ držala je zasjedu između Marčane i Lobarike. Nastojala je spriječiti izlazak njemačke vojske iz garnizona Pule u pravcu Rijeke. Cesta je bila zabarikadirana, a u Marčani se kuhala hrana za borce koju je konjskom zapregom raznosio Josip Komparić.

Tijekom listopada 1943. trajala je njemačka ofanziva protiv partizanskih snaga u Istri poznata kao operacija *Wolkenbruch*. Dana 9. listopada 1943. njemačka motorizirana vojska stigla je u Marčanu. U selu su spalili pet kuća, jednu štalu i vrtić u kojem je boravilo

---

⁶⁶ V: Isto, str. 88.

zapovjedništvo mjesta Marčana. Strijeljali su petoro partizana: Antuna Bičića, Antuna Deprata, Jerolima Radolovića, Karla Siljana i jednu nepoznatu osobu. Pokopani su 11. listopada i uvedeni u knjigu umrlih Marčane pod br. 17 do 2. Memento: Njemačka vojska prekršila je zakone ljudskog dostojanstva.⁶⁷

Nakon ovakvih nemilosrdnih događaja partizanski pokret se rasplamsao te su niknule mnoge partizanske čete, bataljuni i brigade. U tom su se razdoblju istaknuli mnogi Marčanci. Profesor Karlo Gonan postao je član narodno-oslobodilačkog odbora ili mjesnog NOO-a Pule. Na vojnom polju isticao se Ivan Blažina kao pomoćnik političkog povjerenika 1. istarskog bataljuna te kao politički povjerenik 2. istarskog bataljuna. U Marčani je ilegalno djelovao NOO i druge organizacije pokreta. U ožujku 1944. cesta koja vodi iz Pule prema Rijeci, a prolazi kroz Marčanu, bila je ispisana partizanskim parolama.

Marčana je za svoje oslobođenje i sjedinjenje dala 90 boraca, od kojih je 23 palo na bojnem polju, a pretrpjela je i 20 žrtava fašističkog režima.⁶⁸ O veličini i važnosti antifašističkog pokreta u Marčani danas svjedoče dva spomenika – „Tri brista“ i „Partizan“ izrađen od bakra koji je nažalost 2017. ukraden, a njegovo je postolje još uvijek prazno.

---

⁶⁷ V: isto, str. 90.

⁶⁸ V: isto, str. 91.

Prilog 24:- Spomenik žrtvama fašističkog režima „Tri brista“
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Prilog 25: Spomenik žrtvama fašizma na kojem je stajao bakreni kip borca partizana
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

Koliko je partizanski pokret u Marčani i okolici bio snažan govori i članak ratnog reportera Mahmuda Konjhodžića u *Glasi Istre* od 2. studenog 1978.: *Kad se već čula pucnjava s fronta sva se Marčana digla, bilo je suza i oduševljenja što će prestati vječni teror fašista zauvijek...*⁶⁹

Nakon Drugog svjetskog rata u Marčani je osnovan Dom kulture i narodna škola na materinskom jeziku. Osnovana je i zadruga sa 175 glava obitelji koje su položili kao svoj udio 87.500 lira. Na prvim izborima 25. studenog 1945. glasalo je 97,95% Marčanaca, što pokazuje da je stanovništvo bilo željno uspostaviti novi društveni poredak u okviru Hrvatske i Jugoslavije.⁷⁰

4.2. Krnica u 20. stoljeću

Razdoblje 20. stoljeća u Krnici uvelike prati zbivanja u susjednoj Marčani. Izlaganje započinjemo godinom 1918., važnom kako za Hrvatsku tako i za Istru. Propala je Austro-Ugarska, a Istru je zaposjela talijanska vojska. Mnogi stanovnici južne Istre, pa tako i Krnice, bili su evakuirani u Austriju, Moravsku i Mađarsku zbog rata s Italijom u kojem su mnogi Krničari izgubili svoj život. Iste te godine u Krnici je od španjolske groznice i tuberkuloze umrlo otprilike 40 osoba.

Krničari su se tijekom talijanske okupacije u drugom desetljeću 20. stoljeća našli u potpunoj neimaštini i gladi, a vojne posade uspostavljene su u Krnici i Marčani. Učitelji i svećenici tih krajeva nisu htjeli iznevjeriti svoj narod, odupirali su se talijanizaciji, zbog čega su bili šikanirani, tučeni i progonjeni. Zanimljiv je podatak da je učitelj Antun Smoković učio djecu u Krnici kratke rodoljubne stihove: *Zbogom ljudi. Zbogom djeco. Mi idemo za vaš spas. Protiv Rima i Latina, kralj Epulon zove nas.*⁷¹ Usprkos pobuđenoj nacionalnoj svijesti, uslijedilo je zatvaranje hrvatskih škola i čitaonica, a cjelokupna je situacija svoj vrhunac dostignula 1921., pokretom seljaka Proštine za obranu nacionalnih hrvatskih interesa. Ovom su se antifašističkom pokretu uglavnom pridružili siromašni seljaci, a kao glavni inicijator i vođa pokreta spominje se Antun Ciliga iz Šegotići, Neki od antifašista iz Krnice koji se spominju u izvorima su đak učiteljske škole Ljubdrag Brgić, svećenik Demetrije Pavle Ćurković i Jakov

---

⁶⁹ Vidi: Buršić, H., "Nekoliko činjenica o antifašističkoj borbi Marčanaca između dva rata i u NOR-u", u: *Prilozi o zavičaju 5*, Čakavski sabor, Pula, 1988., str. 174.

⁷⁰ V: isto, str. 175.

⁷¹ Buršić, H., "Krnica u XX. stoljeću", u: *Krnica od prapovijesti do danas*, zbornik radova, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 83.

Buršić.⁷² Odmah po izbijanju bune, u Krnicu su stigli talijanski fašisti i ugušili otpor Proštinaru. U tom je periodu Krnicu napustilo 5 obitelji i 25 pojedinaca.⁷³

Tridesete godine u Krnici obilježene su gospodarskim i industrijskim napretkom. Naime, Herman Buršić navodi da je Krnica imala dvije trgovine živežnih namirnica, prodavaonicu voća, dvije mesnice, benzinsku crpku, kamione, taksi službu, mlin s dva žrvnja, razne obrtnike poput postolara, ličioca, kamenoklesara, bačvara, limara, krojačica i čak četiri gostionice. Iako je u tom razdoblju ovo mjesto, zajedno s okolnim pripadajućim selima i stancijama, brojalo nešto manje od 500 stanovnika, Krnica je bila središte kojem su gravitirali Proština, Rakalj i sela u pravcu Prodola te je trgovina ribom, ogrjevnim drvima, kamenom i vapnom bila koncentrirana isključivo u Krnici. Osim toga, Krnica je imala poštanski i telegrafski ured, osnovnu školu, vrtić, župni ured, lovačko društvo, veterinarsku postaju, javnu rasvjetu na petrolej.⁷⁴

Nacionalna svijest u Krnici nikad nije jenjavala, pa tako ni u vrijeme Drugog svjetskog rata kada su 1942. partizanskom pokretu pristupili Krničani Jakov Pekišić, Ivan Buršić, Josip Škabić, Ivan Vlačić, a Krnica je pored drugih 16 sela Puljštine imala svoj narodno-oslobodilački odbor. U Pavičinima je 1943. osnovan Kotarski komitet KPH za Pulu i Pulsko-krnička partizanska četa. Područje na kojem je ova četa djelovala obuhvaćala je Krnicu, Marčanu, Valturu i Kavran, čijim je stanovnicima podizala moral jer se nakon njemačke ofanzive smatralo da je njemačka vojska neuništiva. O borbama partizana iz Krnice svjedoče izvori koje navodi Herman Buršić u svojem radu o Krnici u XX. stoljeću te je ondje moguće pronaći i popis imena članova Narodnooslobodilačkog odbora s područja Krnice i okolice.⁷⁵

Mlado stanovništvo ovoga područja također je bilo vrlo aktivno, a jedna se od najmasovnijih omladinskih konferencija održanih u Istri tijekom NOB-a 1944. zbila baš u šumi između Peruški i Malih Vareški na Proštini. Najistaknutije omladinke bile su Zora Vlačić, Marija Vlačić, Marija Vitasović Mutvoranka i Marija i Severina Buršić.⁷⁶

Bilo kako bilo, stanovništvo je itekako osjetilo nasilje i teror njemačkih okupatora, a samo u jednom danu, 16. rujna 1944., prema izvještaju Kotarskog NOO Prodol Nijemci su ubili 11 ljudi, od toga 3 civila i 8 partizana, spalili su dvije štale, uzeli svinju od 150 kg, 30 ovaca, 9 komada peradi, 300 kg krumpira, 4 hl vina, 68 kvintala sijena, 1500 lira, a 21 osobu odveli su u zatvor. Bez obzira na djelovanje njemačkih sila, Općinski NOO Krnica radio je u granicama

---

⁷² Isto, str. 87.

⁷³ Isto, str. 90.

⁷⁴ Isto, str. 97.

⁷⁵ Isto, str. 123.-151.

⁷⁶ Isto, str. 140.

možnosti i aktivno tumačio narodu političku situaciju. Probleme su stvarali i oni mještani koji su radili pod tuđom vlašću pa su tijekom ovih godina napetost i neprijateljstvo među stanovništvom bili svakodnevna pojava.

Kako se Drugi svjetski rat primicao svojem kraju, tako se i situacija u Krnici popravljala. Postojale su samo 2-3 obitelji protiv NOP-a, a Krnica je dala za slobodu i sjedinjenje s maticom zemljom 50 boraca, od kojih je 15 palo na bojnopolju. Imala je 22 žrtve fašističkog terora. Nakon što je u svibnju 1945. Njemačka kapitulirala oduševljenju u čitavoj zemlji nije bilo kraja. Mnogi Krničari sudjelovali su na veličanstvenoj proslavi oslobođenja od fašizma i nacizma u puljskoj Areni, a Istra je, izuzevši Slobodni teritorij Trsta, pripojena Jugoslaviji.

4.3. Mutvoran i prošinska sela u 20. stoljeću

U razdoblju između dva svjetska rata, prošinski seljaci, izmučeni i izgladnjeli, maštali su o boljim uvjetima života i rada dostojnih čovjeka. Stoga je pobuna seljaka na Proštini 1921. imala obilježja antifašističkog pokreta i pokreta za obranu nacionalnih prava.

Najzahtjevniji zadatak, izrađivanje bombe od eksploziva, prošinski pobunjenici povjerali su Josipu Varešku, dok se arsenal oružja nalazio u podrumu Antona Cveka iz Kavrana. Jedan od najaktivnijih rukovoditelja pokreta bio je student filozofije, dvadesettrogodišnji Antun Ciliga. U pokretu su sudjelovali još i Tonin Šegota iz Šegotići, Mate Buić i Luka Buić iz Pavićini, Miho Buić iz Kavrana, Matrin Vareško i Tone Vareško iz Vareški, Tone Peruško iz Peruški, Tone Cokun i Mate Vladislavović iz Cokuni, Jakov Crljenica iz Mutvorana.⁷⁷

Po selima su bila formirana seoska vijeća kojima je bio cilj osnivanje Narodne straže. Fašisti su nakon aneksije Marčane 1921. obilazili prošinska sela, bacali bombe, pljačkali, tukli, progonili pa je na „Križu“, raskrižju koje vodi prema Proštini, bilo glavno stražarsko mjesto. Iste godine fašisti su prodrli u Šegotiće, Vareške i Mutvoran. Sela su bila pusta i spaljena, vinova loza posječena, vino istočeno, bačve razbijene, a pšenica prosuta. Sav cjelogodišnji trud seljaka Proštine nestao je u trenu. Fašisti su nastavili ophoditi i po Cokunima i Mutvoranu koje je zadesila jednaka sudbina kao i prijašnja sela: porazbijali su namještaj, pobili životinje, istukli i zarobili mještane.

Civilni komesar Pule, obaviješten o nemilosrdnim događajima na Proštini, naredio je da se kazne svi počinitelji koji su nezakonito vršili nasilje. Međutim, nikada nitko nije za zlodjela

---

⁷⁷ Buršić, H., „Mutvoran i susjedna sela na Proštini u borbi za slobodu i sjedinjenje s maticom zemljom (u: *Prilozi o zavičaju* 5, Čakavski sabor, Pula 1988., str. 13.

odgovarao, a talijanske su vlasti ugušile pobunu Proštinarara. Zbog ratnog stanja, ali i ostalih političkih i ekonomskih razloga migracije su bile učestale. U Argentinu su emigrirali Martin i Janko Cukon, Valentin Cvek, Ana Cukon, Zora Braus, Anton Cvek i drugi, a u Jugoslaviju Josip Žudih, Blaž Cukon, Darinka Karlić, Anđelo Macuka ...⁷⁸

Nekoliko komunista i antifašista iz Cokuni, Cveki i Mutvorana kasnije je izraslo u značajne rukovoditelje KPH, poput Valentina Cukona, Ivana Karlića i Marija Cukona.

Nakon ugušenja pobune, Proštinarari su još žešće mrzili fašizam. Zbog osiromašenja bili su prisiljeni baviti se vapneničarstvom i sječom šume.

Za vrijeme fašističke vlasti na Proštini djelovala je ilegalna organizacija KPI, čiji su članovi bili Antun Šegota, Luka Buić, Josip Ciliga, Jakov Buić, Anton Cukon, Jure Cvek i dr. Članovi proštinske organizacije bili su i organizatori vješanja crvene zastave 1938. kod lokve Kalić u Marčani.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata u Proštini se ponovno osjećalo nacionalno buđenje pa je širenje NOB-a u ovom kraju teklo lako.

U političkom i organizacijskom izvješću Josipa Matasa, sekretara Privremenog partijskog rukovodstva KPI, o razvitku NOP-a zapisano je da na Proštini djeluju dva člana KPH, jedan u Šegotićima i jedan u Cokunima. Tijekom 1943. uhićeno je mnogo Proštinarara koji su sudjelovali na sastanku u Marčanskoj dragi na kojem su izloženi ciljevi NOP-a. Karabinjeri su čak blokirali Mutvoran. Uhićenici su bili podvrgnuti fizičkom i psihičkom maltretiranju. Zabilježen je podatak da su u zatvoru u Vodnjanu karabinjeri toliko tukli Mutvoranca Tone Žudiha da je dugo vremena bio poremećena uma.⁷⁹

Iskrcavanjem saveznika na Siciliju i padom Mussolinija u srpnju 1943. riječ o NOP-u se još slobodnije širi, a narod je napokon oduševljen i slobodan. Ive Buić je s grupom Proštinarara razoružao 22 člana talijanske vojske u Budavi 11. rujna 1943. Otetim se oružjem narod naoružao i svrstao u partizanske jedinice.

Ipak, odmah nakon prvotnog oduševljenja započela je njemačka ofanziva na Istru. Oko 50.000 naoružanih vojnika, s najmodernijom ratnom opremom, napalo je slabo naoružane istarske pobunjenike. Strijeljani su starci, žene, djeca, spaljeni domovi. Ofanziva je 9. listopada 1943. došla na Proštinu. U Pavičinima su strijeljali Ivana Buića, spalili su kuću Bepa Vareška, u Kavranu su ubili Juru Cveka i spalili crkvu. Nakon toga u Pavičinima je formirana 12. partizanska puljsko-krnička četa koja je kasnije postala 3. četa Prvog istarskog bataljuna sa sektorom djelovanja na jugu Istre. Na Proštini su se osnovala i omladinske organizacije uz

---

⁷⁸ Vidi: isto, str. 21.

⁷⁹ Isto, str. 28.

pomoć omladinki Fumice Šegote, Nevenke Šegote, Milke Peruško i omladinaca Mihe i Antona Buića, Josipa Šegote, Josipa Cukona i drugih mještana iz Vareški, Cokuni i Cveki. Spomenuti su omladinci ispilili mnoge telefonske stupove u Mandaleni, na cesti Marčana – Krnica, te time prekinuli svaku vezu s neprijateljskom posadom. Uz to, zabilježena su na području Proštine tri pripadnika SKOJ-a, u Šegotićima pet, u Mutvoranu tri, a u Prodolu 8 članova. U veljači 1944. u Pavičinima je bilo organizirano šest članova USAOH-a, u Šegotićima sedam, Peruškima, Cokunima i Mutvoranu po šest članova. Omladinci i omladinke bili su vrlo aktivni te je na samoj cesti Pula – Rijeka napisano 210 parola i nacrtano 30 peterokrakih zvijezda.⁸⁰

Iz organizacijskog stanja Kotarskog NOO za Pulu od 16. travnja 1944. vidljivo je da su Cokuni, Cveki i Mutvoran činili jedan seoski NOO od četiri člana, a pripadali su Općinskom NOO Krnica. Na Proštini su djelovali još i Seoski NOO Peruški, Šegotići, Kavran i Vareški.

Uočljivo je da su mještani Proštine vrlo su aktivno sudjelovali u pokretu oslobođenja od fašizma i nacizma, ali su zbog toga pretrpjeli nacistički teror. Devet Proština je strijeljano na brdu iznad današnjeg „Križa“, a čak je 64 domoljuba zatvoreno u njemačkim koncentracijskim logorima. Za slobodu narod je dao ogromne žrtve. Sela Proštine, bez Krnice i Kavrana, dala su 140 boraca, od kojih je 23 palo na bojnopolju i 20 u koncentracijskim logorima. U spomen žrtvama 1971. podignut je spomenik na „Križu“ koji donosi popis žrtava Cokuni, Cveki, Mutvorana i ostalih mjesta.

Cjelokupni događaji 20. stoljeća svjedoče o borbenom i revolucionarnom duhu mještana spomenutih istarskih sela koji su itekako pridonijeli Narodnooslobodilačkom pokretu Hrvatske i borbi za sjedinjenje s maticom zemljom.

---

⁸⁰ Vidi: Isto, str. 31.

POGINULI U NCV		
CVEK JAKOV VAZMOSLAVA	38	MUTVORAN 1921
LUBINIC IVAN JOSIPA	42	KAVRAN 1921
CILIGA ANTON ANTONA	30	PAVICINI 1941
KARLIC IVAN IVANA	53	CUKONI 1942
BRAUS JOSIP ANTONA	20	CUKONI 1944
BRAUS ANTON ANTONA	32	CUKONI 1944
BRAUS ANDELO ANTONA	21	CUKONI 1945
BRAUS LIJKA MARTINA	36	MUTVORAN 1943
CVEK MIHO GRGE	21	CVEKI 1944
SILJAN MARIO IVANA	18	SEGOTICI 1944
ZOVIC ANTON JOSIPA	21	SEGOTICI 1945
SEGOTA ANTON MIHE	31	SEGOTICI 1945
CUSCA JOSIP JOSIPA	17	SEGOTICI 1944
BUIC ANTON JAKOVA	19	PAVICINI 1943
BLIC JOSIP VALENTINA	20	PAVICINI 1945
SEGOTA JURE JURE	19	VARESKI 1945
VARESKI ANTON MATE	20	VARESKI 1944
PERUSKO MARTIN MARTINA	21	PERUSKI 1945
PERUSKO DRAGUTIN VAZMO	21	PERUSKI 1944
PERUSKO IVAN MARTINA	29	PERUSKI 1944
PERUSKO IVAN IVANA	33	PERUSKI 1945
PERUSKO ANTON JOSIPA	18	PERUSKI 1945
PERUSKO IVAN JOSIPA	25	PERUSKI 1944
PERUSKO JICU ANTONA	41	VARESKI 1944
PERUSKO ANTON GRGE	18	PERUSKI 1944
PERUSKO MIHO IVANA	18	VARESKI 1944
SEGOTA JOSIP JOSIPA	17	SEGOTICI 1944
BRUNJAK JOSIP JOSIPA	24	MUNTIC 1944
CUKON VALENTIN IVANA	43	CUKONI 1941
PERUSKO ANTON IVANA	51	PERUSKI 1943
PERUSKO DRAGUTIN ANTONA	23	PERUSKI 1942
POGINULI U LOGORU U NJEMAČKOJ		
VARESKO JAKOV JAKOVA	25	VARESKI 1944
CUKONI MARIO MARTINA	30	CUKONI 1944
VARESKI VALENTIN MATE	22	VARESKI 1945
BRUNJAK ZORA MARTINA	20	PERUSKI 1945
MACUKA SOFIJA IVANA	19	COJUNI 1944
CUKON BOZO PAVLA	39	COJUNI 1945
BUIC MATE MATE	29	PAVICINI 1943
BUIC JOSIP VALENTINA	23	PAVICINI 1945
CUKON CVITKO IVANA	25	VARESKI 1945
PERUSKO IVAN MATE	20	PERUSKI 1944
PERUSKO JOSIP ANTONA	33	PERUSKI 1945
GIUNTINI FRANCESCO	37	PERUSKI 1942
SEGOTA ANTON MARTINA	62	SEGOTICI 1944
PERUSKO MATE MATE	25	PERUSKI 1944

Prilog 26: Spomenik na „Križu“ i popis žrtava (fotografirala Matea Gortan, 21. svibnja 2019.)

4.3.1. O prosvjetnoj djelatnosti na Proštini u vrijeme NOB-a

Iako je za vrijeme Narodnooslobodilačke borbe Istra još uvijek bila pod Italijom, odluke 2. zasjedanja AVNOJ-a i 3. zasjedanja ZAVNOH-a glasno su odjeknule na Proštini, gdje je ojačala odlučnost u pokretu narodnog oslobođenja i sjedinjenja Istre s Hrvatskom i Jugoslavijom.

Odgoj i obrazovanje mladih bili su značajan element integracije. Mladež je masovno sudjelovala u partizanskim jedinicama. Stručnih je učitelja bilo malo pa su ih zamjenjivali aktivisti SKOJ-a i USAOH-a koji su okupljali djecu-pionire od 10 do 14 -15 godina i njih obrazovali u službi propagande komunističke partije. Pritom su se koristili partizanskim tiskom, pojedinom hrvatskom knjigom ili brošurama, objašnjavajući djeci razlike između hrvatskog i talijanskog jezika, prepričavali su se događaji iz partizanskog života i NOB-a, učile su se i pjevale partizanske pjesme. Takvo organizirano odgojno-obrazovno djelovanje pokazalo je izvrsne rezultate. Podatke iz arhivske dokumentacije iz lipnja 1945. donosi u svojem radu o prosvjetnoj djelatnosti Proštine Tone Crnobori. Zabilježeno je da je tada na Proštini, bez Krnice, živjelo 2.087 stanovnika, od toga 331 školsko dijete, a bilo je i 314 nepismenih.⁸¹

Najveća zapreka kvalitetnom obrazovanju bilo je pomanjkanje učiteljskoga kadra. Stoga je 1944. kod Jurićevog Kala održan učiteljski tečaj u trajanju od 15 dana, na kojem je sudjelovala omladinke Ivka Cukon iz Cokuni. Na kasnije održanim tečajevima obrazovali su se Anđelo Braus iz Cokuni i Danica Brgić iz Krnice.

Na Proštini su od 1943. do kraja rata boravili Općinski NOO Krnica, Kotarski NOO za Pulu i Prodol sa svim društveno-političkim organizacijama, Vojno-pozadinska stanica 15, Komanda mjesta Pula i dr. te su sve organizacije koristile pogodan proštinski teren za održavanje masovnih skupova.

U kolovozu 1944. Kotarski NOO Prodol otvara narodnu školu u Krnici. Nastava se održava u privatnoj zgradi obitelji Mandušić. Iste su godine otvorene škole u Malim Vareškima, Mutvoranu i Kavranu. Kao narodne učiteljice u ovim mjestima zabilježene su Katica Diković iz Filipane i Ana Rojnić iz Rojnići.⁸²

Rezultati odgojno-prosvjetne djelatnosti na Proštini u NOP-u pokazuju izvanredan uspjeh djece, ali i želju naroda za slobodnom uporabom svog materinskog jezika. Unatoč teškim ratnim

---

⁸¹ Vidi: Crnobori, T., „O prosvjetnoj djelatnosti na Proštini u vrijeme NOB-a“, u: *Prilozi o zavičaju 5*, Čakavski sabor, Pula 1988., str. 43.-44.

⁸² V: isto, str. 46.

okolnostima Proštinarci su uspjeli održati svoju narodnu školu. Učitelji, iako obrazovani na kratkotrajnim tečajevima, osobito su zaslužni za pozitivnu djelatnost naroda Proštine.

5. Toponimi Marčane, Krnice i Mutvorana

Toponomastika je znanost o toponimima, tj. jezikoslovna disciplina koja proučava mjesna imena (toponime) sa stajališta njihova podrijetla, sastava i tvorbe, zemljopisne raširenosti, semantičke motiviranosti i sl. Toponomastikom ili toponimijom naziva se i ukupnost toponima nekoga područja ili neke kategorije. Među toponime se ubrajaju vlastita imena ljudskih naselja (zaselaka, sela, trgovišta i gradova) i različitih formacija kopnenih i vodenih površina (brda, humaka, dolina, polja, zemljišnih čestica, visoravni, klanaca, rijeka, šuma, jezera, mora, zaljeva, otoka, poluotoka, kanala itd.).⁸³

Iako se prvenstveno smatraju dijelom jezikoslovlja, toponime možemo koristiti i kao vrela u proučavanju cjelokupne povijesti određenoga kraja jer imenovanjem pojedinosti svijeta oko sebe čovjek iznosi svoj kulturni, društveni i ekonomski život. Također, matične knjige Pule predstavljaju povijesni izvor i u proučavanju toponima južnoistarskog područja u sklopu kojih se spominje Marčana i Proština.⁸⁴ Zbog toga toponimima možemo proučavati materijalnu i duhovnu kulturu vremena u kojem su nastali.

Poznato je da je početkom novog vijeka područje Marčane bilo opustjelo pa je nestankom ljudi nestalo i starih toponima u ovome kraju. S obzirom na mletačke pokušaje kolonizacije Grka i slavenskih obitelji iz Dalmacije, i njihov se jezik i život ogledaju u toponimiji mjesta.

Postoji mnogo nerazumljivih toponima kojima se vrlo vjerojatno nikad neće dokučiti značenje, a ni prostor na kojem se nalaze. Veliki broj toponima doživio je preinake pa se više i ne koriste za ime područja kojima su prvotno imenovani. Toponime su često izobličavali seljaci u svojem govoru, a nerijetko su bili i krivo zapisani.

Toponime Marčanštine istraživao je jezikoslovac Viktor Božac još 1994.⁸⁵ Do danas su nažalost brojni nazivi pali u zaborav, neki su naseljeni, a neki više nisu. Stoga slijedi pregled i objašnjenje toponima koji su ostali poznati u Marčani ili u sjećanjima njezinih stanovnika.

---

⁸³ Izvor: *Hrvatska enciklopedija* - <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61814>, pristup: 17. svibnja 2019.

⁸⁴ Bertoša, S., *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*, Skupština Udruga Matice Hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002., str. 333.-336.

⁸⁵ Božac, V., „Toponimija katastarske Općine Marčana“, u: *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Pula, 1994., str. 103.-122.

- *Belasova vala* – neobrađiva vala imenovana po nadimku vlasnika, obrađena bagremom ili akacijom.
- *Belasovi Dvori* – naselje gdje je živjela samo jedna obitelj s prezimenom Radolović, a nadimkom Belasi, navodno zato što su blondi, plavokosi, no možda se nekadašnji vlasnik prezivao Belas jer je to prezime često i u susjednim selima.
- *Bičićovi Dvori* – napušteni dvori koji su naziv dobili po prezimenu vlasnika Bičić. Poznati su i kao Kapovi Dvori, od tal. capo, vođa, i to u ironičnom smislu jer je on navodno bio nepismen, ali umišljen.
- *Blatina* – kaljuža uz cestu na jugozapadu Marčane, naziva se i Mali kalić, ali je uglavnom bez vode.
- *Čalićova kontrada* – veliki predio, pretežno oranica, jugoistočno od Marčane, koji se dijeli na Jugo, Matišine njive i Podvornice.
- *Čalićovi Dvori* – nenaseljeni dvori sjeveroistočno od Marčane čiji se vlasnik preziva Čalić. To naselje narod naziva još Galantovi Dvori, navodno po nadimku ranijeg vlasnika Galanta.
- *Dikanovica* – predio pašnjaka koji je vjerojatno imenovan po vrsti biljke koja se tal. naziva dicanzio, hrv. račvica, dihazij ili pušina.
- *Draga* – sjeverni i veći dio velike uvale koja započinje jugoistočno od Marčane i proteže se na jug kroz rubne dijelove nekoliko katastarskih općina, a njezin južni dio naziva se Budava. Marčanski dio Drage dijeli se prema vlasnicima na Karičovu, Grginovu i Macanovu dragu.
- *Drakarovi Dvori* – naselje koje je ime dobilo po nadimku vlasnika Drakaru, a preziva se Višković.
- *Fioran* – lokva sjeverozapadno od Marčane, nekada ograđena žicom jer se voda iz te lokve u doba Austrije koristila za potrebe vojske. Naziv dolazi od imena sveca, sv. Fiorana, koji je bio vrlo štovan u južnoj Istri pa su njemu u čast bile podignute kapelice pored putova i crkve u naseljima te je prema njima nastao i takav toponim.
- *Kabolini Dvori* – poznatiji su kao Lakujovi ili Korenjovi Dvori, a vlasnici se prezivaju Radolović.
- *Kalić* – lokva nadomak naselja kraj ceste prema Dragi. Naziv dolazi od stare riječi kal, umanjenica kalić, a znači razmočena zemlja, blato, a zatim i naziv za sabiralište vode kišnice kraj sela.

- *Kavrančovi Dvori* – naselje koje se dijeli na Dolinje i Gorinje Dvore, a ime je nastalo od nadimka za stanovnike podrijetlom iz Kavrana.
- *Kaza* – oranica ograđena živicom, a naziv dolazi od tal. *casale*, hrv. zaselak.
- *Križanićevi Dvori* – pusto naselje koje je naziv dobilo po prezimenu Križanić.
- *Kružera* – predio Marčane oko raskrižja, od tal. *crocevia*, mjesto odakle se šire ceste gotovo u sve dijelove naselja.
- *Mandalena* – lokva i predio oko nje, a imenovana je po crkvi u Mutvoranu koja je posvećena istoimenoj svetici.
- *Mitrovi Dvori* – naselje s prezimenom Buić, odnosno nastanjeno je potomcima Mitra Buića pa otuda i naziv.
- *Pavini Dvori* – naselje od par domaćinstava koja se prezivaju Lukašić, a toponim potječe od imena starijeg vlasnika Pave Lukašića.
- *Proština* – veliki predio šume i pašnjaka sjeverno od Marčane. Naziv potječe od grč. *pros timon* što znači dosuđena kazna. U lat. se razvio glagol *prostimare*, od kojeg dolazi *štirati*, tj. procijeniti. Od 16. stoljeća u Istri se taj izraz upotrebljavao u svezi s napuštenim općinskim šumama za čije su korištenje novi doseljenici morali plaćati godišnje određenu odštetu, procjenu zvanu *prostim* jer je šuma bila *prostimana* pa je ona s vremenom nazvana Proština.
- *Pušarovi Dvori* – naselje imenovano vjerojatno po prezimenu Pušar. Danas tog prezimena u Marčani nema već je to samo obiteljski nadimak.
- *Stipaninke* – oranice i malo šume imenovane po vlasniku Stipanu Macuki iz Pinezića.
- *Šetepanovi Dvori* – nenastanjeni dvori čiji se vlasnik preziva Radolović, a nadimak ranijeg vlasnika bio je Šetepani jer je navodno bio nezasitan pa se kaže da je odjednom mogao pojesti sedam hljebova kruha, tal. *sette pani*.
- *Šiberija* – sjeveroistočni dio Marčane gdje su nekada navodno živjeli najsiromašniji stanovnici. Priča se da je prije više od 400 godina u taj dio naselja doselilo nekoliko obitelji čak iz dalekog Sibira koji se tal. naziva *Siberia* pa otuda današnji naziv, iako nema potvrda za takvo mišljenje. Pretpostavlja se da je takav naziv nastao zato što su tamošnji stanovnici bili siromašniji od ostalih Marčanaca pa je taj dio naselja u šali prozvan Šiberijom jer je Sibir bio nerazvijen i teško pristupačan kraj te je postao sinonim za nerazvijene predjele i u Istri.

- *Tremuntana* – sjeverozapadni dio Marčane imenovan po vjetru koji puše iz navedenog pravca, a dolazi od tal. *tramonto* – zalaz (Sunca), zapad, ali u toponimu prvi slog glasi *tre*, a ne *tra* kako bismo očekivali.

Toponimi Krnice i Mutvorana su, u usporedbi s toponimima Marčanštine, malobrojni. Iz popisa koji slijedi vidljivo je da su nazivi područja obično imenovani prema nadimcima i prema karakterističnim osobinama područja.⁸⁶

- *Artić* – borova šuma u blizini Krnice u kojoj su nekada bili kamenolomi i vapnenice pa je toponim doveden u vezu s tal. *arte* – znanje, obrt, umjetnost. Moguće je i da toponim dolazi od *rt*, u tom slučaju manja strmina.
- *Golubičina* – duboka jama na lijevoj strani ceste Krnica – Rakalj u kojoj se nalazi stanište divljih golubova.
- *Gradine* – pašnjak ograđen suhozidom, a toponim označava ograđeno zemljište.
- *Leverka* – veći kompleks zemljišta. Naziv je romanskog podrijetla, *levero* je u mletačkom narječju zec pa se pretpostavlja da je ondje bilo mnogo zečeva.
- *Paljuhi* – veći kompleks pašnjaka, šumaraka i oranica. Toponim ima vezu s površinama koje su često paljene.
- *Pljočkadura* – pašnjak i šumarci na zaravni Krničkog porta. Ovdje su se nekad pastiri „pljočkali“ pa otuda i naziv.
- *Rošovica* – kompleks šumaraka i pašnjaka. Vjerojatno je povezan s nadimkom bivšeg vlasnika imanja, tal. *rosso* – crven.
- *Štrp* – veća šuma čiji naziv dolazi od tal. *sterpi* – šikara, trnje, šiblje.
- *Vidakovica* – veće imanje koje je naziv vjerojatno dobilo po nadimku bivšeg vlasnika ili pak po tome što se s tog imanja pruža daleki pogled.
- *Draga od Lamuča* – gornji dio drage između Mutvorana i Marčane. Dobila je naziv od lokve Lamuč kojom su se od pamtivijeka služili Mutvoranci. Lokva se spominje i u Istarskom razvodu iz 1325. Lamuč je naziv romanskog podrijetla u slavenskom obliku (mletački *lame* – močvara, šaš)
- *Kapuzar* – udolina s plodnim zemljištem južno od Mutvorana gdje se nekada uzgajao kapuz, kupus

---

⁸⁶ Ivetac, J., „Toponimi područja Krnice, Prodola, Filipane, Hreljića i Mutvorana“, u: *Krnica od prapovijesti do danas*, Čakavski sabor, Rakalj, 2006., str. 237.-246.

- *Osaredi* – vinograd u Mutvoranu od osam redova. Vjerojatno je prilikom izgovora ispao glas -m ili -n.
- *Podmuraj* – put koji vodi ispod starih gradskih zidina Mutvorana. Dolazi od tal. *muraglie*, zidine.
- *Stražica* – brežuljak s desne strane Drage od Lamuča. U stara se vremena na tom brežuljku stražarilo pa otuda naziv.

Vinjaci – vinogradi južno od Mutvorana. Toponim dolazi od romanskog *vigna*, vinograd.

6. Marčana i okolica u 21. stoljeću

S obzirom na to da je u radu naveden gotovo cjelokupan pregled povijesti Marčane, s naglaskom na novovjekovnom razdoblje, nužno je spomenuti i određene društveno-ekonomske čimbenike koji su utjecali na današnju socijalnu i gospodarsku sliku Općine Marčane. Naime, većina gospodarskih analiza za Marčanu datira iz 20. stoljeća te, iako je moguće povezati tadašnje podatke s današnjima, potrebna su preciznija i opširnija buduća znanstvena istraživanja.

Općina Marčana nalazi se na području Istarske županije u jugoistočnom dijelu istarskog poluotoka, graniči s Vodnjanom i Pulom te općinama Barban, Savičenta/Svetvinčenat i Ližnjan. Preko Raškog zaljeva Općina Marčana graniči i s Općinom Raša na Labinštini.

Općina Marčana ima površinu od 131 četvornih kilometara. Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. imala je 4.206 stanovnika, a prema popisu iz 2001. imala je 3.886 stanovnika. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, na kraju 2014. na njezinom području prebivalište ima 4.566 građana. Najveće naselje je Marčana s 1.129 stanovnika.

Općina Marčana obuhvaća u cijelosti katastarske općine Kavran, Loborika, Krnica i Marčana, veći dio katastarskih općina Rakalj i Filipana te manje dijelove katastarskih općina Galižana, Valtura i Vodnjan.

U sastavu Općine Marčana danas se nalaze sljedeća naselja: Marčana, Belavići, Bratulići, Cokuni, Divšići, Filipana, Hreljići, Kavran, Krnica, Kujići, Loborika, Mali Vareški, Mutvoran, Orbanići, Pavičini, Peruški, Pinezići, Prodol, Rakalj, Šarići, Šegotići i Veliki Vareški. U sklopu teritorija navedenih naselja nalazi se veći broj naseljenih mjesta i to: Balići, Biletići, Boduleri, Cetinići, Cveki, Dvori, Krnički Porat, Krvavići, Kuftići, Kužinići, Livovići, Išići, Jovići, Jukići, Marusi, Matelići, Negričani, Radeki-Glavica, Radeki-Polje, Stancija

Buršići, Stancija Celija, Stancija Elija, Stancija Peličeti, Stancija Stara, Škabići i Valtursko Polje.

Općina Marčana ima razvedenu obalu s ukupno 36 km obalne crte, počevši od Raškog zaljeva na sjeveru do zaljeva Budava na jugu. Prostor ima obilježja karakteristična za elemente „crvene Istre“, a klima je mediteranska.⁸⁷

Đino Radolović i Marija Kopal u svojoj analizi društveno-ekonomskog razvoja Marčane iz 1988. tvrde da je poljoprivredna proizvodnja predstavljala dodatni izvor zarade u Marčani. Tijekom 20. stoljeća najviše poljoprivrednih površina bilo je zasađeno pšenicom radi zadovoljavanja potreba lokalnog stanovništva i stoke. U Marčani je postojala i tzv. mjenjačnica 3. januara u kojoj se prodavao višak pšenice. Najveći izvor zarade predstavljao je uzgoj sjemenog kupusa. Krumpir i luk zasađeni su na manjim površinama za vlastite potrebe. Uzgoj stoke u prošlosti je bio bitan čimbenik ekonomskog razvoja, dok je danas prava rijetkost. Kokoši je držalo gotovo svako domaćinstvo. Poljoprivredna mehanizacija, zapošljavanje stanovništva i odlazak mladog stanovništva u srednje i visoke škole, glavni su razlog osiromašenja stočnog i poljoprivrednog fonda. Iako je nakon rata oko 1.100 stanovnika Marčane posjedovalo oko 200 traktora, 80 moto-kultivatora, 3 kombajna i mnoge druge priključke poput sijačica i freza, danas se u selu zvuk traktora, a kamoli kombajna rijetko čuje.

88

Još iz razdoblja Venecije Marčana je poznata po svojim mnogobrojnim šumama. Tijekom stoljeća krčenja, dio šuma pretvoren je u poljoprivredno zemljište. Mnogi mještani dodatni izvor zarade pronalaze upravo u sječi ogrjevnog drva.

Marčanka, industrijski pogon za preradu plastičnih masa, kojeg se Marčanci danas s nostalgijom prisjećaju, osnovao je *Glas Istre* 1975. Osnovna djelatnost bile je izrada proizvoda od poliesterskih smola i bakelitnih proizvoda za potrebe *Tvornice stakla* i *Tehnomonta*. Kasnije su se proizvodili i ostali predmeti od plastike poput igračaka i bicikala, čiji su proizvodi među djecom u Marčani bili iznimno popularni. Godine 1979. *Marčanka* se osamostalila iz sastava *Glasa Istre*, a broj zaposlenih je 1985. sa 74 povećan na 103 te je poboljšana kvalifikacijska struktura zaposlenih. Bez obzira na navedeno, osamdesetih je godina materijalni položaj radnika daleko zaostajao za prosjekom ostale privrede u Puli⁸⁹ zbog čega se tvornica zatvorila početkom 90.-ih godina. Nakon toga u objektu tvornice kratkotrajno su djelovala poduzeća za

---

⁸⁷ Prema: <https://www.marcana.hr>, 8. svibnja 2019.

⁸⁸ Radolović, Đ., Kopal, M., „Neka obilježja društveno-ekonomskog razvoja Marčane“, u: *Prilozi o zavičaju 5*, Čakavski sabor, Pula, 1988., str.196.-197.

⁸⁹ Vidi: isto, str. 199.

preradu plastičnih masa i metala, međutim kobni je požar sredinom 90-ih ugasio bilo kakav pokušaj industrijske proizvodnje u Marčani.

Prilog 27: Ruševine nekadašnje Marčanke
(fotografirala Matea Gortan, 17. svibnja 2019.)

U selu je djelovala obrtnička radionica za preradu plastičnih masa i metala (Mirko Čalić), tokarsko-metaloprađivačka radionica (Ivan Crljenica) i radionica za izradu prefabriciranih građevinskih elemenata (Cvitko Bolonović) od kojih danas nijedna ne djeluje.

U selu su postojale dvije trgovine prehrambenih proizvoda i trgovina poljoprivrednih proizvoda koje u pravilu zadovoljavaju potrošačke zahtjeve stanovništva. U 20. stoljeću u Marčani su radila dva ugostiteljska objekta: *Puljanka* i gostionica u prostoriji Doma Mjesne zajednice.

Drugo desetljeće 21. stoljeća gotovo je na izmaku te ekonomske analize Marčane iz 20. stoljeća neophodno zahtijevaju svoju nadopunu. Stoga su u razgovoru s mještanima prikupljeni podatci o današnjem životu u Marčani.

Naime, povećanje broja školske djece i izgradnja novog vrtića predviđena za 2020. govori u prilog činjenici da se sve više mladog stanovništva odlučuje na život u Općini. Blizina Pule jest vjerojatno najveći razlog zašto mladi ostaju u selu. S obzirom na to, prometni položaj je od prapovijesti do danas ostao glavna prednost Marčane. Uz to, ostvariv je i miran život daleko od gradske vreve, a s druge strane Marčana pruža i mogućnost suvremenog načina života. U mjestu postoje dvije trgovine prehrambenih proizvoda, četiri gostionice, pošta,

ljekarna, frizerski salon, ambulanta opće medicine i zubna ambulanta, dvije trgovine poljoprivrednih proizvoda, plinara, osnovna škola, jaslice, vrtić, nogometni i odbojkaški klub, a u susjednim selima i nekoliko izvrsnih restorana. K tome, udaljena je svega 10 km od prekrasnih plaža Duge uvale.

I dok je u prošlosti poljoprivreda bila primarna grana, posljednjih se godina Općina Marčana koncentrirala na turističku djelatnost, gdje su zabilježeni pozitivni rezultati. Pregršt kuća za odmor, apartmana i agroturizama turistima zaista predstavljaju idealan odmor, a Marčancima dodatnu zaradu. Po svemu sudeći, Općina Marčana će i u nadolazećim godinama biti opredijeljena za ruralni turizam.

Zaključak

Općina Marčana u svojoj se povijesti, a tako i danas, isticala iznimno povoljnim geografskim položajem na jugoistoku Istre, na cesti od Pule prema Rijeci, zbog čega je bila nastanjena još u razdoblju prapovijesti i antike.

U novom je vijeku cijelo područje južne Istre pripadalo teritoriju Mletačke Republike kojoj je ovaj poluotok predstavljao iznimnu pomorsku i trgovačku važnost. Usprkos gospodarskom cvatu Venecije u 15. stoljeću, u trećem desetljeću 16. stoljeća započela je kriza i populacijsko opadanje istarskih gradova i sela prouzročeno epidemijama kuge, nestašicom hrane i deficitom mletačke trgovine. S obzirom na cjelokupno gospodarsko i socijalno stanje, u južnoj su se Istri od 12. do druge polovice 16. stoljeća širile pustopoljine, neobrađena i nenaseljena zemljišta, zbog čega su Mlečani započeli politiku kolonizacije napuštenih područja. Organiziranim naseljavanjem doseljenicima iz albanskog priobalja, mletačkih posjeda na Levantu, venetskih, karnijskih i furlanskih pokrajina Italije omogućene su brojne povlastice. Upravo su organiziranoj kolonizaciji bile podvrgnute Marčana i Krnica. Iako Krnica, Mutvoran i ostala naselja Proštine danas pripadaju Općini Marčana, u novom je vijeku situacija bila bitno drugačija. Marčanska seoska općina bila je podvrgnuta kapetanu u Mutvoranu, a od 1592. rašporskom kapetanu.

Marčana i Krnica po prvi put se u pisanim izvorima spominju 1243. u aktu potpisivanja odanosti Pule Veneciji, gdje su zabilježeni *Marino se Carnizza, Andreas i Joannes de Marzana*. Mutvoran se spominje nešto ranije, 1150., a onda i 1325. pod nazivom *Motmoran*. S obzirom na teritorijalnu, socijalnu i gospodarsku povezanost, ova se mjesta u novovjekovnim izvorima često spominju u istom kontekstu. Ipak, najviše se izvora odnosi na Marčanu. Jedan od njih je i *Katastik bespravno prisvojenih komunalnih dobara* iz 1777. koji donosi popis nezakonitih uzurpacija općinske zemlje. Ali, ondje su zabilježena i najčešća marčanska prezimena, čime ovaj dokument predstavlja iznimno važno vrelo iz 18. stoljeća.

Iz matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih koje se odnose na Marčanu i Krnicu možemo doznati mnogo podataka. U maticama umrlih zabilježeni su podatci o načinu smrti pokojnika, tj. radi li se o bolesti, ubojstvu ili prirodnoj smrti, što pruža mogućnost stvaranja povijestiboolesti ovoga kraja. Matične knjige vjenčanih, osim imena i prezimena supružnika, donose podatke o njihovom mjestu stanovanja prije i nakon ženidbe, što svakako može poslužiti za proučavanje migracijskih kretanja. Upravo podatci iz puljskih matica potvrđuju prilično intenzivne migracije s područja Krnice, Mutvorana i Marčane prema Puli. Stoga su matične knjige iznimno korisno povijesno vrelo za poznavanje mikropovijesti ovoga područja.

Važno razdoblje novovjekovne povijesti odnosi se na pojavu razbojništva u Proštini u drugoj polovici 18. stoljeća, kada su osiromašeni i izgladnjeli istarski seljaci određenu materijalnu sigurnost pronašli u banditizmu i razbojništvu. Međutim, razbojnici su tada predstavljali izraziti socijalni problem. Svaka njihova pojava ili spominjanje tjerala je strah u kosti mještanima pa, iako su mletačke vlasti pokrenule istragu, strah od osvete prevladao je osjećaj za istinu i pravdu. K tome, kako bi izbjegli krađu i ponižavanja, stanovnici su često podilazili razbojnicima ugošćavajući ih u svojim domovima. Zbog toga je istraga provedena 1777. bila bezuspješna.

Prva polovica 19. stoljeća u Marčani je obilježena nesebičnom brigom svećenika i mještana za bolesne i siromašne, ali i buđenjem nacionalne svijesti, što prije svega dokazuje osnivanje čitaonice, ali i odupiranje školskih djelatnika nasilnim pokušajima talijanizacije.

Kraj 19. stoljeća najbolje ocrtavaju podatci iz *Naše sloge*. Naime, određeni brojevi ovog gospodarskog i političkog lista svjedoče o čestim vremenskim neprilikama, epidemiji šarlaha, gospodarskoj stagnaciji, svađama i spletkama među žiteljstvom zbog izbora za Carevinsko vijeće, ali su ujedno i izravni dokaz nepokorenog marčanskog duha u borbi za nacionalna prava, kada je veliku važnost imao i Marčanac Benjamin Deprato, učitelj i književnik pod pseudonimom Mate Balota.

Domoljubni osjećaji u Marčani i okolnim selima nisu jenjavali niti tijekom 20. stoljeća, kada su mnogi stanovnici dali svoj život u borbi protiv fašizma i pokušaju ostvarivanja ciljeva oslobodilačke borbe.

S obzirom na sve navedeno, možemo zaključiti da se današnja Općina Marčana može pohvaliti bogatom poviješću. Iako se novovjekovni izvori za Marčanu prate fragmentarno, ipak je moguće prikupiti mnogobrojne podatke koji nam pružaju uvid u prošlost ovoga područja.

Istraživanjem tragova prošlosti pronalazimo svoje korijene, svoje podrijetlo, svoj nacionalni identitet, stvaramo mikropovijest vlastitog kraja, a što je još važnije stvaramo temelj budućim generacijama za neiscrpna povijesna istraživanja.

Literatura

1. Bertoša, M., *Istarsko vrijeme prošlo*, Glas Istre i Čakavski sabor, Pula, 1987.
2. Bertoša, M., *Zlikovci i prognanici. Socijalno razbojništvo u Istri u XVII. i XVIII. stoljeću*, Grozd, Pula, 1989.
3. Bertoša, M., „Katastik bespravno prisvojenih komunalnih dobara u južnoj Istri u drugoj polovici XVIII. stoljeća (I. dio: Marčana)“, *Vjesnik istarskog arhiva*, god. 2.-3. (1992.-1993.), sv. 2.-3., str. 165. -182.
4. Bertoša, M., *Istra: Doba Venecije (XVI. – XVIII.)*, Žakan Juri, Pula, 1995.
5. Bertoša, S., *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*, Skupština Udruga matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002.
6. Buršić-Matijašić, K. (ur.), *Krnica od prapovijesti do danas: zbornik radova sa znanstvenostručnog skupa održanog 1996. godine*, Čakavski sabor, Rakalj, 2006.
7. Filipi, G. (ur.), *Marčanski zbornik*, Knjižnica ACTA 1, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula, 1994.
8. Matijašić, R., *Ageri antičkih kolonija Pola i Parentium i njihova naseljenost od I. do III. stoljeća*, Biblioteka Latina et Graeca, Zagreb, 1988.
9. Milanović, B., *Hrvatski narodni preporod u Istri* (knjiga 1. i 2.), Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1967.
10. Percan, J. (ur.), *Prilozi o zavičaju 5*, Čakavski sabor, Pula, 1980.
11. Šetić, N., *Napoleon u Istri. Istra za francuske uprave 1805. – 1813.*, Grozd, Pula, 1989.

Mrežne stranice

- Hrvatska enciklopedija - <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61814>, pristup: 17. svibnja 2019.
- Marčana.info - <http://www.marcana.info/kultura-i-bastina/item/338-ljubiceva-pecina>, pristup: 26. travnja 2019.
- Općina Marčana - <https://www.marcana.hr>, 8. svibnja 2019.
- Istrapedia - <https://www.istrapedia.hr/hrv/3747/prostina/istra-a-z/>, pristup: 5. travnja 2019., <https://www.istrapedia.hr/hrv/345/mutvoran/istra-a-z/>, pristup: 19. svibnja 2019.
- Istarski.hr - <https://istarski.hr/node/1954>, pristup: 7. svibnja 2019.

- Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1900/47.pdf, pristup: 5. svibnja 2019., http://www.ino.com.hr/data/hrvatski_list/1918/1002.pdf, pristup: 7. svibnja 2019.
- Stare hrvatske novine - <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=b455c4eb-1be6-456f-a78b-6448899f00d0>, pristup: 30. travnja 2019.
- You Tube video zapis o Ljubićevoj pećini - <https://www.youtube.com/watch?v=t5gYsKaYAWQ&feature=youtu.be>, pristup: 26. travnja 2019.

Popis priloga

- Prilog 1: Topografska karta Krnice s označenim prapovijesnim lokalitetima (Izvor: *Krnica od prapovijesti do danas*, str. 19.)
- Prilog 2: Crkva sv. Marije Magdalene
- Prilog 3: Mutvoranske zidine
- Prilog 4: Hijerarhijski prikaz obitelji Marčane s brojem bespravno dobivenih parcela
- Prilog 5: Tablični prikaz prezimena u matičnim knjigama Marčane s godinom prvog upisa
- Prilog 6: Učestalost pojavljivanja žitelja Marčane, Krnice, Mutvorana i Prodola u puljskim matičnim knjigama
- Prilog 7: Crkva sv. Petra i Pavla
- Prilog 8: Zvonik crkve sv. Petra i Pavla
- Prilog 9: Crkva sv. Antuna Padovanskog
- Prilog 10: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 15, 13. travnja 1893., (Izvor: Stare hrvatske novine - <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=b455c4eb-1be6-456f-a78b-6448899f00d0#>, pristup: 30. travnja 2019.)
- Prilog 11: Kuća u Marčani u kojoj se nalazila čitaonica
- Prilog 12: Spomen ploča ispred čitaonice
- Prilog 13: Bivša školska zgrada iz 1890. danas je sjedište Općine
- Prilog 14: Cisterne iz 1890. izgrađene pokraj bivše školske zgrade
- Prilog 15: Broj učenika u Marčani od 1900. do 1913.
- Prilog 16: Kontinuitet porasta broja učenika u Marčani od 1900. do 1913.
- Prilog 17: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 9, 1. svibnja 1879., (Izvor: Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1879/9.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)
- Prilog 18: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 2, 10. siječnja 1884., (Izvor: Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1884/2.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)
- Prilog 19: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 27, 4 lipnja 1889., (Izvor: Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1889/27.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)
- Prilog 20: Odlomak iz *Naše sloge*, br. 28, 5. lipnja 1889., (Izvor: Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1889/28.pdf, pristup: 5. svibnja 2019.)
- Prilog 21: Odlomak iz *Hrvatskog lista*, br. 232, 22. travnja 1916., (Izvor: Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/hrvatski_list/1916/282.pdf, pristup: 7. svibnja 2019.)
- Prilog 22: Odlomak iz *Hrvatskog lista*, br. 1002, 27. travnja 1918., (Izvor: Istarske novine online - http://www.ino.com.hr/data/hrvatski_list/1918/1002.pdf, pristup: 7. svibnja 2019.)

- Prilog 23: Rodna kuća Benjamina Deprata i spomen ploča
- Prilog 24 - Spomenik žrtvama fašističkog režima „Tri brista“
- Prilog 25: Spomenik žrtvama fašizma na kojem je stajao bakreni kip borca partizana
- Prilog 26: Spomenik na „Križu“ i popis žrtava
- Prilog 27: Ruševine nekadašnje Marčanke

Sažetak

Rad *Marčana i okolica u novom vijeku* bavi se prošlošću južnoistarskih mjesta Marčane, Krnice, Mutvorana i ostalih manjih sela Proštine u razdoblju od njihova prvog spominjanja u pisanim izvorima u 13. stoljeću pa do kraja 19. stoljeća. Da bi se stvorila cjelokupna povijesna slika ovoga kraja južne Istre, u rad je uključen kratki prikaz razdoblja prapovijesti, antike i moderne povijesti 20. stoljeća.

Ipak, najveći dio rada koncentriran je na novovjekovnu povijest, odnosno na stoljeća pod mletačkom vlašću. Najviše podataka o ovome razdoblju pružaju matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih, neprocjenjivi povijesni izvori koji svjedoče o međusobnoj socijalnoj i gospodarskoj povezanosti Marčane i Proštine. Najviše podataka o proštinskim selima donose pisani povijesni izvori o razbojništvu u 18. stoljeću. Ovaj se kraj odlikovao i aktivnom preporodnom djelatnošću, u kojoj su se najviše isticali svećenici i učitelji, osobito iskreni domoljub, učitelj Benjamin Deprato. Najveći pokazatelj uspjeha marčanskih preporoditelja je osnivanje čitaonice i narodne škole u Marčani. O ovom povijesnom razdoblju najviše je podataka moguće iščitati iz istarskog gospodarskog i političkog lista *Naša sloga* iz 19. stoljeća.

Nažalost, ne postoje precizni podatci kada su pojedina mjesta koja se u radu spominju osnovana, već je jedino dokumentirano njihovo prvo spominjanje u pisanim izvorima. Zbog toga za Marčanu, Krnicu i Mutvoran nije moguće slijediti kontinuitet dokumentiranog spominjanja jer nedostaje građa. Međutim, s obzirom na prikupljene podatke valja pretpostaviti da su ova mjesta nastala u antici te da su u kasnijim razdobljima bila uključena u povijesne prilike i neprilike čitave južne Istre.

Ključne riječi: Novi vijek, Marčana, Proština, matične knjige, *Naša sloga*, Benjamin Deprato

Summary

The work *Marčana and its surroundings in the New Age* talks about the history of south Istrian villages Marčana, Krnica, Mutvoran and other smaller places in Proština in the period since their first remembrance in written sources, in 13th century until the end of 19th century. To create a complete historical picture of this southern Istrian region, the work includes resumes of prehistory period, ancient times and modern history of 20th century.

However, the largest part of the work is concentrated on the New Age history, respectively on the centuries under Venetian occupation. Mostly, the data about this period are offered by the birth, marriage and death records which are invaluable historical sources. This data are also a testimony of social and economical interconnection of Marčana and Proština. The largest part of data about villages in Proština is offered by the written sources relating to robbers and bandits in 18th century. This region has been also characterized by Croatian national movement thanks to priests and teachers, especially thanks to sincere patriot, the teacher Benjamin Deprato from Marčana. The prime success indicator of national reformation was the foundation of the reading room and public school in Marčana. The largest part of data about this historical time can be read in Istrian economical and political newspapers *Naša sloga*, from 19th century.

Unfortunately, there are no precise information about the establishment of mentioned places, but it has been documented their first remembrance in written sources. This is the reason why for Marčana, Krnica and Mutvoran is not possible to follow continuously the documented remembrance because historical documents are missing. Even so, according to the collected data, it can be assumed that these villages were created in ancient period and afterwards they were included in historical opportunities and inconveniences of the entire south Istria.

Key words: New Age, Marčana, Proština, register of birth, marriage and death, *Naša sloga*, Benjamin Deprato

(Neda Vošten, stalni sudski tumač za engleski jezik)